

Művészet és Gondolat

KALLIGRAM

■ 2024 · DECEMBER ■

XXXIII. ÉVFOLYAM, 2024. DECEMBER

TARTALOM

■	3	TÖRÖK ÁBEL	
		a csendet is mormolni kell	(regényrészlet)
■	11–13	KUKUCSKA SZABOLCS	
	11	expresszív szuicid intenció	(versek)
	12	a figura integritása	
	13	marginális egocentrizmus	
■	14	MÉCS ANNA	
		Vulkán vagyok	(regényrészlet)
■	21–23	BIRÓ SÁRA	
	21	pocakos kislány voltam	(versek)
	22	most elmondom neked	
■	24	DUBÁN KITTI	
		Víz és szél	(próza)
■	26–27	KUGLER VIKTOR	
	26	utolsó ember	(versek)
	27	ultra derm	
	27	farkasok	
■	28	LÉGRÁDI GERGELY	
		Ellenállhatatlanul	(próza)
■	30	HERBERT FRUZZINA	
		Grapefruitkanál	(próza)
■	34	NAGY BALÁZS PÉTER	
		A legrosszabb emberek	(vers)
■	35	GUBIS ÉVA	
		A sötétség, ha nappalnak hívjuk	(próza)
■	40	BALAJTHY BOGLÁRKA	
		Marlene	(próza)

■	49	ANDRÁS LÁSZLÓ	
		Egy medvekutató feljegyzései	(regényrészlet)
■	53	SARNYAI BENEDEK	
		Az Uganda-vasút felé	(próza)
■	57–59	BARAK LÁSZLÓ	
	57	Vis maior	(versek)
	58	Enyészet	
	59	Világmegváltás	
■	60–65	SZIRMAI PANNI	
	60	Szedd már össze magad	(kisprózák)
	52	A nők dolga	
■	66	BÓDI PÉTER	
		Éjszaka Krakkóban	(novella)
■	73	D. MAGYARI IMRE	
		„Az elveszett emlékek bizonyos mértékig újraírhatók”	(interjú Szűcs Terivel a <i>Visszatért hozzám az emlékezetről</i>)
■	80	SZILÁGYI ZSÓFIA — KÁLAI SÁNDOR	
		Egy magyar krimittörténet megírásának kihívásai	(tanulmány)
■	89	DÁVID ANNA DÓRA	
		Androsz (Mennyi költészet fér egy hajóba?)	(tanulmány)

Címlapon: Tóth György szobra, fotó: Szepesi Péter

 KALLIGRAM <i>Művészet és Gondolat</i> FŐSZERKESZTŐ: Tóth Ramóna Mirtill toth.ramona.mirtill@gmail.com SZERKESZTŐK: Ágoston Attila (koordinátor) oz.kalligram@gmail.com Száz Pál palika.100@gmail.com Szilágyi Zsófia szilagyi73@gmail.com Tóth-Czifra Júlia toth.czifra.julia@gmail.com Mészáros Sándor ms.kalligram@gmail.com Rácz Ágnes Éda raczagneseda@gmail.com GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor	SZERKESZTŐBIZOTTSÁG A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE: Grendel Lajos † A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI: Földényi F. László, Keserű József, Németh Zoltán, Hizsnay Zoltán, Rédey Zoltán Szerkesztőség: KALLIGRAM, spol. s r. o. Staromestská 6/D P. O. Box: 223 SK-810 00 Bratislava 1 Tel.: 00421 / 2 54415028 FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor	Szlovákiai megrendelések: oz.kalligram@gmail.com, valamint a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačie; Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava 214; e-mail: predplatne@slposta.sk Magyarországi elérhetőség: ms.kalligram@gmail.com Támogatóink: Kisebbségi Kulturális Alap (Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín) Nemzeti Kulturális Alap	Kiadja a Kalligram Polgári Társulás / OZ Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19, SK-929 01 Dunajská Streda / Dunaszerdahely [JČO:42291810] és a Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest, Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám: 12241273-2-43 Nyomda / Tlačiareň: Color toys Bt., Győr. Példányszám / Náklad: 500 db/ks Ára / Cena: 700 Ft/3 EUR. Magyarországon terjeszti a Relay Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok. EV 358/08 ISSN 1335-1826 Havilap, megjelenik az adott hónap 10. napjáig. www.kalligramoz.eu
---	--	---	---

a csendet is mormolni kell

a hideg ébresztette. hó szállingózott az arcába, nem érezte a kezét és a lábát, megfagyok, hol vagyok. kinyitotta a szemét, sápadt ég nézett vissza rá. minden ruhája átázott, reszketés rázta. kelj fel és járj, hogy visszatérjen beléd a vér, különben itt fogsz meghalni, feltápáskodott, tenyere a hóba tapadt, feldagadt ujjai érzéketlenek, mint a kő.

felállt, lesöpörte magát, didergett, nem vehetem le a kabátot, bármilyen kínzó is a bőrhöz tapadó sós tengervíz. a kézfejére lehelt, valami megmozdult a torkában, köhögött, szúrósan és reszelősen, azt hiszem, megfáztam. prémjeibe törölte az orrából szivárgó híg taknyot, letolta a nadrágját és a hóba vizelt, testem aranyát a tenger szelemeinek ajánlom, akik ide vetettek engem.

körülnézett, sápadt elefántcsontpart, a vízen töredezett jégtakaró. mögötte rideg hegyek, mellette, a hóban a csónak árbóca félig eltemetve, szilánkos végéből látta, nagy a baj. atyám, hová hoztál engem, ez ugye nem az a hely, amelyről álmodtál?

apa, kiáltotta a semmibe tölcserít formálva ügyetlen tenyeréből. szava visszhangot vert, apa, apa, pa, pa. bizonytalanul indult meg a hóban, térdig ért, de csak a parton, beljebb már derékig kapaszkodott, micsoda világ ez, talán az ősi óriások hazája.

apa! pa, pa...

nem messze megtalálta a behavazott fimafenget, először azt hitte, halott. rohant, mély nyomokat hagyott maga mögött, elesett, feltápáskodott, rohant tovább, ugye nem, letérdelt mellé, a ruhájának már nem számított, apám, jól vagy? fimafeng felnyitotta a szemét, lesöpörte arcáról a deret, hová kerültünk, hol a csónak?

összetört, suttogta laugi, mihez kezdünk így, az isten háta mögött? nem ismerünk itt semmit. a férfi felállt, körülnézett, olyan vakító fehér volt az egész sziget, hogy meg kellett dörgölnie a szemét. belefájdult a látványba. az ég felé emelte a fejét, de az is színtelenül ásitott le rá. nem tudom, fiam. a sötét eljöveteleivel megnézem a csillagokat, abból majd látom, hol vagyunk.

a parton jártak fel-alá, zsákjaikat és a csónak roncsait keresték. átmarja a hó a nad-rágom, ki kell bírnod, mert egy darabig nem kerülünk el innét. nézz körül a környé-ken, hátha találsz valamit, nem látok semmit, áss egy kicsit, hátha betemette a fehér.

vajon mennyi élelmünk maradt, és mennyit nyelt el a tenger feneketlen gyomra? bél-poklos óceán, miért nem elégedsz meg soha azzal, amit kapsz, miért veszed el a másét?

egy zsák, kötelek és némi ennivaló, szárított rénszarvashús, csöpög belőle a sós víz. vajon vadásznunk kell majd, életet oltanunk az életünkért? milyen állatok lakhatnak ilyen zord vidéket?

fimafeng belebotlott a csónak egyik palánkjába, az oldalán széles repedés, lehajolt, közelebről is megvizsgálta. csoda, hogy élve kikerültünk a viharból, rajtunk kívül mindent elpusztított. hol lehetünk, miért játszanak velem ősapáim szellemei, ez nem a hangasziget, ez nem az, ahová indultam, és fekete epe gyűlt a mellébe, a harag gyorsan jön és gyorsan elillan, belerúgott a szétroncsolt palánkba, nem kellett volna, be-vérzett a lábán a köröm.

itt, északon korán sötétedik, látod, ahogy egyre tűnedeznek a színek, nem szabad, hogy készületlenül érjen minket az éjszaka, hozz ide minden fát, amit csak találsz, tü-zet kell raknunk, különben halálra fagyunk ebben a hidegben, nem tréfálok, eléget-jük a csónakot is, ha kell, majd később építünk újat. de apa, nincs de, ha szeretnél ha-zajutni, azt teszed, amit mondok. nem otthon vagyunk, ez a világ legkülső köre, itt bármi megtörténhet.

laugi szót fogadott. megtisztított egy területet a hótól, és lyukat ásott a közepébe. nem ment könnyen, kemény volt a föld, igazi, ropogós tél söpört végig abban az év-ben a világon, de kitartó munkával sikerült egy kisebb mélyedést varázsolnia a talajba. körberakta a partról szedett kövekkel, két nagy, közéjük egy kicsi, hogy ki ne fusson a tűz, aztán összeszedett annyi fát, amennyit csak bírt, még jó, hogy be lettek kenve viasszal, így nem nedvesedtek át nagyon. meg kell tenni, amit a sziget kíván tőlünk, különben örökre ide leszünk zárva, és ki tudja, hány napig tart az örökké?

fimafeng időközben megkereste a szakadt vitorlát és az árbócrudat. igyekezett vala-miféle sátrat eszkábálni belőlük, hogy legyen védelmük az esőtől és a széltől. rohamo-san sötétedett, el se hinné az ember, milyen gyorsan csap le az este a világra, sietősen kanyarít köpenyt magára az ég. fimafeng leguggolt, ne aggódj, szólt a vacogó lauginak, hamarosan fellobban a tűz, és kioldja a jeget a szívükből.

két kovakövet vett elő a zsebéből, mindig hordott magánál szükség esetére. össze-koccantotta, egyszer, kétszer, háromszor, négyszer, szitkozódott, de végül szikra pattant a fára, adja az ég, hogy meggyulladjon, különben kékre fagyunk, fújta az apró lángot, gyerünk, barátom, segíts rajtunk.

a fa lángra kapott, legalább valami jó is történik ma. halkan sípolt, szinte okádba magából a füstöt, apa, miért sípol, mert vizes, dörzsölte össze a kezét fölötté fimafeng, ilyenkor sír a fa, gyászolja a saját halálát.

mihez kezdünk most, kérdezte laugi a nedves-sós szarvashúst rágva, le kellett erőlt-etnie a torkán, ki tudja, mikor ehethet újra. fimafeng nem tudta, de ő a fia, nem mon-dhatja neki, hogy nem tudja, még ha kilátástalan is a helyzet, milyen mókás, hogy épp most égetjük el a csónakot, amely idehozott. minden rendben lesz, suttogta, és remél-te, nem hazudik túl nagyot.

csak bámulták a tüzet, üveges szemmel meredtek a lángokba. a vacsora után egy szót sem szóltak. milyen érdekes, hogy a víz fiainak tűzre van szükségük ahhoz, hogy túléljék, amit apjuk tesz velük.

fimafeng a parton állt, lehunyta a szemét, szél csapott az arcába. miért tetted ezt velem, aljas óceán? te voltál a legjobb barátom, és most hátba szúrtál. a kezdetektől fogva tudta, hogy a tenger ingatag szövetséges, szeszélyes, mint egy rossz asszony, miért, miért, miért. azt hittük, világvégen lakunk, és mégis messzebbre sodródtunk, a föld körein kívülre.

a hajába túrt, a szeméből könnycsepp csordult, apám és nagyapám hibája, az én hibám, laugié, megmondtam neki, hogy egyedül megyek, de ő velem szökött, most aggodhatok érte, kell lennie egy kivezető útnak erről a helyről.

visszaballagott a tűzhöz, legalább van egy kis melegünk, mosolygott biztatóan laugira, de a fiú sovány arcán egy izom sem rándult válaszképp. próbáljunk meg aludni, sóhajtotta végül fimafeng, dolgos nap elé nézünk. holnap fát kell szereznünk a tutajhoz, csónakot én nem tudok építeni, az külön tudomány, csak áki ért hozzá, de ha sikerül egy tisztességes tutajt összeeszkábálnunk, hazatérhetünk. a legtöbb kötél megmaradt, csak rönköket kell találnunk. és mivel vágjuk ki a fákat, kérdezte laugi. amivel a tűzre is aprítottunk, a fejszém is túlélte a vihart, ilyen helyzetekre tartogattam, mindig az oldalamba van szíjazva, ha hosszabb útra indulok.

lefeküdtek, vastagon betakaróztak megszáritott prémjeikbe, én őrködöm először, mondta fimafeng, te aludj nyugodtan, majd felébresztelek, ha te következel. laugi szó nélkül lehunyta a szemét.

a halász a tüzet piszkálta egy ággal, sosem szerette túlságosan. a láng mohó, ha nem figyel rá az ember, az egész világot felperzselheti. gonosz dolog a tűz. úgy tűnik, mint ha játszana, ugrál és táncol, de ha megérinted, megcsípi a kezed. a víz sokkal őszintébb, megtisztít a mocsoktól, lassú és fenséges a hullámozása. nem trükközik, nem csap be, nem ígérget hamisan.

fimafeng felnézett a csillagokra, hideg fényűek. az ég szemei, figyelik minden teted, éjszaka barátként vigyázzák a lépteidet, nappal egybesereglenek, és egyetlen nagy, vörös korongként sütnék. myrkvi azt szokta mondogatni, hogy a régi világ fényei, de fimafeng nem hitt ilyen zagyaságokban, a régieket elnyelte a föld.

amikor már csaknem teljesen összeragasztotta a szemhéját az álom, felébresztette laugit. légy éber, és néha rakd meg a tüzet, ne aludjon ki. ahogy a feketétől különböző színt látsz a világban, kelts fel, mert dolgoznunk kell. laugi engedelmesen felült, gerince a derekától a nyakáig végigropogott, ez a csontok zenéje. sálat húzott az arca elé, kegyetlenül csípte a hideg.

(...)

gyere, fiam, itt nekünk már semmink sem maradt, mutatott az éjjeli tűz romjaira fimafeng, járjuk körbe ezt a földet, fát kell találnunk, és valamit enni sem ártana. laugi felkelt, a nap még nem süttött, mégis el kellett indulniuk, mert ott, északon sokkal rövidebb ideig tanyázott az égen.

térdig érő hóban törtek utat maguknak a föld belseje felé, talán sziget volt, talán az öregvilág legzordabb tájainak egyike, ki tudja megmondani. ruhájukat újra átáztatta a hó, mennünk kell tovább, arrafelé fákat látok, az erdő állatot jelent és tüzet, talán még falut is találunk, ahol segítenek nekünk. fimafeng nem igazán hitte, hogy találkozónak emberrel ezen a helyen, de nem akarta elvenni a fiútól a reményt.

csenevész törpefenyők közé értek, ilyen körülmények között nem él meg semmi, fimafeng bizonyossá vált abban a hitében, hogy szigetre kerültek, hiszen a csillagok is más szögben álltak az égen, a szél is szüntelenül fújt, ilyen hidegben még sosem járt, be kellett tekerniük az arcukat sállal, különben talán az orruk is lefagyott volna. hideg peremre kerültek valahol a világ tetején, sovány jövő áll előttünk, ha nem találunk kiutat.

a följük tornyosuló hegyeket talán még mélyebb hótakaró fedte, a halász nem szívesen kockáztatta volna meg, hogy egy lavina elsöpörje őket, vagy hogy a fejük fölé érő hóban kelljen gázolniuk. itt megállunk, jelentette ki a nap legfényesebb pillanatában, és a legközelebbi fához lépett. az első és legfontosabb dolog, ha hajótörést szenvedsz, hogy tábort verj, okította laugit. temérdek időd lesz hajót építeni, de ha az első éjszaka elvisz a fagy, nem sokra mész vele. szerezz köveket, az első a tábortűz, meleg nélkül meghalunk éjszaka.

laugi bólintott, és elindult nagyobb köveket keresni a környéken. csupán két hang törte meg a sziget csendjét: a hó ropogása, és ahogy a törpefenyő megreccsent apja fejseje alatt. mit tettünk, hogy ide vetett minket a sors, suttogeta, és belemártotta a kezét a hóba, hogy kövek után tapogatózzon.

miután jó nagy rakás követ a táborhelyre hordott, az apja elégedetten bólintott. most pedig keríts egy nagyobb fenyőágot, és söpörd el a havat. széles körben bújtasd ki alóla a talajt, hogy tüzet gyújthassunk és lefekhessünk mellette. laugi legnagyobb kivágott fenyőhöz lépett, és nehézkesen letört róla egy vastagabb ágat, derék seprű lesz. hozzá is kezdett a munkához.

fimafeng dúdolgatott, laugi pedig az anyjától hallott mondást ismételte, boldog, aki dolgozik, boldog, aki dolgozik.

készen vagyok, szép munka, fiam, most árkot kellene ásnod. árkot, mivel. itt a fejsze, nesze, vedd el, két egyenes, sekély árkot szeretnék egymással párhuzamosan, hogy beletámaszthassuk a fákat, érted, így tető lesz a fejünk fölött. egy ideig biztos itt ragadtunk, meg kell tenni, amit meg kell tenni.

laugi nem értette, apja mire céloz, mit jelent az, hogy meg kell tenni, amit meg kell tenni, de nem töprengett rajta sokáig, ásta az árkot, a fejsze feje könnyen vitte a kemény földet is, csak a kusza gyökerek akadtak bele itt-ott.

mire besötétedett, készen állt a tábortűz, mellette apró farakás. a megmaradt ázott szarvashúst egész nap egy ágon szárították, remélem, vacsoraidőre ehető lesz. felállították a tetőt, a lecsupaszított rönköket egymásnak támasztották, a hézagokat kisebb ágakkal fedték, a végén az egészet betakarták tűleveles gallyakkal. remélem, ez kitart néhány napig, húzta meg a kötelet fimafeng, nem értek túlságosan a házépítéshez, többre nem tellett. holnap vadászni fogunk és nekiállunk a tutajnak, mára eleget dolgoztunk. leültek a pislákoló tűzhöz, és apró kristályokban hullani kezdett a hó.

(...)

fimafeng és laugi a térdig érő hóban gázolt élelem után kutatva. reszkettek a hidegben, felhőt leheltek az égre, fakó a föld és fakó a szívem is. a legjobb lenne egy szarvas, dűnnögte fimafeng, de az sem baj, ha nyulat találunk.

laugi készenlétben tartotta hevenyészett íját és a hegyesre faragott nyilakat, fimafeng a fejszét szorongatta. reggel óta a sziget belseje felé gázoltak, de madarakon kívül egy állatot sem láttak még, a madarak pedig mind gyorsan elröppentek előlük.

szélcsendben gyalogoltak, ha visszanéztek, látták, merről jöttek, felszabdalták a síma hómezőt. fáradt vagyok, mondta laugi. éhes is leszel, ha nem találunk semmit, felelte az apja, jobb fáradtnak lenni tele hassal.

némán haladtak tovább. laugi szemét marta a sok fehér, átkozott vihar, rossz szigetre vetett bennünket. hunyorogva nézett körbe, egyetlen állatot adj nekünk, önző föld. csak egy kis mozgást kell észrevennem, egy apró figyelmetlenség, és a vad a miénk.

egy pillanatra megakadt a szeme a fehérben. apa, rántotta meg fimafeng kabátjának ujját, állj meg, ott mozog valami. hol, nem látom, hunyorgott fimafeng. kicsi, csak egy villanás, de tudom, hogy ott volt. nagyobb egy nyúlnál.

lassan araszoltak előre, a tájat kémlelték, ott kell lennie, mi lehet az, ennyi idő alatt nem juthatott messzire. megint a szemük elé került, most fimafeng látta meg. ott, a dombtetőn, mutatott előre, egy róka az! fehér róka! ilyet még nem láttam! milyen helyre keveredtünk, fiam, miféle állatok élhetnek erre felé? hacsak nem csal meg az emlékezetem, a rókák rendszerint vörösek.

cserkésszük be, te az egyik oldalól, én a másikról, mindig legyen a kezéd az íjon, suttogott fimafeng. ha elég ügyesek vagyunk, nem fog észrevenni. ketten kétfelé indultak a dombon, szemüket végig a rókán tartották. milyen különös lény, talán mégis dobog valahol mélyen egy öreg szív ebben a kopár földben.

fimafeng a domb nyugati oldalán mászott, csendesen, mint a macskák lépte, amikor meghallotta a hangot. valami közeledett, nehéz léptek döndültek a hóban. mi lehet ez, ósatyáim szellemére, miféle fenevad jár erre felé? laugi! remélem, van annyi esze, hogy megálljon, és csendben várjon. fimafeng megfordult, hogy a fia mellett lehessen, csontom és húsom lesz a pajzsa, ha kell.

laugi megtorpant. látta, ahogy a róka is megemeli a fejét, és megrebbe a füle, aztán hallotta az irdatlan robajt, röpült a hó, és hegynyi bestia ugrott a dombtetőre, bömbölése megrázta a fiú testének összes idegszálát. a róka inaszakadtából loholni kezdett, de az óriás követte lefelé a domboldalon, rávetette magát, és egy csapással leterítette.

medve. laugi lába földbe gyökerezett. mesebeli nagyságú, fehér bundájú medve harapott a rókába, a hó vérszirmokat bontott. a fiú nem mozdult, lélegezni is alig mert.

meglátta fimafenget az egyik bucka mögött. apja intett neki, gyere, tátogeta messziről, de halkan! laugi sóhajtott, micsoda vidék ez, és a félelemtől zsibbadtan indult apja felé. gyorsabban, integetett fimafeng, el kell tűnnünk innen.

a medve hörögve falta a rókát, a hórá cibálta a tüdejét, a pofáját vörösre kente a hús. isten lakomája ez, halhatatlan zabál törekeny halandót, mondta laugi, amikor odaért apjához, tűnjünk el innen, mielőtt megtudja, hogy megláttuk az arcát.

úgy rohantak, ahogy csak a lábuk bírta, újra megtörték a hómezőt, ki jár itt, sivár földemen. laugi tüdeje sípolt, a haja az arcába csapott, a lába zsibbadt és szúrt a hidegtől. menni kell, különben meglát, vajon látott már valaha embert ez az isten?

ahogy visszaértek a táborba, ledőltek a reggeli parázs mellé. lihegték, be-ki, be-ki, nyugalom, két lépéssel lehagytuk a halált.

gyönyörű volt, mondta fimafeng, amikor végre meg tudott szólalni. megölte a rókát, laugi csak ennyit felelt. mit fogunk így enni? azt hiszem, biztonságosabb lenne, ha a part közelében maradnánk, intett a tenger felé az apja, nem szabad ennél beljebb mennünk. foghatunk halat. szegény partok ezek, morogta laugi. akkor építünk egy tutajt, ezt kell tennünk, tutajt építünk és elhajózunk innen. nem akarom egy fehér medve gyomrában végezni. ha jól értem, addig nem eszünk, amíg nincs meg a tutaj, könyökölt fel laugi.

(...)

valamit hazavihetnénk innen, javasolta laugi, ha elejtenénk egy olyan rókát... fehér bunda, ki látott már olyat? el tudod képzelni, hogy csodálkozna mindenki? minket hallgatnának este a tűz mellett!

még egyszer nem mehetünk olyan mélyre a sziget belsejébe, ráncolta a homlokát rosszalóan az apja. többé meg ne halljam ezt. mutogatás nélkül is mesélhetsz az embereknek.

valamit igazán vihetnénk emlékebe, húzta a száját csüggedten a fiú. járj körbe a par-ton, hátha találsz egy szép követ, intett neki fimafeng, de vidd az íjadat, és ha baj van, kiálts. azzal visszatért a félkész tutajhoz.

laugi elindult lefelé a domboldalon. a sziget nyugat felé élesen elkanyarodott, hatalmas sziklák törték meg a kavicsos-havas partot.

ripp-ropp, ropogott a lába alatt a hó. lassan megszokta a hideget és a koplalást. megtalálták ugyan a háló szétszakadt darabjait, és sikerült újat hevenyészni belőlük, ám a part mentén nem akadt benne túl sok hal. egyik este lőttek egy sirályt, az másnapig kitartott.

hogyan lehet egy erdő közepén élni, olyan, mintha valaki bezárna egy dobozba. otthon és itt, a szigeten is mindig a végtelenség határán egysúlyozunk.

elért a sziklákhöz, magas, szürke tömbök, meg tudod mászni őket, sikerülni fog, a túloldalon talán ezer róka játszik. akkor szerezhetne prémet. ez itt a világ vége, gyermekem, higgy nekem, én már sokat láttam és még többet tapasztaltam. innen nincs tovább.

ahogy mászás közben a hideg hóba karmolt, rájött, nem igazán vágyik arra, hogy meséket mondjon a tűz fölött mindenki szeme láttára és füle hallatára. vannak történetek, amelyeket jobb nem elmesélni, gondolta, csendben és titokban értékesebbek. egyébként sem szeretne túlságosan, ha mindenki őrá figyel. arcok sivataga, és ő egyi-

küket sem ismeri, durva kőszobrok a homokban. megvonta a vállát, és kiállt a legmagasabb sziklára.

sokkal több volt ott, mint amit elképzelt. a kövek sora egy rövid lejtő után megszakadt, kavicsos part követte. a parton száz meg száz különös állat feküdt, vonaglott és játszott, ameddig a szem ellátott. laugi tátott szájjal bámult, még soha nem látott ilyen furcsa lényeket.

halak voltak, hatalmasak, és mind a parton sütkéreztek. kikúsztak a vízből, dagadt, uszonyos halak, és nem haltak meg, úgy tűnt, vígan élnek a levegőn.

laugi csak bámult. a halak hangokat adtak, furcsán nyögtek, ilyet még nem is hallottam eddig, milyen helyre keveredtünk, kérdezte magától újra. másik világba vetett minket a vihar.

azonnal megfordult, és rohanni kezdett visszafelé, el kell mondanom apának, parton játszó halak, ilyet még ő sem látott, ez még a fehér rókánál meg a medvénél is lehetetlenebb történet. a tábor felé vezető úton azon gondolkozott, hogy fog ilyen halat az ember, hiszen hálót nem vethet ki rájuk. majd apa megmondja, ha meglátja őket, ámulni fog.

visszaért a táborba, apa, apa, kiáltotta. meg kellett állnia, úgy sietett, a térdére támaszkodva kapkodta a levegőt. mi az, kérdezte fimafeng fejszét markolva, medvét láttál? nem, annál sokkal jobbat, próbálta elmondani laugi, de közben sűrűn lihegett. halakat láttam, rengeteget, még hozzá óriási halakat. hol? a parton, húzta ki magát vigyorogva laugi, a parton fekszenek és játszanak egymással. velem kell jönnöd, látnod kell, el kell ejtenünk egyet, de nem hiszem, hogy hálóval sikerülni fog, hozd a fejszét, siess!

ne tréfálkozz velem, morgott fimafeng, elég baj az, hogy itt ragadtunk, a tutajon kell dolgoznom. nincs időm efféle butaságokra.

higgy nekem, kérte laugi a part felé fordulva, hát nem látod, hogy idáig rohantam, hogy szóljak róla?

fimafeng az állát vakargatta, mond valamit ez a fiú.

leesett az álla. laugi igazat beszélt, a parton óriási, hájas halak serege vonaglott és nyögdecselt furcsa hangon. az arcuk azonban nem hasonlított haléra, inkább mintha kutyaforma lett volna, csak szőr nélkül. megnyúlt orrukról hosszú bajusz lógott.

menjünk le közéjük, indult laugi lefelé a köveken, ezek nem bántanak, látod, milyenek, legfeljebb megcsapnak az uszonyukkal. azért legyünk óvatosak, követte az apja, sosem tudhatjuk, mit hoz a sors, úgy érzem, ezen a szigeten bármi megtörténhet. maradj mellettem.

együtt leereszkedtek a nagy halakhoz, és lassan sétálni kezdtek közöttük. amint a furcsa lények meglátták őket, ugatva megindultak feléjük, úgy tűnt, mintha örülnének a látogatóknak. laugi megsimogatta az egyik fejét, jó, ezeknek szőrük van, távolról nem is látszott, durva a bundája és nedves. ezek nem halak.

fimafeng gyanakodva sandított a felé közeledő állatra, és megsimította a fejét. amaz mintha örült volna, közelebb jött, hozzádörgölözött a lábához, majdnem ledöntötte róla. hohó, mosolygott fimafeng, ezek szelídek, mint a bárány, végtelen élelmet adott nekünk a sziget, fiam! nem kell aggódnunk az éhhalál miatt, még a hazaútra is lesz tartalékunk!

a férfi lehajolt a hozzá legközelebb eső állathoz, és megpaskolta az arcát. tudsz-e követni ezeken a köveken, barátom? elindult felfelé, és intett lauginak, hogy ő is tegyen hasonlóképpen, a teremtmény azonban megrekedt az első nagyobb sziklánál. rendben, bólintott fimafeng, megoldjuk, húzni kell majd a testet, ha nem akarod, nem kell nézned, ahogy csinálom.

lehajolt a földi halhoz, bocsáss meg nekem, suttogetta, életet adok az életért cserébe, és belevágta fejszéjét a lény koponyájába. társai riadtan sikoltozni kezdtek, mi történik, kiáltották saját nyelvükön, vörös vér fröccsent a hóba, az új barátunk megölte.

ahelyett, hogy rájuk támadtak volna, a legtöbben elkúsztak a vízig, és belevetették magukat. mikor bebizonyosodott, hogy nem fenyegeti őket veszély, fimafeng lehajolt a síkos tetemhez, és a hátára fordította.

az állat hosszú, durva szőre alatt rövid, puha belső bundát tapogatott ki. ahogy megfordította, látta, hogy a hasán világosabb, és nincs is annyi zsír a bőre alatt, mint a hátán. belevágta a fejszét a hasába, és végighúzta egészen a hurrás nyakig. vér zubogott a nyílásból, és fimafeng benyúlt a testbe csupasz kezével, hogy szétfeszítse a húst. kirángatta az ehetetlen fekete beleket és a súlyos tömlőgyomrot, azok nélkül könnyebb lesz cipelni.

gyere, intett lauginak, fogd meg az uszonyánál, és ügyelj rá, hogy ne billenjen oldalra. azzal fimafeng megragadta a tetemet az első két uszonyánál, és elindultak a tábor felé.

kissé a halra emlékeztet az íze, jegyezte meg rágás közben laugi, de nem teljesen olyan. mi lehet ez? nem tudom, felelte fimafeng a tűz másik oldaláról, de szeretem.

már leszállt a sötétség, csak a tűz lobogott közöttük fényesen. vastag húsdarabokat sütöttek rajta, laugi kapta a szívét, a májat pedig elosztották egymás között. az állat lenyűzött bőre az egyik fenyő lecsupaszított ágán lógott kiterítve, meleg köpeny lesz belőle, majd neked is szerzünk egyet, mondta fimafeng. látod, mégis lesz valami, amit megmutathatunk az otthoniaknak. a hangaszigetet ugyan nem találtuk meg, de megláttuk a világ végét.

a hangasziget türelmesen várt rájuk, várt a megfelelő időre, előttem a soha, mögöttem az örökké, és ki tudja, hol evezek most. ■ ■ ■

Török Ábel 1999-ben született Cegléden. Klasszika-filológus, bizantinológus. Kutatásai mellett műfordítással foglalkozik. Készülő regénye 2025-ben jelenik meg a Kalligram Kiadó gondozásában.

KUKUCSKA SZABOLCS

expresszív szuicid intenció

aznap este úgy jöttem haza
még anyám is látta
valami elszakadt
a zápor tónál terpentint vettem egész álló nap
és még ez sem segített elkerülni
az elmémben kibontakozó tömegmészárlást

a mézvirágok már elszáradtak
szemerkél a szürke eső a rózsaszínű utcai temetőben
éppen beléptünk a skorpióba
és már meghalt valaki akit szerettem
ha véletlen látsz fentről tudnod kell
mondjon bárki bármit
mindig a helyes dolgot cselekedtem
saját nézőpontom szerint

soha nem tudtam mennyire mélyen vagyok
amíg fel nem kellett állnom onnan

a jelen konzekvensen dialogizál a múlttal
érezem
már csomagol a természet

ha nem tudok aludni
ki szoktam ülni az utca végén lévő
játszótérre
megvárom hogy felkeljen a nap
és kiszellőztetem a frusztrációt

régebben ezzel szemben
bosszúból éheztem napokig
és vártam
hogy gyomromban a csend
majd életet teremtsen

hanyagul vonszoló magam után
a szellemi interakció allegóriáit
nem érdekel már semmi
csak az hogy ne tragikus hirtelenséggel
érjen véget
és ne legyen felesleges mindez

a vezeklés könnycseppjei öntözik
téveszméim hervadó rózsáit

a figura integritása

mindig a negatív kritikából kellett táplálkoznom
de végül meghoztam a szükséges áldozatokat
és a belülről fakadó intenzív gyűlölet
ami éltet
segített feláldozni mindent az önazonosságért
meg a saját ideológiámért
és most már nehéz borokkal kísérem a vadhúsokat
hosszú tölgyfaasztaloknál ülök elegánsan
így szervírozzák minden este a vacsorát

ahol eddig szépséget láttam ott már csak a megvetés van
pedig mi tényleg megölnénk bárkit közületek
az individuum teljes szabadságáért

egyre nehezebben adaptálódik a mentális egészségem
és a szervezetem
az engem körülvevő környezet apró változásaihoz
nem tehetek róla
születésem óta ilyen szigorú a vonalvezetésem

kétezer éve dezertáltam onnan
ahova ti csak most indultok
igen
én is tudom
hogyan effektíve mindent
a szerhasználatnak köszönhetek

nem baj hogy nem érted
megvárom amíg beírod a keresőbe
hogyan jelent a deprimált szó
addig majd átmenetileg
párducok fekete bundájával takarózom
és ha egyszer végre felismered
a vizsgálati helyzetem
kooperábilissá válsz
és belátod
semmi értelme nincs a kortárs magyar irodalomnak

marginális egocentrizmus

ők akik a sötétséget szolgálják
a pokolban eltöltendő időre
készséges vágyakozással gondolnak
vihar idején
csak a mennydörgésekkel tudnak azonosulni
és mindig közös jelentésmezőben haladnak
nem rezzentve fel az alvót éber álmából
keresik az összes létező tudást
erőt és hatalmat az életben
még akkor is
ha az csak egy ambíciózus expedíció
a párhuzamos idősíkok feldolgozására

a felsőbbrendűség intenzív érzése
minden periódusnál más jelentést nyer
egy olyan öntükröző szakaszban
ahol már
a lexikális szavak konzisztenciája sem segít

a zengő égbolt diakrón vizsgálata
segíti a szeparációs szorongást
ez maradt
ahogy a gyümölcstelen utazásokból visszatérve
szükségszerűen el kellett szöknöm
a maradék felelősség elől
mint akinek
a búcsúzás volt
egyetlen öröksége
enervált száműzetésben
a konfliktusok határterületén

mert az évszak itt most egy időre meghal
és amíg fel nem támad
nekünk is meg kell halnunk vele

Kukucska Szabolcs (1996, Szeged) jelenleg az SZTE-BTK amerikanisztika mesterképzésén tanul. Verseket, kritikát rövid történeteket ír és amerikai irodalmat fordít. Az irodalom mellett zenével is foglalkozik. *Minden így merül el* címen megjelent verses-zenés projektje elérhető a streaming platformokon.

Vulkán vagyok

Vulkán vagyok

Éjszaka megpróbálom lemérni a férjem fejét. A szülés óta megnőtt a feje, de ezt csak én vettem észre. Senki sem hisz nekem. Felkapcsolom a kislámpát, ha azt állítja, hogy Jakab sírására nem ébred fel, akkor erre se ébredjen. A varródobozból még lefekvés előtt az éjjeliszekrényre készítettem a mérőszalagot. Először a hosszát próbálom lemérni, a bal oldalán fekszik a nagypárnán, feje belefűrődik. Haja fekete, göndör, így a mérésem nem pontos. Le kellene nyírnom. Talán az mégis túlzás lenne. Óvatosan egy könyvet illeszték a feje tetejére, így a haja is lelapul, a mérőszalag végét pedig a könyvhöz fogom, és lehúzom az álláig. 31 centiméter. A kerületét is le akarom mérni, a homloka közepétől indítom a mérőszalagot, és a forgója alatt állítom meg, 32 centiméter, megszorozom kettővel, 64. De mi van, ha a feje bal oldala sokkal nagyobb, vagy sokkal kisebb? Inkább bal agyféltekés típus? Feljegyzem egy kis jegyzetfüzetbe, amit a párnám alá dugok. Minden éjszaka meg kellene ismételniem a mérést. Ha csökkenni kezdene a méret, az bizonyítaná az állításom? De én azt gondolom, hogy tartósan megnőtt a feje. Hogy most már ez egy apa feje. Olyan, mint a lábfejem, ami fél mérettel nagyobb lett a terhesség alatt. Persze az senkit nem lepott meg, az a súlytöbblet, amit cipeltem, lapította ki az egyébként sem kicsi lábfejemet. Véletlenül sem azt mondták, hogy a gyerek, a magzatvíz, a méhlepény, a megnövekedett vérmennyiség vagy a felduzzadt mellek. Hanem a súlytöbblet. Talán ha a következő gyerek születése után újraméreném... De mi van, ha csak az első gyerek-nél nőtt meg a feje?

Amikor a hajnali szülés után pár órával, délután bejött hozzám és Jakabhoz a kórházba, akkor a fejét hatalmasnak láttam. Mintha papírmaséból formálták volna meg, kissé ügyetlenül. Kitoltam Jakabot az átlátszó kórházi gurulós kiságyban a folyosóra, megcsókoltuk egymást, mindketten kábák és boldogok voltunk, de mintha nem az

ő szája és nem az ő feje lett volna. Valami az arcodra ragadt, mondtam neki, és úgy tettem, mintha a bőrét tisztogatnám, de azt vizsgáltam, hogy ha erősen kaparom, akkor lehántható-e a felső réteg. Ez fáj, mordult rám, miközben Jakabban gyönyörködött, aki álmatagon nézelődött. Amikor Jakabot toltam visszafelé a folyosón, megláttam egy nőt magam mellett, rózsaszín köntösben. Megálltam. Én voltam az. Az arcom nekem is furá volt. Mintha jobban hasonlítanék anyámra. Mintha az orrom hosszabb volna, a szám szélesebb. Mint amikor a pár napos halott arca csak emlékeztet az eredetire. A saját fejemet is le kellene mérnem. Felveszem a könyvet, a fejem tetejére teszem, és megpróbálom a mérőszalagot a lapok közé dugni, de ekkor a könyv megbillen, nem tudom megtartani, az éjjeliszekrényre zuhan, ahonnan leveri a tányért, amit még ebéd után felejtettem ott. A férjem és Jakab egyszerre riad fel. Mi történt, néz rám a férjem, de én nem reagálok, a mérőszalagot a fejem köré kötöm, és felpattanok. Átmegek Jakab szobájába, kiveszem, kicsit ringatom, majd a forelbe ülök vele, és a mellemre teszem. A férjem utánam jön. Mi történt, kérdezi újra, félálomban. És miért van az az íz a fejedben? Az éjszakai tojáslámpa kék fényre vált. Csak meg akartam mérni a fejemet, mondom. A fejedet? De hát a fejed nem is hízott meg. Mert a többi meghízott, kérdeznék vissza, de nem kérdezek, tudom, nem úgy értette, csak már megunt, hogy hetek óta kétségbeesve méregetem a hasam, a combom, a fenekem. Azt nem tudhatjuk, mondom. Ahogy a tiedről sem. Akkor te matattál a fejemnél az előbb? Jakab felsír. Sssss, sissegek, és átteszem Jakabot a jobb mellemre. Azt álmodtam, hogy megskalpólnak a buszmegállóban. Ébren nem hagyta volna, mondom, de tudnom kell, hogy megnőtt-e a fejed. A lámpa piros, majd sárga fényre vált. Jakab nyöszörög, nem akar visszaaludni. A férjem kezébe nyomom, megfogom a tojáslámpát, átme gyünk a hálószobába, a férjem le teszi Jakabot az ágy közepére, én lekapcsolom a kislámpát, már csak a tojás világít. Ő Jakab arcához fekszik, fura hangokat ad ki neki, játszik vele, Jakab mosolyog, én Jakab lábához fekszem, a férjemmel összeér a lábunk. Egy háromszög vagyunk. Jakab is egy oldala ennek a háromszögnek. Beékelődött a két szár közé, és ahogy nő, egyre inkább szétfeszíti majd a szárait. Miért fontos, hogy nőtt-e a fejem, kérdezi a férjem, már kissé éberebben, hamar elfogadta, hogy most egy kicsit fent leszünk Jakabbal az éjszaka közepén. Tudni akarom, hogy valóságos-e, amit látok. Hogy tényleg, fizikailag is minden olyan más lett-e. Mi lett más, kérdezi. Kicsit kivárok. A szex, mondom. Amikor pár hete először szexeltünk. Először újra. Olyan volt, mintha tényleg először csináltuk volna, vagy mintha egy másik férfi és nő szexelt volna. Nem rossz értelemben. Sőt. Izgató volt, de mintha mások lennénk. Persze, hát ott a gátseb, meg a hasad is eltűnt, mondja. Igen, a gátseb miatt is más, de nem arra gondolok, mondom neki. Magam sem tudom, mire gondolok. Olyan felelős és érett és érzéki és felszabadult, de mégis itt-ott fájó és praktikus és visszafogott, nehogy Jakab felébredjen. Mondjuk az vicces volt, amikor a melledből folyni kezdett a tej, röhög a férjem. Először nem értettem, mi az a meleg, amit a hasamon érzek, a halvány fényben olyan volt a terhesség óta besötétült mellbimbóm, mint egy vulkán, amiről fehér láva folyik le. Jakab már csendesebben nyöszörög. A férjem feláll, felveszi. Na, majd én elaltatom, mondja, és büszkén kivonul vele. Eldőlök, a mérőszalag az arcomba lóg, ekkor veszem észre, hogy még mindig a fejemre van tekerve. Kicsomózom, ügyetlenül, egy-két hajszálat is kitepek közben. A tojáslámpát itt hagyta. A fényében nézegetem a szalagot, amíg el nem alszom.

Három lyuk. Legalább három lyuk. Ezek szerint még több is lehet? A második trimeszterben voltam kontrollon, akkor még egy se volt. Gyönyörűek a fogai, lelkendezik az asszisztens. Annyira szépek, ezekre vigyázni kell. A szememmel jelzem, hogy jólesik, amit mond, de nem a szájhigiéniével voltam elfoglalva az elmúlt négy hónapban. Csak meg ne tudja, hogy az éjszakai szoptatásokkor milyen mohón falom az előre kikészített csokiszeleteket. Tejmentes csokiszeleteket. A szám tátva, a fogorvos még nézelődik. Melyik lyukkal kezdjük? A szemem kigúvad, az orvos kihúzza a kis tükröt és az exkavátort. Most, kérdezem a kifeszített állkapcsomat visszarendezve, kásásan. Legalább két alkalom lesz, míg az összessel végzünk. Kezdehetjük máskor is, csak gondoltam, nem tud annyiszor elszabadulni. Ez a *gondoltam* azt jelenti, hogy nem illene többször elszabadulnom? Talán látta rajtam a rendelőbe lépőkre nem jellemző örömet. Nincs időm kipuhatolni, döntenem kell. Nem tudom, miért akarom inkább elodázni a tömést; mert félek, vagy hogy többször jöhessenek? De zsigeri a vágyam, hogy az ülésről lefolyva kicsusszanjak az ajtó alatt. Hümmögök, az órára pillantok, jelezve, hogy csak rövid időre kéredzkedtem el – kitől? –, de ahogy visszapillantok a fogorvosra, furcsán nyugodt vagyok. Igazából nem félek. Bármit csinálhat velem ez az orvos, én nem félek. Csak megszokásból húzódozom a töméstől, de amióta szültem, azóta bármit megtehetnek velem. Már mindent kibírok. Nem is kibírok, hanem bírok. Bármilyen fájdalmat uralni tudok. Kezdjük a legrosszabbal, mondom. A fogorvos lehúzott maszkkal ül, rám mosolyog. Kicsit talán el is pirulok.

Fizetni készülök, az előtérben egy idősebb nő a fiával beszél. Lehet olyat kérni a redőnyöstől, hogy kurva hangos legyen, ha leengedem, kérdezi. Önkéntelenül felé fordulok. Szervusz, omnibusz, teszi le a telefont, majd elkezd szabadkozni, hogy nem szokott trágár lenni, de a hülye szomszédja úgy bassza le a redőnyöket, már bocsánat, mint ha páncélosok masíroznának az ablakán hajnali ötkor. Zsibbadt szájjal rámosolygok.

Amikor hazaérek, Jakab rögtön felém fordul a játszószőnyegen. Az asztalhoz megyek, leteszem a táskámat, ő hason fekvé megint felém néz. Mint egy mágneses iránytű, mindig irányba áll. Talán akkor is felém fordul, ha nem vagyok otthon? Milyen volt, kérdezi a férjem. Három lyuk, egyet már betömtünk. Mosolygok, a férjem nevet. Nagyon viccesen nézel ki. Kösz, mondom, de rohadt éhes vagyok. Nem ehetek, amíg ki nem megy az érzéstelenítő, és nem is szoptathatok. Egyébként Jakabnak kijött a foga, amíg elváltál, mondja. De hát amikor elmentem, még alig látszott, mondom a nyelvemet harapdálva. Napok óta félóránként lefeszítettem a kisfiam alsó ajkát, és próbáltam a nyelvét arrébb tuszkolni az ínye fölül, hogy lássam, hogy nézzem, ahogy kibújik az első foga. Váratlanul erős büszkeség öntött el, amikor pár hete észleltem, hogy máris fogzik. Hogy már négy hónaposan jön a foga. Jól sikerült. Gyorsabb, mint a társai. Tudod, ez olyan, mint a napfelkelte, sokáig dereng a vörös égből, aztán amikor a napkorong eléri a horizontot, akkor mintha begyorsulna, de nem gyorsabb olyankor se, nyugtat a férjem, kissé túl lelkesen részletezve ezt a metaforát, láthatóan már a távollétem alatt csiszolgatta. Letérdelek a fiamhoz, és a szájába nyúlok, a fogát tapogatom, masszírozom az ínyét, magamhoz ölelem, zsibbadt szájjal puszilgatom.

Pedig volt egy tervem. A baba megfogam szeptemberben, megszületik júniusban, a következő baba megfogam az azt követő szeptemberben, megszületik júniusban, majd a következő baba megfogam az azt követő szeptemberben és megszületik júniusban. Kétévenként egy gyerek, még negyven előtt mindannyian megszületnek. A horoszkópjuk megy egymáshoz, megy az én horoszkópomhoz, az apjuk horoszkópjához, ő is Ikrek, már megtanultam bánni az Ikrekkel, biztonságosabb, mint ha összeviszza kevernénk a jegyeket. Persze nem hiszek a horoszkópban, de a tervem még azoknak is tetszene, akik hisznek benne. A munkahelyemen éppen három éve dolgoztam, amikor elkezdtük a próbálkozást, éppen a végéhez közelített minden nagyobb projekt, megkaptam a fizetésemelést, bármikor jöhetett a baba. Minden készen állt, én készen álltam, a férjem készen állt, a család készen állt, a barátok készen álltak. A baba nem állt készen. Az online kalkulátorban minden hónapban újrakalkuláltam, mintha fejben nem tudnám kiszámolni, látnom kellett. Júniusi születésből július lett, majd augusztus és szeptember. Lassan a következő évnél tartottam. Már újra kellett mindent terveznem. Nem terveztem semmit, mert úgyis jön a baba. Csak a babát terveztem. Nem utazunk el Dél-Amerikába, hiába terveztük évek óta. Majd a gyerekekkel. Vagy majd ha a gyerekeket már itthon lehet hagyni.

Most június van, és már kezd nem érdekelni a baba horoszkópja. Már nem bírok mindig újrakalkulálni. Mert ilyenkor nemcsak az első baba horoszkópját kalkulálom, hanem a két testvéréét is. De ha nincs első baba, akkor nincs második és harmadik sem. Ha nincs baba, akkor egy baba sincs. Ha nincs baba, kit érdekel a második horoszkópja, bár mihez kezdene egy Vízöntő egy Kossal, vagy egy Szűz egy Oroszlánnal? De mihez kezd egy Vízöntő, ha nincs kívül mihez kezdenie.

Volt egy tervem, és egy éve toporgok, hogy ezt a tervet elkezdhessem. Most szeptember van, tavaly szeptemberben nem hittem, hogy ez a szeptember így jön el. Mi lesz jövő szeptemberben? Mi van, ha akkor se kezdődik el az élet, amit tervezek? Mi van, ha két évig toporgok, várva, hogy belekezdjek? Semmibe se foghatok, mert mi van, ha most, vagy most, vagy most találkozik a férjem megfelelő hímvivősejtje az én megfelelő petesejtemmel, és mi van, ha éppen most ágyazódik be a méhnyálkahártyámba a megtermékenyített petesejt? Mi van, ha éppen most esem teherbe, amikor felmondanék, amikor a nyaralást befizetném, amikor elkezdenék egy kétéves képzést?

Csak arra az egyre nem merek gondolni, mi van, ha ez a kezdőpont sose jön el, ha az egész terv menne a kukába, három szóke Ikrek menne a kukába, vagy Kos vagy Vízöntő vagy Szűz, bánom is én. Nekem már mindegy, mikor, csak kezdődjön el a tervem, ami már egyre valószínűbb és egyre kevésbé valószínű. Mert hogy egy év alatt összejön, az nagyon valószínű, de ha egy év alatt sem jön össze, akkor már nagyon nem valószínű. Akkor valami nem stimmel. Most van egy új tervem, a tojásfejű meddőségi doktor adta a tervet, a tervem az, hogy fémes folyadékot engedek a méhembe, a tervem az, hogy a férjem heréjét megultrahangozzák, a tervem az, hogy leveszik a vérem a ciklusom különböző napjain. Én most ennek a tervnek örülök. Mert ezt a tervet végre tudom hajtani. Hátha ehhez nem leszek annyira szerencsétlen, annyire alkalmatlan, annyire béna és annyire meddő.

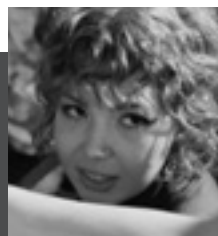
Az öcsém végre visszahív. Miattad teljesen megaláztak a Hatóságban, mondom neki köszönés helyett. Adják itt a nagy családbarát dumát, erre ez, méltatlankodik. Nem úgy a hatóságban, ott nagyon kedvesek voltak, mondom. Tudod, személyit kell csináltatnom Jakabnak, kezdek bele, még a bécsi út előtt, mert mi van, ha a vonaton majd kéri, és nem tudjuk bemutatni. Azt hiszik, gyerekrablók vagyunk. Ahogy szerveztük az utat, eszembe se jutott, hogy Jakab egy önálló jogi személy. Nekem még olyan, mintha hozzám lenne nőve. Amíg terhes voltam, senki nem kérte, hogy igazoljam a gyermek személyazonosságát. Vonattal megyünk, kérdez vissza csodálkozva. Vonattal, igen, de most nem ez a lényeg, mondom, és folytatom neki, hogy a kormányablakba fél háromra volt időpontunk, de már egykor vége lett a baba-mama körnek. Milyen elfoglaltak vagytok, vágja közbe, most nem ez a lényeg, mondom újra. Nem gondoltam, hogy az a nő leszek, aki ilyen lassan tér a lényegre, és kényszeríti egy közeli hozzátartozóját, hogy végighallgassa. Egész nap esik az eső, mondom neki, és hogy ne tudja meg, milyen esőben egy csecsemővel a város, ez a párás májusi levegő, teljesen összeizzadtunk Jakabbal. Pisilnem is kellett, pelust cserélni, meg valahogy eltölteni az időt a kormányablakig, és a Hatóságról azt hittem, hogy egy progresszív hely, sok fiatal jár oda. Bemegyek, és megkérdem, van-e pelenkázó, nincs. Lehet-e pelenkázni. Hosszú csönd, szemforgatás. Fiatal csaj, érted, egy nő, odahívja a másik fiatal csajt, két szempár forog. Hát, én nem tenném le, mondja a másik csaj, azt hiszem elsőre, a babát félti, engem nem zavar, és van alátétem, mondom. Persze nem a babát félti, hanem a vendégeket. De hát mi is vendégek vagyunk, az előbb kértem ki az üvegtészta vegán lófaszt négyezerért, hogy ne gondolják azt, hogy csak pelenkázni jöttem be. Hát, eddig még senki nem kért ilyet. Nem? Idegesen röhögök. Más csecsemők nem pisálnak? Forgó szemek fennakadnak, fent, esetleg, egy eldugott helyen kicserélhetem. Nem köszönöm meg, csak bólintok, remélem érezték, hogy nagyon rossz véleményrel vagyok róluk. Jaja, ez elég gáz, mondja az öcsém, kissé talán sürgetőleg, lehet, hogy dolga volna így kedden délután fél négykor. De erről miért én tehetek? Mert hívtalak fél kettőkor, hogy csatlakozz hozzánk, ha ketten vagyunk, és velem van egy férfi, talán kedvesebbek lettek volna. Eldughattad volna a kakis pelust bosszúból, mondja, felnevetek. Ráadásul nem is kakis volt, mondom neki. Egy anyai mozgalomról kezdünk fantáziálni, ahol az anyák kakis pelusokat dugdosnak el olyan helyeken, ahol bunkók voltak velük. Bezzeg ha kutyával mentem volna, körbeugrálnak, mondom. Az öcsém azt mondja, ezt ne keverjem ide, nem szereti, amikor kiakadok a hazai kutyafanatizmusra, miközben azt várom, hogy a gyerekeimet meg mindenki tolerálja, sőt olvadjon el tőle. Ne haragudj, Csufi, de mennem kell dolgozni, próbálja lezárni a beszélgetést, amikor ott tartok, hogy miért kellene lezáratni az alattunk lévő utcát, ahol a kiírás szerint jövő áprilisig tart egy építkezés, ami miatt a gyalogosokat összevissza terelik, és megint a kisbabások az utolsó, akikre gondolnak. Ráadásul az utca elején a plasztikai sebészethez beállnak nagy terepjárókkal, és esélytelen babakocsival elférni. Dolgozni, kérdezek vissza, képzeld, én is épp dolgozom, mondom neki félíg viccesen. Valaki csönget, rácsapom a telefont az öcsémre. Pedig még el akartam neki mesélni, hogy milyen vicces volt, amikor a múltkor a plasztikai sebész előtt egy fiatal nő próbált beülni egy BMW-be. Nagyon lassan ereszkedett az ülésre, közben gondolom, az anyjával veszekedett, hogy miért nem a terepjáróval jött, ebbe az alacsony szarba alig bír beülni.

És azt se meséltem el neki, mert megzavart a futár, hogy én viszont kakiltam a Hatóságban. Amikor elől hordozok, mindig beindul az emésztésem. Amit annyira nem bánnok, mert amióta kerülöm a tejtermékeket, nehezebben kakilok. Ne erőltesse, mondta a nőgyógyász a kontrollon, látva a dülledő aranyeremet. Legalábbis dülledőnek képezelem, nem merem még tükörben megnézni. A két csajnak nem adom oda a babát. Mellettem három informatikus kinézetű férfi beszélget, amióta bejöttünk, egyszer sem néztek felénk. Mellettük négy negyvenes, Excel-táblák felett magyaráznak. Felmegyek inkább Jakabbal. Amúgy sem hagynám idegenre. A vécé redva, az ajtó alacsony, szűk az előtér. Az egyik foglalt, a másikba benyitok, hűgyszag csap meg. A fülkében Jakabot a jobb hónaljamból alá csapom, úgy próbálom kigombolni a nadrágomat. Reggel úgy döntöttem, hogy újra jó lesz rám a terhesség előtti nadrágom. Eltelt öt hónap, vége a türelmi időnek. Hátha a testem is tanul belőle, be van szorítva, hát menjen össze. Lehámozom a fenekemről a nadrágot és a bugyit, miközben Jakab ficáncol. Egyre erősebb és egyre nagyobb akarata van. Az ülőkére nézek. Vécépapírt tépek, hogy befedjem, de amint a harmadikat tenném, az első kettő lerepül. Inkább csak ráülök. Jakabot az ölembe veszem. Tavaszi szél vizet áraszt, énekelem neki, ő egy pár másodperc-re nyugodtabb lesz. Anyám is ezt énekelte nekem, mondja kintől egy férfi. Elhallgatok, hátha majd azt hiszi, csak képzelődött. Ekkor Jakab kurjant egyet. Mennyi idős, kérdezi. Biztos azt hiszi, a gyereket vécéztetem. Mit fog hinni, ha kiderül, hogy behoztam magammal? Lehet, hogy freudiánus. Vagy gyámügyes. Egyéves, hazudom, az még adhat ki ilyen hangokat, de akár pisílni már vécébe. Nem jön válasz. Jakab a falat nyalogatja. Megpróbálom visszahúzni, de félek, ha túl erősen rántom el, akkor beveri a fejét a mosdókagylóba, ami szinte rálóg a vécésészére.

A vécépapír egy tépés után elfogy. Meglátom a földön heverő két darabot, megpróbálom felszedni. Nem érem el. Megfogom Jakabot a derekánál, és lelógatom, két kis kezével megmarkolja a két papírdarabot. Visszahúzó az ölembe, és megpróbálom kinyitni a kis tenyerét. Minél jobban feszegetem, annál jobban szorítja. Fogni már nagyon jól tud, újságoltam anyámnak, de elengedni még egyáltalán nem. Vajon kitől örökölte, ugratott anyám. Ez elment vadászni, hajtom fel a hüvelykujját, ez meglötte, következik a mutató, még jó, hogy a férjem nem hallja, nemcsak azért zavarja ez a mondóka, mert vegetáriánus, hanem mert ezzel a hazai közélet toxikus vadászatmániája is elfogadhatóvá válik majd a kis Jakabnak. Most ezt leszárom. Az iciripicirinel Jakab végre felnevet, és kienged a kis tenyere. Mégis jó, hogy idelóg a mosdókagyló, keztem mosni, és Jakab ujjacskáit is megmosom, a pólómba törülközőnk. Fél kézzel fogom Jakabot, felállok, másik kezemmel felhúzó a bugyimat, egy kicsit húzó bal oldalon, egy kicsit jobb oldalon, hernyómozgással felér végül a fenekemig. Feltuszkolom magamra a nadrágot. Felhúzó a zipzárt, de visszagördül. Inkább megpróbálom begombolni a zipzár feletti gombokat. Magas derekú nadrág, négy gomb van rajta. Fél kézzel nem tudom összehúzni eléggé a nadrág derekát ahhoz, hogy össze tudjam gombolni. A testem már majdnem olyan, mint Jakab előtt, de mégsem pont olyan. Tök úgy nézel ki, mint előtte, mintha nem is szültél volna; hogy nyerted vissza az alakodat; milyen

szerencsés vagy. De nem, nem ugyanaz. Vékony zsírréteg borít be. A hasam plötttyedt. Teljesen más a formája, mint korábban. Gyengébb vagyok. Erősebb vagyok. Nem vagyok ugyanaz. Nem nyertem vissza. Nem nyertem, hanem megdolgoztam érte. Megdolgoztam azért, hogy majdnem ugyanúgy nézzen ki. A nadrágjaim szűkek. Öt hónapja a kismamanadrágjaimat hordom. Gondoltam, nem veszek újabbakat erre az átmeneti időre. Lassan addig tart ez az átmeneti idő, mint a terhesség. Kismamaruhákat persze vásároltam. Hogy szép kismama legyek. Hogy megéljem a várandósságomat. És ezt, ezt nem akarom megélni? Ezt a testet, ami a terhes és az előző test között van? Vagyis a terhes és a következő test között? Mi van, ha nincs következő test, ez az átmeneti test az új és végleges testem? Fél kézzel nem fogom tudni begombolni a nadrágomat. A földre nem tehetem le Jakabot. A mosdókagylóba? Nedves és kemény. Fogjam a fogam közé a rugdalózóját, és tartsam, mint egy oroszláncölyköt? Menjek le nyitott nadrágban, hogy a két csaj, sőt mindenki szembesüljön azzal, milyen dolog egy öthónapos gyerekkel, ebben a köztes, hájas testben a városban lenni? Élni? Létezni? Segíthetek, kérdezi kintről a férfi. Mi az, amit csak gondoltam, és mi az, amit ki is mondtam hangosan? Kinyitom az ajtót, a kezébe nyomom Jakabot, és két kézzel begombolom a nadrágomat. A zipzár, mondja, majd félrenéz. ■ ■ ■

■ **Mécs Anna** (1988) író. Készülő regénye 2025-ben jelenik meg a Kalligramnál.

pocakos kislány voltam

üres gyomrom éjjeli állatok tanyája
nem bírok a szüntelen dobogással
megetted mennyit ettél miért etted meg
fodrosnyakú zsák repedésig töltve szavakkal
ott hagytad miért hagytad növésben vagy fejlődész még
dagadok mint a mákvirág termése húzd ki magad lássák
szép magas vagy hangotok kígyó ha egyszer a fülön betalál
nem nyugszik míg ki nem zabálja engedetlen húsom jó *nagydarab*
mekkora a kezed kié ez az óriáscipő elég magas vagy te hozzá
úszni kellett volna nézd meg milyen szép zongorista ujjai vannak
nem nyugszom *meddig tágulsz meddig tágulsz még fejben mellben és combban*

tizennégy évesen megszűntem nőni *hány éves azt hittem már egyetemista*
huszonkettő makacs vázam *milyen nő az akinek nincsen melle*
rendeltetésszerűen és nem méretre kiszabott csontozatom
míg szét nem hordják mindig lesz rajta fogás
ebbe nincs is segged abba nagy
kicsit magas a sarka kicsit túl rövid vigyázni kell
ha megfázik a méhecske és zümmögni fog mit csinálsz
mit csinálsz ha tested nem engedelmeskedik többé a holdnak

madárnyelven mondom nem kell megijedni
testem többé nem engedelmeskedik a holdnak
nem marad meg bennem semmi *miért nem eszed meg*
nem vagy te túl sovány milyen szépen lefogytál hangotok
béka torkomban brekegésre készen felfújja magát *bőröd már ott fent is reped*
nem engedelmeskedem többé a holdnak szólnék
ez csak a puffadás áldása méhem nem kas kiűrtett kaptár
vezeklek eleget a meg nem születettekért
gyertek kedves állatim hülye kölykök
kaptok tőlem szeplőt bokasüllyedést lúdtalpat és striát
ami a szégyent eltakarja *ha soványabb leszek ha izmosabb*
ha zöld szemem lenne ha bőröm fesesebb ha kevesebb ötven kilónál

ne fordítsátok el arcotok nézzetek
a napba míg pupillát kettéhasító sugárrá
míg átlátszó damillá szűkülök tekintetetekben
miközben a belém fogant kígyót vajúdom
árnyékomba talán bele tudok szeretni

most elmondom neked

gyűlölök mindenkit aki nem belém szerelmes
kapjatok a kezem után gyönyörű férfiak

*Sáríka Sáríka ha kétezer előtt születnél volna
már rég a feleségem lennél*

rózsafüzérként viselem harapásotok nyomát
szépen emlékszem mindenkire
aki nem szánalomból oldoz fel
aki érdemből kötöz meg
azt szeretem hiába
*bármennyire tetszel
szenvédést okozol*

testemen gyönggyé
keményednek a só cseppjei örülök
*hogyan láttam milyen vagy
amikor nem akarsz kérgesedni*
küldtetek mégis szagos kitinben érkezem
a némaság próbája ez

*csillagjegyem a vízöntő
Bíró Sára nem is költő*

azt hittem
így puhább lesz
halkabb és könnyebb mert egy ideje
bármely mozdulat értelmetlen
ha nem tudom hogy te létezel beengedek mindenkit
csak ne kántáljatok a küszöbön

szia Sára
Máté most elmondja neked mennyire szeretlek

gyomok kitartásával ragaszkodom csontonként
hordanak szét *egy kincs vagy* gennyedző sebben vadhúsvirágzás
így még sosem beszélt nőről
ebbe vagyok szerelmes *el sem tudod képzelni mennyire*
szép évente egyszer megmártózni benned
felpuhítani a gyógyulás rétegét

most már hazafelé tartok
ahogy az utca végén jön fel a nap
pár csillag még mosolyog
hogy ilyen irodalmi legyenek
és csiripelnek a madarak
és egyediül vagyok Sára
és csak rád gondolok
meg a cigimre

nyomodban megcsillanó gyöngyök
ha tudnék verset írni én lennék
a világ legnagyobb költője bekaphatják a madarak
nem miattam hanem miattad hullanak mind az igazak

jó reggelt
Sára jó reggelt

Víz és szél

Még nem dörgött az ég amikor kikapcsolta a rádiót és mondta hogy menjek vele hagyjam a babát már nem éhes pedig én hallottam hogy korog a hasa de Wyana felém nyújtotta a kezét a homlokán esőfelhők ültek beárnyékolták a szemét sosem tudott szigorú lenni és sosem félt pedig régóta egyedül voltunk kiszáradt és újra megtelt azóta a mocsár

Nem kell gumicsizma mezítláb mentem utána gyorsan tűnő nagy lábnyomába léptem és egyre nőtt az árnyékunk az ő árnyéka anyára hasonlított az enyém apára sötétedésre nem leszünk így otthon nem baj Leada a sötétedés lesz ma az otthonunk

Még nem dörgött az ég amikor a nádasba rejtett csónakhoz értünk Wyana elengedte a kezem és megsimogattam a nádat vigyázva hogy ne menjen szálla a kezembe én voltam a szél szétmorzsoltam a termés puha magját én voltam a szél

Wyana volt a víz kék volt és sietett mint a szégyenlős patak a mozgását megtörték az útjába kerülő kövek apa volt a kő de őt elmosta a vihar mire visszajön sima lesz és szelíd fel lehet majd fűzni egy nyakláncra Wyana volt a víz

Nagyot lép nagyot léptem a csónak megingott de én bízom a mocsárban itt már nem is mocsár hanem tó tavacska csüngnek rajta a tavirózsák még nem virágoznak csak a böjtfüveket fűjja a szél

Szürke lett az ég de még nem dörgött amikor Wyana evezni kezdett fekete füstként vett körül minket a víz nem csobbant ahogy beleért a lapát nem is ő evezett mi lebegtünk egyre messzebb a parttól anya volt a part de nem féltem otthagyni mert tudtam hogy part a túloldalon is van

Nem arra mentünk amerre szoktunk amikor még apa vitt ki minket horgászni vagy néha csak úgy is gyorsabban haladtunk a kő súlya lehúzza a hajót de most csak mi vol-

tunk a szél meg a víz és a könnyű csónak és még nem esett az eső de már éreztem az illatát a mellkasomra ült a pára

Wyana nem mondott semmit én meg nem akartam megkérdezni hova megyünk attól féltem ha jobban ráncolja vihar támad a homlokán ahogy összeér a szemében a hideg és a meleg ilyen volt most a levegő is fentről meleg lentől hideg és már feljöttek a csillagok amikor először megdőrdült az ég

Itt vannak suttogta Wyana de a suttogás nem törte meg az evezés ritmusát felnéztem az égre és gondoltam hogy tényleg itt vannak de ha látszanak akkor nincs vihar ha nincs vihar mitől dörög

Feltámadt a szél és elképzeltem ahogy a mocsár partján a hátunk mögött zörög a nád és Wyana is elképzelte de az ő fejében más zörgette és bakancsok túrták fel a földet de Wyana víz és Leada szél ha visszaértünk eltüntetik a nyomokat ugye?

És zörgött a nád mégis végtelen volt a csend és a tó vizében tükröződtek a csillagok egyre több pislákolnak vagy mintha úsztak volna és Wyana abbahagyta az evezést

Csend volt és többszáz medúza világított fehéren alattunk és nem volt nádzörgés nem volt katonai bakancs és nem hiányzott a part

Amikor valaki meghal akkor lehullik az égről egy csillag ezt ugye tudod

Tudom

Ebbe a tóba esik bele és akkor világít amikor baj van

Most baj van?

Nincs

A csónak szélére dőltünk és egészen közelről néztük a vizet a benne kavargó világító kis lényeket és nem féltem pedig odakint égtek a házak a szobában elolvadt a rádió és biztosan a babám is oda és apám is oda és anyám is oda nem simul a tenyerembe sima kavics nincs túlpart és nincs baj itt nincs baj mégis világítottak a medúzák

Wyana átölelt és kapaszkodtunk amikor újra dörögni kezdett az ég és addig dörgött ameddig lerázta magáról az összes csillagot záporoztak a fejünkre és behúztam a nyakam és arra gondoltam hogy milyen nagyon fekete lesz odafent a végén és vajon elférnek-e majd mind a tóban a medúzák ■ ■ ■

Dubán Kitti 1996-ban született, 10 éve Budapesten él. Marketinget, majd kommunikációt hallgatott a Corvinuson, illetve a Károli Gáspár Egyetemen. Jelenleg szövegíróként, illetve marketingesként dolgozik. 2022-ben kezdett el publikálni, azóta többek között az ÉS-ben, a Helikonban, a győri Műhelyben, a Népszava irodalmi mellékletében és további print és online felületeken jelentek meg szövegei. Elsősorban prózáíró, de a dalszövegek sem állnak messze tőle.

utolsó ember

nincsenek emlékeim. nem tudom
eldönteni, hogy ezt a börtönt körém
építették, vagy eleve beleszülettem.

ajtófélfá helyett rácsok, nincs mit
lehagyni. elhatározom, hogy nem
növök tovább. mint bábel tornya
félkészben befejeződöm. helyrebillenek
és két halmazállapot közül mégis
a szilárdat választom.

hígulnak a látogatások, már nincs
aki jönne, mintha kint már beütött
volna az apokalipszis és én lennék
az utolsó élő elzárva a pusztulás elől.

legszívesebben tükörbe másznék,
az innenső oldalon sebesedne rám
a tér, a túlsón pedig már a táj gyógyulna
belém. bár innen nincs kiút, még
zsákban sem visznek sehova. önéletrajz
vagyok a csupasz tükörben.

eluralkodik bennem az antipátia. végig
ordítanakálak, de utolsó lövedékem csak
a saját fülembé súghatom.

ultra derm

kaptam tőled egy féltényérnyi csavart,
mondtad, hogy körülbelül ilyen nehéz
a lélek. mikor kérted adtam belőle,
éreztem, hogy lesz egyre könnyebb
kezemben a semmi lelke. újabb súlyokat
raktál a gépre. összehegedni készült
fölötted, ami nem te vagy. akkor hideg
volt a nap és olyan, mint én, soha nem
tudtam rendesen világítani, te irányítottad
a lámpát a sötétségre, én pedig próbáltam
ott tartani. asszisztáltam végig, mégis az
én kezem lett egyre koszosabb. egy doboz
ultra dermbe sülyeszttem ujjaim, majd
kiemelem, - mintha magamat, folyóhomokból,
hajamnál fogva. - és elnézem, hogy tisztulnak
meg ujjlenyomataim, ebben a lehetetlenül
zöld, rögzös anyagban.

farkasok

pillantásaik, mint oszlopok nőttek fölém,
belőlük építettem elfújhatatlannak hitt házamat.
torkomban, mint a farkas, üvöltött a szívem,
és lábaimban is éreztem,
ha megszökök, akkor abba,
ha maradok pedig ebbe fogok belehalni.

Kugler Viktor 1993-ban született Budapesten. A költészet mellett pedagógiával és újságírással foglalkozik. Tanulmányait Székesfehérváron és Budapesten végezte Tanítóképző Főiskolán. Írásait korábban a Műút, a KULTer.hu, a Székelyföld és a Látó folyóiratok közölték.

Ellenállhatatlanul

Ellenállhatatlanul

Lenyűgöz a mozdonyok ereje, a hosszú vonatok végeláthatatlan robogása. Az erő, amellyel meglódul, hogy aztán folyamatosan gyorsulva elérje az utazósebességet. Néha lassít, de azt is megfontolva teszi, ahogy pontosan tudni, hol áll majd meg, hosszú, kilométeres fékezés után. Azt a néhány leírhatatlan esetet kivéve. Magával ragad az állandó mély zúgás és zakatolás, ahogy dolgozik a motor. Először az átható hangrobaj, amivel a mozdony jelzi érkezését. Elnyom és felülkerekedik minden, majd a vagonok suhanása, a kerekek kattogása, csikorgása veszi át a szót, hogy aztán visszaadja a tájat és a falut az ott élőknek. A mérhetetlen fémes csendnek, ha már minden mozdulatlan. A látványa tiszteletet parancsol és távolságtartásra kényszerít. Nincs ember, akinek ne vonzaná a tekintetét. Akár tart tőle, akár tiszteli. Mindenki előnyt ad neki. A legtöbbször szabálykövetésből, vannak, akik félelemből. Ha közel merészkedsz, rád förmed, és egész tested beleremeg, ahogy hosszan kitartott, fülsiketítő kürtjelét kiereszti. Azelőtt sincs ez másként, hogy megmásíthatatlanul megtörténne. Szeretem a sínpályát, belenézni a hosszú párhuzamosokba, aztán arra ébredni hajnalonként, hogy hív a sínpár végeláthatatlan szabadsága. Nincs kiszámíthatóbb a mozdonyok, motorvonatok és szerelvények mozgásánál. Ahogy élesen világítanak a napsütésben, amikor a nagy havazások után ugyan nem látod, de tudod, végig ott futnak alattad. A felismerhetlenségig torzult roncsok alatt. Jó érzés tudni, mi lesz, ha beindítom a nagy gépet, milyen hangot ad ki, hogyan indul útjára, és milyen vonalon, hova érkezik

meg. Ellenállhatatlanul, ahogy előre meg van tervezve. Csak azt tudod, ha eljön, mert időnként eljön, akkor megváltoztathatatlanul jön el. Kitérnél, de nem lehet. A párhuzamosok nem engednek. Fékezel, de tudod, nincs értelme, mert ennyi idő és méter már nem elég. Pontosan tudod, mi történik majd. Pontosan tudod, hol történik meg. Mindent látsz előre. Azt a pillanatot is, amikor már semmi sem mozdul. Végeláthatatlanul hosszú másodpercek jönnek. Amennyire tudsz, fedezékbe lépsz és kitámasztasz. Csikorog, zakatol és remeg minden körülötted. Amikor megérted, hogy ismét itt a megváltoztathatatlan, amikor felfogod, hogy akaratod ellenére tehetetlen vagy, a vonat ziháló lassulásával együtt hunyod le a szemed. Kapaszkodsz, ahogy csak tudsz, egyre görcsösebben. Aztán előtte, száz-száz-ötven méterrel előtte mégis kinyitod, pedig nehezedre esik, mert minden dől előre, a tested, a nyakad, a tudatod, még a szemhéjad is. Zuhansz bele a fékezésbe. Teljes testeddel ellentartasz, kinyitod a szemed, és végignézed. Ha nem tudtad megakadályozni, legalább az utolsó szemtanú te legyél. Később kikérdeznék. Nem tudod, meddig tart a vizsgálat. Hány jegyzőkönyv készül. Végül is mindegy. Nem tudsz mit mondani, se aznap, se később. Hiába láttad néhány száz méterrel előre, ahogy azt is, amikor megtörtént. Meg aztán, ha mondanál is, a lényegen úgysem változtat. Gyilkos vagy. Visszaeső. Megint öltél. Akaratod ellenére. Ellenállhatatlanul. Többszörös gyilkos vagy. Vagyok. Leszek. ■ ■ ■

■ **Légrádi Gergely** (Budapest, 1975). Háromgyerekes családapa, író, az eSzínház vezetője. Legutóbb megjelent kötete szerzőként: *Alkalomadtán* (Kalligram, 2022), *Falaink* (Kalligram, 2024), szerkesztőként: *Megmozdult irodalom* (Radnóti Zsuzsa életműkötete, Kossuth, 2021) Készülő novelláskötete 2025-ben jelenik meg a Kalligram Kiadónál.

Grapefruitkanál

A haja belelóg a levesbe. Nem szólok neki. Tányérja mellé teszi a kanalat, óvatosan hozzáérinti szájához a szalvétát, úgy, hogy ne kenje el a rúzszt. Ahogy felegyenesedik, a haja a gallérjához ér, hosszúkás foltot hagy. Se-lyem, vigyázva kell majd mosnom. Keze az öregségtől pöttyös, puffedt, olyan, mint azok a hosszúkás lufik, amikből kutyát szoktak csomózni. Ujját szorítja a gyűrű, gyémánt vagy rubin, esetleg zafír, biztos tudnom kellene, melyik, illene felismer-nem. Unokája vele szemben ül, a férjem akarta így. Olyan ritkán jövünk látogató-ba, mondta. A baba ököllel kanalaz, a fele mellé megy. Az anyósom mandarint há-moz, a gyerek figyel a vörös körmeit, most lát először lakkot. Anyósom leválaszt egy gerezdet a többiről, és a gyereknek nyújtja. Az a szájába tömi, aztán eltorzul az arca, látom, hogy a megcsócsált darabot a tejbegrízes tálba fogja köpi. Nyitja a száját, nyelve csücske már kilátszik. Az anyósom ebben a pillanatban megszólal, semlegesén, akár azt is mondhatná, mikor indul Münchenbe a következő vonat, de ahogy elhagyják száját a szavak és felfogom a jelentésüket, mégis olyan, mint-ha az asztalra csapott volna. *Nicht ausspucken*. Nem kellene értenem, mit mond, nem tudom, mit jelent az, hogy *spucken*, mégis érzem, ahogy megmozdul a lábam, azt hiszem fel fogok ugrani, talán én is az asztalra csapok és számonkérem rajta ezt a tekintetet, amivel arra utasítja az én egyéves gyerekemet, hogy nyomjon le a tor-kán egy falat mandarint. Most tényleg felállok. Fel fogok állni. Érzem, hogy meg-remeg a térdem, talán már mozdul is. Mindkét tenyerem teljes felülete az aszta-lon, ahogy a filmekben a túszoznak vallatás előtt. Rácsapok az asztalra és azt mon-

dom. Mit mondok? A kurva életbe, *anyuka*, ne nézzen így? (Hogy küldesz el valakit magázva a picsába?) A képzeletbeli önözéstől lepad a dühöm. Most látom először ilyennek. Öregasszonyinak, aki úrihölgynek öltözött. A férjemre nézek, pörgeti a bort a poharában, az olajos perem lassan folyik le a pohárfalon. Anyósom kivesz a gyümölcsöstáliból egy grapefruit-ot, és rájövök, hogy már túl késő. *Felállni tudni kell*, hallom apám hangját a fejemben, pedig nem emlékszem, hogy bármikor is kimondta volna ezt a mondatot. *Felállni tudni kell*, anyósom mögött látom az alakját, hajába fújja a cigarettafüstöt. Idegesít. Mondhatta volna egy évvel ezelőtt! Szólhatott volna, hogy ez olyan, mint a fagyhalál. Csak egy pillanatra csukod be a szemed, csak még egy másodpercig ülve maradsz, és onnantól egyre nehezebbek lesznek a tagjaid. Végül hiába utasítod őket, mozdulatlanok maradnak. A halottaknak illik az ilyesmit tudniuk. Anyósom két ujjá közé fogja a grapefruit-ot, aztán ott, ahol a legszélesebb, beleszúrja a kést. Hol van a grapefruithoz való kanál? Kérdezi, és én pontosan tudom, mire gondol. Lábam gond nélkül megmozdulnak, a konyhába megyek. TavalY ettem először grapefruit-ot.

Havazott, az ablakon keresztül is hallottam, ahogy az autók átgázolnak a latyakon. Húzott a bőröm, párnákat tömtem a fenekem alá és a hátam mögé. Oldalra fordulva próbáltam magamat felnyomni a matracról, hogy felvegyem a gyereket. Nem volt még benne semmi gyerekszerű, a szeme a vakokéra emlékeztetett, alig mozgott, úgy nézett a semmibe. Ameddig a mellemre nem tettem, nem tudta, hogy közte és a semmi között én vagyok. Nevetés szűrődött át a duplaajtón, szavak, amiket nem értettem, és cigarettafüst. A gyerek nem sírt, pedig biztos voltam benne, hogy éhes. Melleim óriásira duzzadtak, akkorára, mint két túlérett gyümölcs. Érett, fából készült, színesre lakkozott gyümölcs, amit dísznek tesznek a gyümölcsöstáliba. Hiába szopta őket a baba teljes erővel, csak a színük lett egyre vörösebb. A kisorádió szólt a sarokban, kiabálásokat hallottam, tüntető tömeget. Egy politikus beszélt, de nem tudom, miről, csak a vafüggönyre emlékszem és arra, hogy az ablakpárkányhoz érve azonnal eltűntek a hópelyhek. Aznap láttam először az anyósomat. Előtte próbáltam elképzelni: göndörhajú, széles arcú, nálam legalább egy fejjel magasabb. Próbáltam kitalálni, hogy beszélnek az erdélyi szászok magyarul, hogy az a prémkabát lesz -e rajta, amivel a határon átszökött. Először ágyban fogadtam, mint egy nagybeteg. Bántam, hogy nem tettem fel a dísztakarót, hogy az első, amiben lát, egy pöttyös ágyneműhuzat. Kalapját az éjjeliszekrényemre tette, és átadta az ajándékát, egy kis varrókészletet. Kibontottam és megköszöntem. Ezután a gyerekhez fordult. Férjem vette ki a bölcsebből, furcsa volt a kezében látni. Kétoldalt szorította a derekát, ahogy a kupát szokták átvenni a sportolók. Reméltem, hogy nem csuklik hátra a feje. Anyósom elé tartotta, aki a gyerek kezét a saját kezébe tette, kézfejét megnyomta, hogy jobban lehessen látni az ujjakat. Az anyósom hümmögött, és olyan arcot vágott, mint aki porhanyós húst kóstol és azt kérdezte, hány órákor szoktunk ebédelni. Úgy éreztem napok óta ugyanaz

a félhomály szűrődik be az ablakon. Férjem zavartan mosolygott, hol az ágy szé-
lére nézett, hol az órára a fejem felett. Reméltem, hogy az ajtóból még visszanez,
hogy összenézünk egy pillanatra, de csak a pulóvere ujját láttam a zárba csípődni.
Nem próbálta meg újra becsukni az ajtót, nem tudom azért, hogy ne ügyetlen-
kedjen az anyja előtt, vagy azért, hogy halljam a beszélgetést, amit érteni úgysem
fogok. Egy idő múlva a férjem visszajött, és az ebéd felől kérdezgetett. Csak lassan
értettem meg, hogy nekem kellene elkészítenem. Feltápáskodtam, a bölsőt talán
a konyhába toltam, vagy a szobában hagytam, nem tudom. Kinyitottam a spájz
ajtáját, és belenéztem a sötétbe. Arcomon éreztem a hűvöset, emlékszem a földes
krumpliszagra, a polc és a kissámli homályos kontúrjára, arra, hogy le akartam ül-
ni a sámlira, egy hatalmas párnára, be akartam húzni magam mögött az ajtót és el-
tűnni a szerszámok és a lekvárosüvegek között. Szédülni kezdtem, megkapaszkod-
tam a kilincsen, a hideg fém kicsit megnyugtató. Keresgéltem kezdtem a fejem-
ben egy recept után, mit lehet csinálni krumpliból, de nem jutott eszembe sem-
mi. Csak a hideg kilincsre tudtam figyelni a kezemben és arra, hogy hozzá képest
mennyire forróak a melleim. Hogy utána mi történt, nem tudom, csak arra em-
lékszem, hogy a keménytojás héja az ujjbegyemre tapadt, mikor az asztalra tettem
a gőzölgő rakottkrumplit. Még azt is hozzátettem, hogy *guten Appetit*. Férjem za-
vartan mosolygott, megint nem nézett semerre, de ez akkor még nem tűnt fel ne-
kem. Akkor még nem vettem észre, hogy a tekintete folyamatos mozgásban van,
mint egy légy, akit le akarnak csapni. Keze az asztalon matatott, a tányéralátéte-
ket igazgatta. Sárga viaszosvászonból vágott téglalapok, szerettem, mert könnyű
volt őket letörölni. Mi az, kérdeztem, és mivel nem válaszolt, az anyósomra néz-
tem, aki piros körmével egy apró, száraz joghurtfoltot kapargatott. Aztán megszó-
lalt, anélkül, hogy felnézett volna, és én először azt hittem nekem szól, talán sőt
kér, vagy megkérdezi, van -e behűtve bor, de egy hosszú, német mondat hagyta el
a száját, miközben az arca nem mozdult. Túl későn fogtam fel, hogy nem hozzám
beszél és nem magyarul, így csak egy szót sikerült elkapnom. Annyit, hogy Balkán.
Aztán körmeivel, mintegy befejezve a kapargatást és lezárva a mondatot, koppan-
tott egyet a viaszosvászonon. Férjem zavartan mosolygott, azt kérdezte, van-e asz-
talterítőnk. Anyósom legyintett, és azt mondta, hogy inkább együnk mielőtt kihűl,
mostmár magyarul. Enni kezdtünk, és nekem a tányéralátétek között kibukkanó
asztallap furán meztelennek tűnt. Eszembe juthatott volna kivasalni az asztalterítőt
még szülés előtt. Azt hiszem, pont ezen gondolkoztam, amikor csengettek. Csak
ekkor ugrott be, hogy a nővérem azt mondta, meglátogat. Mikor belépett, kezem-
be nyomott egy doboz tápszert és egy pumpát, aztán benézett az ebédlő ajtaján.
Jaj, el is felejtettem, hogy itt van a romániai rokon, kiáltotta köszönés helyett. Lát-
tam, hogy anyósom torkán lassan csúszik le a falat. Szalvétáját óvatosan a szájához
érintette, és hagyta, hogy a férjem kijavítsa, hogy ők nyugat-németek, a nyugatot
külön megnyomta, pedig már leomlott a vasfüggöny. Anyósom köhintett, felállt,

és az elmaradt köszönést kihangsúlyozva nővérem arca elé tartotta a kézfejét, aki azt kézcsók helyett erősen megszorította. Hoztam magammal valamit – mondta anyuka, *hozzam maghammal vhalamit*, német akcentusa szokatlanul erősnek hatott. A gyűrűs kézfej felpattintotta a táskáján a csatot és kihalszott belőle két, fényes narancsot. Legalábbis elsőre annak tűntek. *Ghrapefruit*, mondta az anyósom, és ünnepélyesen az asztalra tette a gyümölcsöket. A konyhakés után nyúlt, és közben rám nézett, azt kérdezte, hol a grapefruitkanál? Mindjárt megkeresem, *anyuka*. Hallottam a válaszem, és a konyhába mentem, pedig fogalmam sem volt, mi az a grapefruitkanál, csak abban voltam biztos, hogy az én konyhámban ilyen nincs. De ahogy szétnéztem, rájöttem, hogy nem is azt keresem. Hanem mindent, ami a grapefruitkanál ellentéte. Végignéztam a polcokon, a konyhapulton, benéztem a spájzba is, és mint a molylepkét, kerestem a Balkán nyomait. A Balkánét, amiről addig azt hittem a konyhámtól több száz kilométerrel keletre kezdődik, egy másik országban, például abban, ahol anyósom született. A csorba kávécsésze, a kenyértartóba nyomott nejlonok, a nővérem műszálas blúza, a mosható pelenka a gyereken? Ha a poharak nem egyformák, a túlszőkített hajam, ha fut a harisnyám, az is Balkán? *Megfogtad az Isten lábát*, hallottam apám hangját, mintha a spájzban ülne a kissámlin, azt is hallottam, hogy mosolyog, a hangjában volt a mosoly, ezért sosem tudtam, mikor viccel, és mikor beszél komolyan. *Az Istennek nyugat-német lába van*. Aztán felsírt a gyerek.

Anyósom damaszt asztalterítőjén egy gerezd kiköpött mandarin. Egyszerre nézünk rá mindannyian, a gyerek, a férjem, anyuka és én. Utána kellene nyúlnom, ki kellene dobnom, mondanom kellene valamit, de nem tudok. A gyerek kinéz az ablakon, figyel, ahogy az ablakpárkányhoz érve eltűnnek a hópolyhek. Most lát először havat. ■ ■ ■

■ **Herbert Fruzina** 1989-ben született Budapesten. Politológia és filozófia szakon végzett Heidelbergben és Hamburgban. Jelenleg Bécsben él. Prózait többek között a Kalligram, az Élet és Irodalom, az Apokrif, a Helikon, a Litera, az Új Forrás és a Jelenkor online közölte.

A legrosszabb emberek

Mi nem vagyunk jó emberek, legkegyetlenebb
bűneinket a minap is, mert véletlen összefutottunk,
nosztalgikus mosollyal idéztük fel. Amikor még
benntartottak egy éjszakára, én meg ezalatt
öntudatlanra ittam magam és egy zuglói
parkban, nem is olyan távol tőled, megbasztam
egy kollégámat, aki éppen hagyta, Késő augusztus,
kora szeptember, mindenesetre még meleg volt,
akkortájt történt az is, hogy egy ismerősödtől bugyi
és harisnya nélkül jöttél haza, lekurváltalak,
majd elnyomtál egy csikket a kezemen,
később azzal indokolva, hogy
soha el ne felejtsem, mikor pofoztálak fel
és mikor csaltál meg utoljára.
És lám a barátság megmarad egy
utcahossznyi szakaszon, míg hazakísérlek és
azt hallgatom, hogy te nem is érdemled meg
ezt az életet, és én sem, hogy úton
van a gyerek, hogy éljük az előre elrendezett,
most már nyugodt életünket mással, hogy téged nem
vernek, én nem verek, holott mi vagyunk a legrosszabb
emberek és az isten ettől a gyanús boldogságtól úgylis
megfoszt minket záros határidőn belül.
Összemosolygunk az utcasarkon
befordulva, én azt mondom, te kurva,
te azt, asszonyverő. Bárhogy is,
ez múlhatatlan, isten pedig nem figyel ránk.
Ha mégis, csak félszemmél és szintén mosolyog,
mert olyanokon szorongunk, mint gondviselés,
szabad akarat, karma, bűn vagy megbocsájtás,
pedig az egyetlen dolgunk az lenne,
hogy beletörődjünk a kialakult boldogságba.

Nagy Balázs Péter: költő, 1994-ben született Budapesten, itt is
él, a Fiala Írók Szövetségének tagja, 2016 óta publikál szövegeket.

Fotó: Petrőczy Réka

A sötétség, ha nappalnak hívjuk

A halvány fénysáv ritkuló hóesést világít meg. A zseblámpát a nagyobbik tartja, a kicsi a nagy kezét markolja, az nem bánja, nem rázza le, lelkiismeret-furdalása van. A zseblámpához tilos nyúlniuk, az előszobában lóg, külön kampója van, oda nem szabad se kabátot, se cipőkanalat akasztani. Ez az egyik fölösleges szabály, amit mostanában vezetett be az apjuk. A másik, hogy mosolyogni kell, anya körül mindig mosolyogni kell. Lehet, hogy anyával is beszélt róla, mert ő is folyton mosolyog. Indulásnál a nagy lekapta a zseblámpát a kampóról, és a kicsire nézett, komolyan, mosoly nélkül. Ez volt az első jel, hogy most nem csak szánkózni indulnak.

Sokáig minden úgy zajlott, mint szokott, sulis után haza, mosolygás, az apjuk mégis belekötött a nagyba, aztán a kicsibe, hogy az anyjuk megmenthesse mindkettőt. Elkéredzkedtek szánkózni, sötétedésre itthon legyetek, becsöngettek Ricsiért, a többiek már lent voltak. A nagy a haverjaival szánkózott, a kicsi ment utánuk, ahová engedték, a kockára nem, onnan elzavarták. A haverok pár óra múlva elkezdtek hazaszállingózni. A nagy feladata volt szólni, mikor induljanak haza – amikor a délutáni Kis Piros átmegy a vasúti hídon –, a kicsire nem lehetett bízni, mindig szétjártszotta magát.

A kicsinek úgy rémlett, a vonat már elment, az ég rózsaszíne egyre sötétebb szürkébe váltott, és a nagy még mindig nem tágitott a töltés oldalába épített beton zilipkockáról. A kicsi leizzadt a szánkózásban, a töltés város felőli aljában feküdt a szánkón, és hűtőzködött. A város felőli oldalt tartotta biztonságosabbnak, főleg estefelé. Az ártér felé csak akkor csúszott, ha a többiek is arra szánkóztak, de a nagyok már

sötétség sötétség sötétség

egy ideje nem csúsztak, a kockán bandáztak. Mikor az utolsó osztálytársa is hazaindult, a nagy intett a kicsinek, hogy jöjjen. Ez volt a második jel.

Először azt hitte, rosszul látja, mit jelez a bátyja. Épp hógolyót olvasztott a homlokán, lesöpörte a latyakot, és a város felé nézett, hátha a távolodó Ricsinek kalimpál, de a többiek már rég eltűntek az utcában. Visszanézett a nagyra, a mellkasára bökött, és felhúzta a vállát. A nagy bólogatott, nem csak a fejével, a nyakával is belemozdult, és széles mozdulatokkal hívta. Megiramodott a kocka felé, aztán visszaugrott a szánkó köteléhez, a csuklójára tekerte és felszaladt a töltésen. A zsiliphez érve lassított a léptein, hogy a nagy ne lássa, izgul. Télen ritkán engedték őt a betonkockára, ezért tartott a helytől. A nyári zsilip az más volt, olyankor szabad a feljárás, kalózosat játszott rajta, mert a zsilip hajtókarja pont olyan volt, mint egy hajókormány. Szánkóját a zsilip védőkorlátjának alsó szintjére támasztotta, felült a felső szintre, a nagy felé fordult, várt. Eszébe jutott, hogy lóbálja a lábát, az laza.

Te is tudod, hogy nem mehetünk haza, vágott bele a közepébe a nagy. A védőkorlátra könyökölt, az ártéren túl az Ipolyt nézte, a kicsi koncentrált, hogy izgalmában le ne álljon a lába lóbálásával. Apa mostanra észrevette, hogy elvettük a favágó zseblámpát. Felnöttes tempóban, hosszú szünetekkel beszélt. Nincs visszaút – egy pillanatra oldalra nézett, a kicsi úgy érezte, a szánkóra, nem rá –, én már nem bírok többet mosolyogni. Szóval mindenképp megyek, és úgy döntöttem, téged is viszlek. A kicsi nem értette, miféle tervek körvonalazódnak, de a nagy hanglejtéséből úgy vette ki, hálásnak kell lennie, megtiszteltetés éri. Gondolkodott, rákérdezzen-e, hová viszik, de a lába beakadt a korlátba, majdnem hátraesett, végül sikerült a betonra ugrania. A nagy mellé állt gyorsan, mintha direkt ugrott volna, a védőkorlát alsó szintjére könyökölt. Lemaradt pár mondatról, de nem akart belekérdezni. Ezt próbáljuk kinyitni Ricsiékkal, már jó ideje. A kapu biztosan itt van, a zsilip kapujának álcázva. Ha kinyitjuk, föld alatti folyosóra jutunk, ami egészen az Ipolyig vezet, és a víz alatt áthaladva kezdődik a másik világ. A kicsi beleborzongott a gondolatba, hogy milyen lehet egy folyosó az ártéren át, a föld alatt, ahol még a hó sem világít. Már csak a kulcs kell a kapuhoz, folytatta a nagy. Ricsi szerint a zsilip hajtókarját kell elforgatni, közben a megfelelő szavakat mondani, hívhatod varázsszónak, az nyitja. A kicsi hitetlenkedve rakta össze a képet, felmászott a korlát alsó szintjére, és a felsőre támaszkodott, a nagy mellé, hogy közelebből nézze, hazudik-e. Már kipróbáltunk minden létező szót, folytatta a nagy, most a nem létezőknél tartunk. Odalépett a hajtókarhoz, végigsimította, ráfektette a tenyerét, alulról, mint ahogy az apjuk vezet. Kutyavonítás hallatszott a távolból, de nem a város felől, hanem a rétről. Ezt a kicsi nem tartotta jó jelnek. Arra gondolt, hányszor játszott a hajókormány-nyal gyanútlanul, nem sejtve, hogy akár egy másik világra nyíló kaput is kinyithat.

Ha sikerül kinyitni, kezdte a kicsi, tekintete a folyómentét pásztázta a kutya után, akkor mi lesz a kapu másik oldalán? És miért kell nekünk odamenni? Értem, hogy nem megyünk haza. De mehetünk máshová is. Mondjuk, nagyihoz. Ne legyél naív, mondta a nagy, és szünetet tartott a szó után, amire büszke volt, és ami a kicsire is megtette hatását. Apa ott is megtalál, hazavisz. A kicsi bólogatott, de látszott, hogy nincs meggyőzve. Mi van a kapu túloldalán? A nagy elengedte a hajtókart, visszament a korláthoz, a fehér világot kettészelő sötét folyót nézte, úgy mesélt.

Egy jobb világ. De persze, tette hozzá sietve, hiszen érezte ő, hogy ez így túl meszeszerűen hangzik, csak feltételezéseink vannak, még egyikünk sem járt odaát. Aztán megint, hogy ne csupa légből kapott találgatást meséljen, hozzátette, bizonyítékaink vannak, hogy odaát minden fordítva működik. Az emberek éjjel élnek, nappal alszanak. Azért kell most, alkonyatkor átmennünk, hogy az ő reggelükre érjünk oda, és legyen egy napunk ismerkedni, szállást találni. És nappal van sötét, kérdezte a kicsi vidáman, mintha csak egy kitalált világról képzelődne. Igen, bólintott elégedetten a nagy, mint aki végre belátásra bírta a másikat, most már érted, minek a zseblámpa, tette még hozzá. Csak arra kell vigyáznunk, ha átértünk, hogy nehogy lovakkal találkozunk, mert odaát a lovak ülik meg az embereket. Az átjáró egyenesen egy város kapujába vezet, ami a mi városunk tükörképe. Ott a posta és a kórház vannak az Ipoly mellett, a templom pedig a legtávolabb. És odaát Jopinak hívják a folyót, érted. És a gyerekek járnak munkába, ők irányítanak, a felnőtteket meg nappal felnőttiskolába zárják, ahol satuba szorítják őket, hogy összemenjenek. A kicsi erre eltátotta a száját, mosoly terült szét az arcán, szélesen, hogy a metszőfogai között átsüvített a téli szél. Ne neved, szólt rá a nagy, bizonyítékaink vannak. Erre a kicsi becsukta a száját.

És mit fogunk mi ott csinálni, hol lakunk majd, kérdezte a kicsi. A nagynak tetszett, hogy végre konkrét tervekről beszélhet. Dolgozunk, én például autószerelő leszek, te is lehetsz az, vagy tanár, ha akarsz. A felnőttiskolában, kérdezte a kicsi, és elnézett messze a réten, túl az Ipolyon, és már kevésbé félt arra nézni. A sötétség nem is annyira félelmetes, ha nappalnak hívjuk, gondolta. Nem látta a tájat, nem sejtett a bokrokban állatokat, a szemei előtt az lebegett, ahogy felnőtteket fog satuba. Egyébként is, folytatta a nagy, sokkal jobban passzolunk abba a világba. Kutatásaink szerint, hadarta, odaát mindenkinek szünet van az első fogai között, erre a kicsi szeme felragyogott, nem mert nevetni, csak szemöldökét felhúzva nézett a nagyra, annyit fűzött hozzá, nekem is. És, tette hozzá végső érvként a nagy, ott minden nő kopasz. A kicsi erre is bólintott, mint aki várta, sejtette, némán formálta a szavakat, nekem is. Ennek nem volt értelme, a másik mégis értette, gyorsan hozzá is tette, mielőtt a kicsi elragadtatja magát, felnőttek nem férnek át a zsilipkapun, lemértük. Visszament a hajtókarhoz, hármat fordított rajta, és azt mondta, nurkurpur. Várt, nem történt semmi, ezután félreállt, átadta a helyet.

A kicsi a kormányhoz lépett. Milyen szavakat próbáltatok eddig, kérdezte, de nem nézett a nagyra, eltökélten a rétet nézte, az ártéren túl a folyót, és képzeletben már ott járt lent, ahol csak a lovakat kell elkerülni. Minden létező szót kipróbáltak, azt mondasz, amit akarsz, próbálj meg ráérezni. Szállingózni kezdett a hó, gyéren, lassú pihékkal. Nyekereke, mondta a kicsi, és tekert. A kar nehezebben mozdult, mint a nyári hajózásokkor, talán a hideg miatt. Túl szép lett volna elsőre, gondolta a kicsi, és visszaengedte a nagyot. Felváltva próbálkoztak, a szürke feketébe váltott az égen, a folyón túl piroslott még pár felhő. A vasúti hídon áthajtott egy tehervonat, a nagy sem tudta megmondani a mozdony típusát, ilyen sokáig még nem voltak kint, nyáron sem.

Sötét volt, mégis tisztán látszott az ártér, a szemük folyamatosan szokta a sötétet, a hó is kivilágította a rétet. A táj mozdulatlan volt, a kicsi már nem látta félel-

metesnek, egyébként szép, gondolta, mint a téli mesekönyvben. Vastag hóréteg borította a földet, a fákat. Állatok nem mozdultak semerre, a kicsi mégis érezte jelenlétüket a sűrű bozótban, ami a folyópartot kisebb szünetekkel szegélyezte. A magasabb fákról egy halom hó hullott le időnként, aminek a súlyát már nem bírták az ágak, hang nélkül és lassan, szinte lassítva. Egy idő után a hóesés besűrűsödött, a nagy megjegyezte, hogy ez jó, nekik kedvez, mert ha itt hull a hó, akkor odaát tiszta az ég. A kicsi alig figyelt rá, a szavakon járt az esze, mit mondjon, ami új, ami más. Akarimakaró, mondta, várt, leplezte a csalódást, a sokadikat, és félreállt. Mindkettejük sapkájára hóréteg rakódott, a kicsit nem zavarta, a nagy levette, lerázta, emiatt kihagyott pár kört, aztán a zseblámpát tesztelte, amiatt is. Gyenge az elem, ingatta a fejét, és a másikra nézett, hátha az szól, hogy akkor hagyják, de a kicsi összpontosítva tekerte a kart. Pirimpittyó.

A nagy egy ideje már nem próbálkozott, és mikor odaszólt a kicsinek, hogy még egyszer, utoljára, mindketten tekerjenek és mondjanak egyet, de utána indulás, a kicsi értetlenül nézett rá. Hová? Te mondtad, hogy nem mehetünk haza, szorította a hajtókart. Elvittük a zseblámpát, tette hozzá, és megrángatta a kormányt, de inkább ő rázkódott bele. A nagy félrelökte őt, tekert a karon, és azt mondta, zsigaribú. Semmi sem történt. Mi már hetek óta próbálkozunk Ricsivel, mondta szemlesütve, ez nem megy csak úgy ukk-mukk-fukk. Azért tekert még egyet a karon, hátha. Semmi. A kicsi dacosan állt, a zsilip korlátját markolta ugyanúgy, mint a hajtókart, ázott kesztyűjén átsugárzott a vas hidege. Akkor hazamegyünk, kérdezte. Majd holnap megpróbáljuk újra, mondta a nagy vigasztalón. A réten egy állat futott át sebesen, kitört a bozótban, és gyorsan iszkolt el a távolba, a sötétbe. Meg se rezzenetek, követték tekintetükkel, de egyikük sem ismerte fel a körvonalakból, hogy róka vagy kutya. Valami apró. Nem ló, mondta a kicsi. Nem az, nyugtázta a nagy. Gyere, te jössz, szólt rá a nagy, és szedelőzködni kezdett, hozta a szánkóját a zsilip oldalából. A kicsi nem tudta, hogy hová készülődik, hogy ennyire bízik-e az utolsó szóban, vagy már hazafelé indul. Nem mozdult, hosszan nézett a nem ló után. És odaát, fordult még a nagy után, ha minden fordítva van, szerinted akkor mosolyognak az emberek, ha szomorúak? A nagy elgondolkodott. Igen, válaszolta fejkavarva, talán így van. Akkor meg minek az egész, mondta a kicsi, rákiáltott a hajtókarrá, hogy zsigaribú, fordított, meg se várta, nyílik-e a kapu, a szánkójához ugrott, és elindult. A nagy utánalépett, felkapcsolta a zseblámpát, megindultak lefelé a töltésen, a város felé, gyalog, egyiküknek sem jutott eszébe egy utolsót csúszni. Tudod, hogy ugyanazt mondtad, mint én, kérdezte a nagy. Tudom, mondta a kicsi. A töltés aljában mindketten visszasandítottak, a nagy a kockára irányította a zseblámpa fényét. Csönd volt, a havas tájban lábnyomaiktól összemáskálva állt a kocka, csupasz beton és vas. Hétköznapi, csúnya.

A nagy fogja a zseblámpát, a kicsi a nagy kezét. A nagynak lelkiismeretfurdalása van, mintha ígéretet tett volna a kicsinek, pedig nem. A hóesés alábbhagyott, megint lassan hullanak a pelyhek, néha visszafelé szállnak. Ha itt eláll a havazás, az azt jelenti, odaát hóvihar van, mondja a nagy, jobb, hogy nem most érünk át. A kicsi csak mordul, zavarja őt valami, a nagy azt hiszi, a megghiúsult szökés. Majd legközelebb, mondja, a zseblámpát eldugjuk, nem adjuk vissza. Azt mondjuk, ellopták.

Lenyomja a kapcsológombját, mert beértek az utcai lámpa fénykörébe. A kicsi kikapná a kezéből, ő majd viszi, ő eldugja, a nagy nem hagyja. A kicsi zsebre vágja a kezét, a szánkót egyre erőszakosabban rángatja maga után, a felszórt utcán csikorog a sín vasalata. Ha sikerült volna kinyitnotok a kaput, kezdi nehezen érthetően, mert a kabátja cipzárkocsiját rágcsálja, mondjuk tegnap, vagy régebben, akkor engem itthon hagyta volna, kérdezi végül. Nem, mondja a nagy, és a vállára emeli a szánkóját, hogy ne csikorogjon a ki-kibukkanó aszfalton, testvére szánkóját a másik vállára veszi, leáll, a kicsit nézi. Te és én mindenképpen mentünk volna, mondja. Ricsiék még nem döntöttek, ők félnek a lovaktól, de te nem félsz, tudom. A kicsi kiköpi a cipzárt, nekem egy ló meg se kottyán, mondja, és mosolyog. A nagy visszanevet rá, továbbindulnak, a mosolyt mindketten fent tartják arcukon. Többet nem szólnak hazáig. A kicsi zsebre vágott kézzel, a szánkó kötelét csuklójára tekerve megy, lépését a nagyéhoz igazítja, hogy ne rángassa őt a kötél.

Otthon oldalt másznak át a kerítésen, a kapu túl hangos. A szánkókat a nagy át-emeli, majd a kicsit is felhúzza. Az előszobában sötét van, lüktet a homlokuk a benti melegtől. A kicsi súg valamit, a nagy nem hallja, a nappaliból a tévé versenyt ordít a konyhai rádióval, az egész mögül áthallatszik anya és apa beszélgetése. A fogassoron üresen áll a zseblámpa kampója, a nagy kivesszi a zsebéből a lámpát, ellenőrzi, hogy lekapcsolta-e, és visszaakasztja a helyére. A kicsi próbál úgy tenni, mint aki nem látta. Észrevétlenül, ahogy eddig, felosonnak az emeletre. A lámpa ártatlanul hintázik párat a kampóján, aztán megáll. ■ ■ ■

Gubis Éva 1988-ban született Ipolyságon. Első kötete, a *Más halak* 2023-ban jelent meg a Kalligramnál, és a Margó-díj shortlistjére került.

Marlene

Marlene

Egy férfi és egy nő kapaszkodnak bőröndjeik fogantyújába, a hajnali órák ellenére egészen élénk a forgalom, a lámpa zöldre vált, átsétálnak a Szabadság hídra. Néha egy-egy szellő is érkezik, egyébként kibírhatatlan a hőség, a levegő fülledt és mozdulatlan, mintha minden reggel hatalmas üvegbura ereszkedne a városra, és csak hajnalban emelkedne fel néhány óra erejéig, hogy az utcák, terek és parkok kiszellőzhessenek.

Óvatosan szalalomoznak az előző este a hídon piknikező tömeg által ott hagyott sörsüvegek, üdítődobozok, csipszeszacskók és hányásfoltok között. Nincs könnyű dolguk, ugyanis amióta végérvényesen lezárták az autósok elől és átadták a gyalogosoknak, a hidat minden este bluetooth-hangszórók mellett bulizó fiatalok és a szelfiző turisták foglalják el, tetemes mennyiségű szemetet hagyva maguk után. A férfi mozgása ruganyos, mintha végtagjai túl lazán kapcsolódnának törzséhez, és bármelyik pillanatban leválhatnának róla. Alkatára szabott, feszes vászoningjének ujjai felgyűrve, zakója hanyagul a vállára vetve, fényes barna oxford cipőt visel. A nő ujjatlan, smaragd-zöld blúzt visel, apró, meglepően szögletes ajkán rúzs, haja dús, állig érő, tökéletesen egyenesre vágott, szőkesége fakulóban, szemüvege ugyanolyan, mint a férfié, csak piros kerettel. A híd közepéhez érve megállnak, a férfi előveszi zakózsebéből a telefonját, hogy készítsen egy panorámafényképet a napfelkeltéről. Keleten a horizont már világosodik, nyugati irányban még tart az éjszaka, sötétek az utcák, a hidak, fodrozódnak a fények a Duna víztükrén.

A férfit Hervének, a nőt Marlene-nek hívják, húsz éve házasok, Franciaország északnyugati részéről érkeztek Budapestre egy tíznapos, gasztronómiai kitérőkkel egybekötött fürdőlátogatásra. A járatuk este tízkor landolt volna Budapesten, de műszaki hiba miatt csak éjszaka hagyták el az Orly repteret. Marlene negyvennyolc éves,

marketingtanácsadó, egy multinacionális cégnél dolgozik, higiéniai termékek specialistája. Az utazáson kívül a nyelvek szerelmese, angolul, spanyolul, németül és japánul is beszél. Hervé hatvanhárom éves, ugyanannál a biztosítótársaságánál dolgozik több mint két évtizede, híreket kizárólag nyomtatott sajtóból olvas, feleségével járjanak a világ bármely pontján, mindig felkeresi azokat a helyeket, ahol friss *Le Monde*-hoz juthat. Zenerajongó és szenvedélyes gyűjtő, birtokvágyának tárgyait először könyvek és lemezek képezték, majd áttért a régi logikai, kártya- és társasjátékokra, mostanában leginkább útisakk-készletek után kutakodik, idegen nyelveken kommunikál fordítóprogram segítségével egy-egy felbecsülhetetlen értékű, apró táblácska megszerzésének reményében.

Miközben Hervé exponál, egy fiatal lány lépked feléjük, elnyűtt fehér tornacipőt és bő lenvászon rövidnadrágot visel, bőrének egyenletes, már-már mediterrán barnasága arra enged következtetni, hogy az elmúlt napokat vízparton töltötte.

A lány megtorpan, megvárja, míg Hervé végigpásztazza telefonjával az élenkülő várost, a belobbanó égboltot, pillantása megakad az útjában álló bőröndökön, majd megkérdezi őket angolul, hogy ne készítsen-e fotót kettőjükről. Miért is ne, feleli Marlene, akit az ismeretlen közvetlensége pillanatok alatt felvillanyoz, és már nyújtja is a telefonját, Hervé beleegyezésképpen kihúzza magát, és átkarolja feleségét. A lány kiveszi a füléből a csigaház formájú, vezeték nélküli fülhallgatóját, a zsebébe csúsztatja, és átvesszi a telefont.

Bemutatkoznak egymásnak, a lányt Blankának hívják, huszonkét éves, festő szakon tanul a Képzőművészeti Egyetemen, hosszúra nyúlt kiállításmegnyitóról sétál egy egyetemi társa naphegyi lakása felé, a lány külföldön van, Blanka gondolja a növényeit, és eteti a két hópintyét. Hamar kiderül, hogy a férfi és a nő francia, és hogy Blanka jól beszéli a nyelvüket. Nem szeret olyan esszencializáló kategóriákat használni, minthogy tipikus francia, mégis azt kell mondania, hogy Marlene és Hervé nem tipikus franciák, ugyanis jóval barátságosabbnak és nyitottabbnak tűnnek azoknál a honfitársaiknál, akikkel korábban volt dolga. Marlene-nek jólesik, amit a lány mond, élénk diskurzus alakul ki közöttük a kulturális különbségekről, Blanka szlenget használ, és olyan könnyedséggel harapja el a szóvégeket, ahogyan azt a franciák teszik. Puhatólózó tekintetével olyan, mint egy éjszakai állat az erdő sötétjében, magabiztos és kíváncsi.

Hervé jelzi Marlene-nek, hogy most már ideje volna elfoglalni a hotelszobájukat, Marlene egyetért vele, a férfi megköszöni Blanka kedvességét, és még egyszer gratulál a remek franciatudásához, majd a feleségére pillant, aki búcsúzás helyett megkérdezi Blankát, nincs-e kedve elkísérni őket a hotelig. Blanka lelkesedik az ötletért, Hervé a telefonjáért nyúl, megnézi a Google Maps alkalmazásban, hogy hány perc sétára található a hotel, majd nagy lendülettel megragadja a két bőröndöt, és elindul. Blanka és Marlene továbbra is egy helyben állva beszélgetnek, csak miután Hervé visszapillant, akkor indulnak el ők is.

Mire átérnek a budai oldalra, a tobzódó hajnali színek nyomtalanul felszívódnak. Hervé rácsodálkozik az ég fesztelen, halványkék háttere előtt álló hatalmas kőkeresztre a Gellért-hegyen. Szokatlannak, oltalmazó helyett fenyegetőnek és veszjóslónak látja a keresztet. A hotel bejárata előtt Blanka felajánlja, hogy megmutatja nekik a várost, van néhány szabadnapja. Micsoda szuper ötlet, a fürdőzésen kívül úgyse nagyon ter-

veztek be előre semmi mást, mondja Marlene, tekintetét végig férje arcán tartva, mi-ért is ne, mondja Hervé, azonban a feszélyezettséget, amit a barátságos idegen ajánlata kelt benne, mosolya nem képes elrejteni. Telefonszámot cserélnek Blankával, és megbeszélnek egy találkozót másnap délutánra.

Marlene és Hervé egy belvárosi séta és jegeskávézás után délután négykor elvillamosoznak Blanka műterméhez a nyolcadik kerület szélére. A brutalista épületet egykor művháznak használták, ma az önkormányzat kulturális bizottságától lehet megpályázni kedvezményesen a műtermek bérleti jogát, magyarázza Blanka a lift előtt. A falakat lambéria borítja, a folyosó közepén egy természetes, mégis ritkás szobafenyő őrzi a fekete-fehér csempék szigorú rendjét. Furcsán vigasztaló a fenyő esetlensége, gondolja Marlene.

A műterem hatalmas, többen is osztoznak rajta, a falon ablakok helyett üvegcsempé. Blanka a tér egyik sarkába vezeti őket, egy régi szőrmebundákból álló hatalmas kupacon, befőttesüvegekben gyökerezetett szobanövényeken, amorf üveg- és betontárgyakon vágják át magukat, Marlene megpillant egy felállított, ponyva nélküli sátorvázat, Hervé szeme egy halom őssereg videójáték-konzolon akad meg. Blanka területét roskatag polcrendszer választja le a tér többi részéről.

Két piros műbőrrel borított bárskéken, amelyek olyan megszágyenítően alacsonyak, mintha lábaikat amputálták volna, félig a falnak támasztva egy jókora, félkész festmény áll. Marlene azonnal kiszúrja a vásznon a lány alakját. Amíg szétnéznek, Blanka vizet melegít a három az egyben kávéhoz, a rögtönzött teakonyha felé fordul, a csap mellett fémlábas asztalka, rajta egy tálca egészen különböző, promóciós logókkal ellátott és vaskos, szabálytalan formájú, kézzel készített bögre, az asztal alatt fehér, törött műanyag vízforraló.

A4-es lapokra nyomtatott, szobafestéshez használt maszkolószalaggal rögzített fotók terítik be a piszkos falakat, a rozoga polcokat, a csap körül a csempét, a nagy méretű, helyenként törött tükröket, amelyekből több is található a helyiségben. A fotók padon vagy földön fekvő hajléktalanokról, valamilyen testi torzulástól, fogyatékoságtól szenvedő emberekről, buszok és villamosok elnyűtt utazóközönségéről, sorban álló, szatyrokat szorongató öregasszonyokról készültek. Egy nyomozás részletei, jut eszébe Marlene-nek, mintha Blanka valójában nem festéssel töltené itt az idejét, hanem egy rejtély felgöngyölítésén dolgozna. Blanka az íróasztalhoz lép, amelynek oldalához támasztva egy halom feszített vászon pihen. Sorra kipakolja a képeit, a munkák befejezetlenek, a félig megfestett alakok hiányosan kitöltött utcaképekbe illesztve fekszenek, guggolnak, álldogálnak vagy lebegnek. Öt-hat évesen megpróbált mindenféle könyvekből átmásolni neki tetsző rajzokat és fotókat, meséli Blanka, rizspapírt tett a képekre, a másolás során azonban a papír egy kissé mindig elmozdult, eltolódott, így a végeredmény aránytalan és torz lett, amit csak jóindulattal lehetett az eredeti kép másolatának nevezni. Ezek az elcsúszások és torzulások érdeklik azóta is, ezért foglalkozik művészettel. Mindent lefényképez, ami megragadja a tekintetét, majd ezekből a többnyire tereken, utcákon készült fotókból dolgozik. Marlene figyelme megakad az egyik tükkörre ragasztott fotón. Közeli kép, háttal áll egy rózsaszín anorákba öltöztetett kislány a zebraánál, öt éves lehet, egy nő kezét fogja, a nőnek csak a háta és a karja látszik, a zebra túloldalán tetőtől talpig feketébe öltözött férfi áll, olyan, mintha őket figyelné. Marlene baljósnak és nyugtalanítósnak találja a férfi jelenlétét. Blanka mesél, Marlene próbálja követni a lány mondanivalóját, Hervé néhány perc múlva leül egy székre, és

előveszi a telefonját, komoly, koncentrált arcot vág, mintha valami halaszthatatlan üzenetre kellene válaszolnia, de Marlene tudja, hogy valójában sakkozik.

Az estét egy Blanka által választott kocsmában töltik, repohárból isszák a sört a tótéraszon. Blanka ismeri a pultosokat, számos ismerős köszön rá, némelyikükkel röviden beszélgetésbe elegyedik. Marlene úgy érzi, ő és a férje olyanok ebben a kocsmában, mint két új, elegáns és drága kabát, amelyek véletlenül egy újhullámos turkáló állványára keveredtek oda, ahol csupa rikító, különc öltözetek és bájos vintage ruhadarabok lógnak a vállfákon.

Blanka mesél nekik a lakhatási válság ellen küzdő civil szervezetről is, amelynél önkénteskedik. Az elmúlt hetekben egy élőláncos akcióra készültek, két nap múlva esedékes az egyik ügyfelük kilakoltatása, aktivistatársaival odavonulnak majd az önkormányzattól bérelt lakáshoz, meg akarják akadályozni, hogy a nő egy szállóra kerüljön. Blanka vékony cigarettát sodor az asztallapon, majd belesüpped a székebe, fejét hátradönti, keskeny álla úgy mered Hervé és Marlene felé, akár egy lándzsahegy. Marlene most először érzi fásultnak a lányt. A teret betöltő zene- és beszélgetésfoszlányok, mint egy újra és újra megtörő hullám, felerősödnek, majd elhalkulnak.

A következő nap biciklit bérelnek, és délután kimennek fürödni a Római-partra. Blanka horgolt, mályvaszínű topban hajtja fehér országúti biciklijét, Marlene a bérelt biciklit tekerve súlytalannak érzi magát. A Dunához érve Hervé azt mondja, hogy ő inkább a parton marad, olvas, és őrzi a holmijukat. Egyikük sem próbálja meg rábeszélni, hogy menjen be velük a vízbe, pedig Marlene-hez hasonlóan Hervé sem fürdött még soha folyóban. A strand csíkos huzatú napozóágyait nem az ő magasságához tervezték, nem akarja magát nevetségessé tenni, így ki sem próbálja, egy törölközőre heveredik az árnyékban, de még így is szenved a melegtől. A vízből kiérve Marlene azonnal törölközőt terít maga köré, és Hervé mellé ül, Blanka a nap felé fordulva áll, és azt mondja, felesleges megtörölközni, úgyis olyan meleg van, hogy pillanatok alatt megszárad, és miközben így szárítkozik, hosszú hajából a víz Hervé gondosan összehajtogatott *Le Monde*-jára csöpög. Hervé felajánlja, hogy menjenek el mindannyian fagyizni, idefelé jövet látott egy jónak tűnő fagylalozót a parti büfék között, de Blanka félbeszakítja, egyenek inkább pálcikás jégkrémet, az egyik helyen lehet a gyerekkori kedvencét, Kaktust kapni, Marlene-nek feltétlenül meg kell kóstolnia, és már be is gyűri a száraz ruháit a hátizsákjába, és indulásra készen várja a többieket.

Piros műanyag székeken ülnek egy napernyős asztal alatt, Hervé végül szerzett magának három gombóc csokifagyit. Marlene a jégkrém mellett döntött, azt sem tudja, mikor evett utoljára valamit, ami ennyi szintetikus összetevőből készült, mint a kezében lévő édesség. Olyan érzése van, mintha mosóport nyalogatna, de erről nem szól Blankának, akinek megcsörren a telefonja, amint leülnek az asztalhoz. A kilakoltatás elleni akció, amiről már mesélt nekik, amiatt hívták, holnap lesz, szerinte Hervének és Marlene-nek is el kellene jönnie, Hervé nem néz Marlene-re, csak annyit mond, hogy semmi keresnivalójuk egy kilakoltatáson, és egyébként is, még semmit nem valósítottak meg az előre eltervezett programjaikból, Marlene bólogat, nem akar Blanka előtt leszerepelni azzal, hogy feleslegesen győzködni kezdi a férjét. Pedig szívesebben töltené a másnapot is Blankával, mint hogy elfogyasszon egy többfogatásos ebédet a Hervé által választott, tizenhatszék fokra lehűtött étteremben. Este, miután visszaérnek a szalodaszobájukba, Hervé fájlalni kezdi a térdét. Úgy tervezték, hogy másnap végigjárják

a budai lépcsőket, majd sétálgatnak a Várban és megnézik a Nemzeti Galéria gyűjteményeit, azonban Hervének muszáj pihentetnie a lábát.

Marlene mézszínű, plüssborítású kagylófotelben ül, kezében egy pohár gin-tonik, ugyanolyan puha anyag borítja az ágykeretet és a hatalmas, fa ágytámlát is, amely úgy függeszkedik az ágy felett, mint egy figurától megfosztott, kiüresített oltárkép. Hervé lábfejét három egymáson pihenő, egy nagy, egy közepes, és egy egészen kis méretű, gondosan felcsavart törölköző támasztja, egy pohár Pineau des Charentes-ből kortyolgat, ugyanaz a konyak, amit otthon is fogyaszt, és amiért most végtelenül hálás. Marlene percek óta az ágytámlát figyeli, végtelenül disszonánsnak és hamisnak tartja a szintetikus anyag és az oltárforma találkozását. Rendben, menj el holnap, Marlene, mondja Hervé. A felesége továbbra is szótlannul, az ágyat figyelve ül a fotelben. Marlene, elfogadtam, hogy ott akarsz lenni a kilakoltatáson Blankával, menj nyugodtan.

Okkersárga mozaikcsempe teríti be a ház belső udvarát, fekete geometriai minták kavarnak Marlene talpa alatt, az udvar túlsó végén fedett biciklitároló, középen egy szobanövényekből álló kisebb dzsungel, mintha minden, valaha a házból kiköltöző lakó ott hagyott volna egy növényt távozásakor. Megtorpan a harmadik emeleti gang elején, majd megpillantja Blankát, aki az utolsó lakás bejáratánál épp egy molinót rögzít egy létra tetején egyensúlyozva. Az egyik lakás ajtaja előtt halmokban hevernek az üres kaspók, a korlátra erősített virágtartó ládában kiszáradt növények csomjai merevednek az ég felé, a másik lakás ajtaja előtt egy műanyag kismotor parkol. Valaki nyitott ablak mellett főz, olajon pirított hagyma illata terjeng a függőfolyosón. Blanka lelép a létráról, felkap egy megafont, majd int Marlene-nek, hogy menjen oda hozzá, bemutatja néhány embernek, csillogó szemmel hadarja angolul, hogyan ismerte meg a hölgyet. A kora délutáni nap betűz a gangra, Marlene úgy érzi, mintha egy hatalmas, forró vasalót tartanának a hátához. A létra alatt a lábtörlő cirkalmas betűi WELCOME HOME felirattá állnak össze, a bejáratú ajtó félig nyitva, a benti félhomály a szikrázó napfényben állva hűvösnek és sötétnek hat.

Egyre többen gyülekeznek a hosszú, széles folyosón, Blanka és néhány társa háromfős csoportokra osztják az összegyűlteket, az emberek összekapaszkodnak, és falat képezve várják a végrehajtók érkezését. Marlene a folyosó közepén egy magas, vékony, festett szőke hajú fiatal férfi és a korlát közé kerül.

Erősödik a skandalás, növekszik az egymásba kapaszkodó és egymásnak lökődő testek feszültsége. Emelkedő víztömeg, amely fokozatosan minden levegőt kiszorít. Marlene az udvar közepén zöldellő növényekre pillant, mintha pusztán a látványuktól több oxigénhez juthatna. Blanka megafonon keresztül felerősített hangja olyan, mint egy oszlop, amely stabilan tartja magát a beáradó vízben. Egy aprócska, ősz hajú nő a kezében piros locsolókannával zavartalanul sétál egyik növénytől a következőig. Marlene Blanka sötét hajzuhatagját keresi, a folyosó elejére furakodik, egyenruhás férfiak csoportja állja el az utat, valami reccsen a lába alatt, egy műanyagból készült játékgereblye. A lányt és egy másik fiatal férfit épp megragadják a rendőrök, Blanka teli torokból kiabál, vékony, csontos karját hátrafeszítik, és mielőtt Marlene bármit is tehetne vagy mondhatna, egy rendőr a hátul összekulcsolt csuklójánál fogva taszít egyet Blankán, és eltűnik vele a lépcsőfordulóban. Valaki Marlene vállát is megragadja, megfordul, szintén egy rendőr, turista vagyok, nem aktivista, nem tartozom az egyesülethez, szöknek ki ösztönösen a nőből a francia szavak. A rendőr, mintha az előtte álló nő

idegensége láthatatlan védőburkot képezne köré, amelyről minden érintés és szándék visszapattan, néhány másodpercen keresztül szótlanul bámulja Marlene-t, majd egyszer csak elfordul, és ott hagyja.

Simára gyantázott és fényesre olajozott kétajtós szekrények körgyűrűje a Rudas panorámamedencéje. Hervé nemcsak vézna karjával és lapos mellkasával, amelyen, mint szikes talajon a ritkás fücsomók, úgy kókadozik néhány szőrszál, hanem magasságával is kitűnik a vízben terpeszkedő férfiak közül. Éjszakai fürdőzés, Hervé egyik kollégája ajánlotta nekik, hogy mindenképpen próbálják ki. Marlene faarccal súgja férje fülébe, hogy ezt a simaságot és csillogást akár még Jeff Koons is megirigyelné. Feszengve ereszkednek bele a bugyborékoló, kellemesen bizsergető vízbe. Marlene részletekbe menően beszámol Hervének a kilakoltatás hol megrázó, hol megalázó fordulatairól. A nőnek végül el kellett hagynia az otthonát. Épp Blanka fellépését ecseteli, a lány a rendőrségen töltötte a délutánt, ugyanis a rendőrökkel szembeni viselkedése törvénysértőnek minősült, amikor Hervé félbeszakítja. Marlene, amióta itt vagyunk, kizárólag egy dolog érdekelt, az, hogy Blankát kövesd. Úgy viselkedsz, mint gyerekkorodban, amikor pont ugyanazt és ugyanúgy akartad játszani, mint az unokatestvéreid, mert meg voltál győződve, hogy érdekesebb és szórakoztatóbb játékokat találnak ki, mint te. Marlene-nel átellenben egy kopasz, tagbaszakadt fickó bűgő basszushangon magyaráz valamit oroszul egy ribizlipiros bikinit viselő, kontyos nőnek. A férfi lapockái között tetoválás, a három bölcs majom, az első állat a fülét, a középső a száját, a harmadik a szemét takarja el, a varrás azonban nem a hangulatjelek színvonalára butított, mindenki által jól ismert ábrázolás, hanem meglepően finom és kidolgozott, japán metszetek stílusában készült. Marlene-nek eszébe jut, hogy évekkal ezelőtt, amikor japánul tanult, az egyik nyelvkönyvében olvasott a majmokhoz társított jelentésváltozásáról, ugyanis az eredeti buddhista tanítás szerint a misztikus állatok igyekeztek lebeszélni a híveket a rossz útról, ám később, miután egyes feketekereskedelemmel és csempészetrel foglalkozó bűnszervezetek kisajátították a motívumot, egyre inkább a bűnös dolgok be nem vallása tapadt hozzájuk. Vajon a férfi tud a tetoválásában rejtőző kettőségről, morfondírozik Marlene.

Hervé közben tovább ecseteli, hogy Blanka az ő ízlésének túlságosan impulzív, szerinte a lány minden mozdulatában fojtott feszültség munkál. Mindenkit ismer, mindenhol ott van, mindenkin megpróbál segíteni, mintha valójában a saját élete elől akarna menekülni. Ez a vehemencia és a város minden lakóját és épületét egyaránt megillető, osztatlan figyelem felvet bizonyos kérdéseket, ő azt is el tudja képzelni, hogy egy politikai lánya, vagy egy gazdag vállalkozófióka, aki görcsösen próbál magának a szüleitől eltérő identitást kialakítani. Marlene szemében az olyan körülmények jelentősége, mint Blanka családi háttere, vagy a segítő szándéka mögötti motivációk, lényegtelenek.

Tegnap este írtam neki egy üzenetet, pillant fel Marlene Hervére, meghívtam magunkhoz, felajánlottam neki, hogy töltsön nálunk néhány napot.

A tetovált férfi nyakig merül a vízben, a piros bikinit viselő nő pedig megfordul, arcvonásai keletiek, vágott szemét egyenesen Marlene-re szegezi. Marlene közelebb húzódik Hervéhez, a nő nem veszi le róla a tekintetét, keskeny ajkai mögül kivillannak fogai. Menjünk át egy másik medencébe, súgja Marlene a férjének, és Hervé, mintha szobornyugalma szappanbuborékból volna, amely, érkezzen felesége ingerült hangja bármilyen távolról is, azonnal szétpukkad, rögtön felpattan, és készségesen utat tör

a testek között. Marlene a tetőterasz tulsó feléről, a lépcsőn állva még visszapillant a fürdőzőkre. A medencét korábban alulról megvilágító lámpák neonkék fénye most nagy erővel tör felfelé, teret hasítanak maguknak a sötétedő égbolton a kék fénycsóvák, és a férfiak, akik az előbb még a jóllakott csecsemők nyugalmával terpeszkedtek a pezsgő vízben, most vörösén izzanak, és felfújt karjukkal vadul csápolnak, akár a fa-zékban rotyogó vörös homárok.

Marlene átsiet a wellnessrészlegen, irritálja a tömeg, és dühös Hervé kollégájára, aki azt nem tette hozzá az ajánlójához, hogy az éjszakai fürdőzés a közép-európai maffiózók és felhőkarú verőlegényeik egyik kedvenc programja. Hervé komótos léptekkel követi feleségét, Marlene beveti magát a wellness terem végében található jeges merülőmedencébe, amelyet folyamatosan hűtenek az apró, falba vált négyszögletes nyílásból potyogó jégkockák. Zselés hideg árad szét a végtagjaiban, csukott szemhéja vörösén villózik. A hideg nehezként tartja testét a víz alatt. Lassan, tompán foszladó hangok, Hervé az, az aprócska medence lépcsőjénél áll, Marlene, gyere ki azonnal, kiáltja, kékül a szád, és falféhr vagy, legfeljebb egy percig szabad ebben a medencében lenni.

Foghíjasan töltik fel az utasok a sorokat, a turistaszegzon ellenére csak félig telik meg a repülőgép fedélzete. Hervé az ablaknál foglal helyet, Marlene középen, a folyosó mellett ülés szabadon marad. A folyosón túli ülésoron egy anya ül fiaival, hat és nyolc év körül lehetnek, saccolja Marlene, franciák. Sápadt bőr, sűrű, sötétbarna hajtömeg, a fiúk úgy olvadnak bele a csokibarna bőrülésbe, mint erdei gombák a dús, őszi avarba. A gyerekek ölében képregény, az anya kezében e-book-olvasó. Karcsú nő, túlméretezett világoskék inget visel, haja kissé rendezetlen kontyban tornyosodik.

Hervé, fittyet hányva a pilóta utasítására és stewardess jól begyakorolt pantomimjátékára, azonnal bedugja a fülhallgatóját, és elindít a telefonjáról egy epizódot kedvenc hangoskönyvéből. Lassan egy éve hallgatja megszállottan egy amerikai történetész házaspár tizenegy kötetes munkásságát a civilizáció történetéről, Marlene zavarba ejtőnek találta a vállalkozás kettős természetét, vagyis komplexitását és naivitását, főképp az utóbbit, amelyből nem kevés szükséges ahhoz, hogy az ember abban a hitben alkosson, hogy végtére is minden redukálható a saját történetére.

Marlene jól ismert, medencekörnyéki tompa nyomásra ébred, Hervé békésen szunyókál, alvás közben olyan, mintha a majdnem két méter magas férfi egy kissé mindig összemenne, veszítene térfogatából. A szomszéd sorban a képregények a padlószőnyegre kerültek, a két fiú bozontja egy tablet fölött ér össze, pusmognak, és ujjakkal vadul tapogatják, nyomogatják a képernyőt. Marlene feláll, és a mosdó felé veszi az irányt, csend és hűvös van a fedélzeten, csak a légiutaskísérők neszeznek a gép végében, szinte minden utas alszik, sokan pulóverből és szélzsekiből barlangfalat vontak maguk köré, mások nyakpárnákkal kompenzálják az ülések kényelmetlenségét. Mire Marlene visszaér a helyére, a két fiú pusmogása szűnni nem akaró civakodássá alakul. Az anya arca frusztrált vonásokba merevedik, mint aki pontosan tisztában van azal, hogy fiai ismerős forgatókönyvet követnek, és korholó pillantásaival, fojtott hangú rendreutasításaival nincs hatással az események alakulására. Marlene feléjük fordul, hogy felajánlja a mellette lévő szabad helyet valamelyiküknek, amíg nem csillapodnak egy kissé a kedélyek. A nő, meg sem várva a fiúk reakcióját, olyan mosoly kíséretében, mintha Marlene valami használhatatlan, de annál drágább dolgot akarna rá-

juk sózni, azt feleli, nem, köszöni, mindenkinek jobb, ha a fiúk a helyükön maradnak. Marlene helyesel, próbál annyi megértést kipréselni magából, amennyit csak tud, majd gyorsan visszasüpped az ülésbe. Soha senkinek, még Hervének sem vallaná be, hogy az elutasításnak ezen ártatlan, súlytalan formái még napokon keresztül aggasztják, emésztik magát miattuk.

Túl rövidre vágja a hortenzia szárát, keresnie kell egy kisebb vázát, a tömör mangófa tálalóasztal megy, amiben a vázákat tartja. A tálalóasztal mellett egy jutaszőnyegen ott fekszik a border collie-juk, Gaston. Három éve került hozzájuk kölyökkutya korában, amikor a házat vásárolták. Még a járvány miatti tömeges vidéki exodus előtt hagyták el Párizs egyik folyamatosan romló közbiztonságú külvárosi negyedét. Az ősi halászfalu az ország egyik legritkábban lakott régiójában található, Hervé a környéken nőtt fel, a hatvanas évei felé közeledve egyre gyakrabban mondogatta Marlene-nek, úgy sejteti, szülőhelye tulajdonképpen csak arra vár, hogy életének egy pontján visszakövetelje magának, és itt az ideje átadnia magát ennek az egyre kérlelhetetlenebb követelésnek. Marlene azzal nyugtatta magát, hogy a vidéki élet az ő korában már nem jár annyi lemondással, és egyébként is kéthetente néhány napra a fővárosba szolítja a munkája.

Végül egy marrákési piacon, sok évvel ezelőtt vásárolt öblös vázába teszi át a hortenziákat. Még most is emlékszik a férfire, akitől vette, pontosabban a férfi saruba bújtatott, világítóan sötét, göcsörtös lábfejére, a bőrszíjjakkal összefogott faágakra.

Gastonon már átvonultak a gazdái viszontlátása okozta öröm és izgatottság hullámai, most fegyelmezett készültségben várakozik a közelgő sétára, sötét kavicsszeme egy műszer pontosságával követi Marlene mozdulatait. Marlene meg van győződve arról, hogy amikor Gaston alszik vagy szendereg, a nap folyamán gondosan begyűjtött, őket ábrázoló mozgóképek játszódnak le előtte. A kutyájuk élete tulajdonképpen egy róluk szóló, végtelenített film, mondogatta férjének.

Hogy előző nap hajnalban Marlene még egy másik országban, a légkondicionáló egyenletes fűtására ébredt, hogy az elmúlt napokban a forróságtól pulzáló Budapest utcáit róttá férjével és az újdonsült barátjukkal, mindez most egy délibáb valószerűtlenségével lebegett tudatában. Marlene hirtelen hiányolni kezdi végtagjaiból a duzzadást és a tompaságot, amivel teste az elviselhetetlen hőség ellen próbált küzdeni, az évtizedes kosztól és szmogrétegről szürke homlokozatok, a templomtornyokat, amelyeken az óra helyén üresség tátongott, a megolvadt aszfalt gyűrődéseit. Tekintetét végigvezeti az Édronville központjában álló épületeken, kétszintes, takaros téglaházak veszik körbe, ablakaikon pasztellzöld, orgonalila és halványkék színű spallettákkal, a téglák ritmusát frissen meszelt, fagerendás házikók váltják, az egyikben étterem, a másikban kávézó üzemel. Mértani pontossággal szerkesztett világ tapintható távlatokkal, kiszámítható idővel. Mintha gyerekek böngészőkönyvének lapjai elevenednének meg előtte.

Egy sziklahasadékba épített, meredek betonlépcső vezet le a kavicsos parthoz. Apró tojások keltetője a tengermenti sáv, a meszes, fehér sziklafalak egymásnak támaszkodó, ormóttan csipkeszobrok, amelyeken gyér foltokban kapaszkodnak meg a fűcsomók. Gaston beveti magát az egyik tágas üregbe, élvezi, ha a sziklafalak tövében szaglászhat, de a barlangoktól ódzkodik, mindig nagy ívben kikerüli őket, Marlene meglepődik a bátorságán, ahogy szájában színes műanyag cafatokkal tér vissza, talán egy papírsárkány maradványai. A parton alig lézeng valaki, a gyülekező felhők piszkos fűg-

gönyként tünteti el a horizontot, Marlene készít egy fényképet a kutyáról, majd este elküldi Blankának.

Vacsora után Hervé átautózik a szomszédos faluba az egyik régi, gyerekkori barátjához, akinél péntek este a társaságukkal kártyázni szoktak. Marlene leül a laptopja elé, hogy a nyaralás fotóit szortírozza, és a jól sikerülteket megszerkessze. Gaston a kosarában szunyókál, fényes hosszú szőrrel borított teste lassú lélegzetvételeinek tempójában emelkedik és ereszkedik. Vihar közeleg, júliusban az országnak ezen a részén késő este sötétedik be, most azonban egyre mélyülő homály telepszik a nappalira. Ezekben az átmeneti órákban már nincs ereje a napnak, ezért nyaranta ez Marlene kedvenc napszakja. Mintha a szobában megülő homály nem is a várakozó felhőkkel beborított ég következménye, hanem a gondosan összeválogatott tárgyak kipárolgása, a párna, a komód, a szekrények, a fonott kosarak és a berber szőnyegek titkos összetevője volna. Marlene mindig élvezi a képszerkesztéssel járó pepecselést, most azonban fáradt, elégedetlen a fényképeivel, hamar frusztrálttá válik. Inkább ír egy e-mailt Blankának, amelyben megköszöni Hervé nevében is, hogy a lány ennyi időt töltött velük, és bepillantást engedett a világába, és várja, hogy hamarosan újra találkozzanak Franciaországban. Blanka Párizsban is elidőzhet majd, ha van hozzá kedve, Marlene szívesen szerez neki szállást valamelyik barátnőjénél.

Október vége felé jár, a hársfák levelein keresztül áttörő fény szabályos sávokban érkezik a pékség asztalaira. Ezeken a napokon Párizs előnyös arcát mutatja, valahogy minden lassabban és megfontoltabban zajlik, több a megértés és a kedvesség, és erről kizárólag a fény tehet, mindenki tudja, hogy vélhetően ez az utolsó napsugaras őszi reggel, amikor zavartalanul lehet ücsörögni egy kávézó teraszán, hamarosan, talán már holnaptól köd telepszik majd az utcákra. Marlene reggeli közben átnézi a híreket a telefonján, valójában csak ugrál a szalagcímek között, enyhe szorítást érez a gyomrában, bezárja a *Le Monde*-ot, inkább végiggörgeti a Facebookot. Bulvárhírek, gyógyszerhirdetések, kismacskás videók.

Blanka egy rövid e-mailt leszámítva, amelyben elfogadta Marlene meghívását a francia faluba, és azt írta, hamarosan jelentkezik, és mesél majd Marlene-nek, ugyanis elképesztően sok minden történt vele, többé nem írt.

Marlene a reggeli végeztével bemegy a kávézó melletti, kutyáknak bio- és natúrtermékeket árusító boltba, a napokban lesz Gaston negyedik születésnapja. Válogatás nélkül megpakolja a kosarát nyúlból, bárányból és marhából készült jutalomfalatokkal, snackekkel, rágókákkal, legalább öt évre előre bevásárol, majd a tömött, újrahasznosított papírzacskóval a kezében a Szajna-parti irodaház felé veszi az irányt. ■ ■ ■

Egy medvekutató feljegyzései

Ha tárgyilagosan végigtekintem életem első negyven évét, azt kell monddjam, hogy nem szereztem egyebet, mint tapasztalatokat. A szerzés, mint cél, úgyszólván teljesen kimaradt az életem első negyven évéből. Jobban jártam tehát, mint azok, akik szerezni akartak, de nem sikerült nekik, vagy akik szereztek ugyan, de valami egészen mást, mint amit szerettek volna. Azoknál pedig mindenképpen jobban jártam, akik pontosan azt szerezték meg, amit akartak, most már viszont szívesen szabadulnának tőle, de nem képesek rá. Ennyi talán elég is a szerzésről. Lássuk a tapasztalatokat.

Úgy öt éves korom óta érlelődött bennem, hogy olyasmit csináljak, amit nem csinál senki más. Amibe nem szólhatnak bele, nem magyarázhatják el, hogyan kell csinálni, mert nem tudnak róla semmit. Amitől nem férnek hozzám, mert megvéd és eltakar, mint egy nagy, erős, bozontos állat, amelyet én szelídítettem, ugye, macikám?

A medve bólogatott, de nem is volt rá szükség, mert láttam a szemén, hogy érti. Mert értette az álmaimat meg a kérdéseimet is. Mindent meg lehetett kérdezni tőle, és nem szégyellte, ha nem tudott válaszolni. De nem is bántam, mert az volt a fontos, hogy figyel rám és szeret. Csak úgy, egyszerűen. Acélkék színű volt a medve, fehér mellénnyel, kitárt karokkal.

Egy júniusi napon beszaladtam apámhoz a betűvel.

– Apa, ez egy betű! – kiabáltam. Büszke voltam, hogy meg fog dicsérni, mert szerette a betűket, és azt is tudtam, hogy nagyon jó betűt csináltam. Nyújtottam apa felé a rajzlapomat.

– Micsoda? – kérdezte az íróasztaltól, félig háttal, miközben kezébe vette a lapot, és a homlokára tolta a szemüvegét.

– Betű – feleltem.

Apa egyetlen pillantást vetett a lapra, és már nyújtotta is vissza.

– Ez nem betű, hanem egy krikszkraksz – felelte. A válasz megdöböntett. Apám sohasem téved. A rajzlapért nyúltam, hátha mégse a betűt hoztam be. De nem tévedtem. A betű nagyon jó volt.

Kicsit összeszedtem magam.

– Mi az a krikszkraksz? – kérdeztem reménykedve, hátha csak az a baj, hogy nem értem.

– Az olyan, amikor valaki még nem tud írni, és betűt szeretne, de nem sikerül neki – felelte, miközben visszafordult az asztalhoz, orrára csúsztatta a szemüvegét, és számításai fölé hajolt.

– De ez sikerült! Nézd meg! Ez egy ilyen betű! – tettem még egy kísérletet, és ismét nyújtottam felé a lapot.

Elhárító mozdulatot tett, és azzal a hangsúllyal, mint aki a maga részéről befejezettnek tekinti a beszélgetést, azt mondta: ilyen betű nincsen.

Vagy tíz évvel ezután apám arra tanított, hogyan kell kategorizálni. Apám műszaki ember volt, meg tudta különböztetni a tényeket a hipotézisektől. Bízott az adatokban, és a módszerben, amellyel az adatok elrendezhetők.

– Megcsinálod a fiókokat. Az ember legkésőbb harmincéves korára megcsinálja a fiókjait. Érted? Ha adatokhoz jutsz, berakod őket a megfelelő fiókba. Ha kérdést tesznek föl, megkeresed a megfelelő fiókot, és kikeresed belőle a megfelelő választ. Minden fiókon ott a címke, nem lehet hibázni.

– És mi van akkor – vetettem ellen első alkalommal –, ha valamit beteszek egy fiókba, de pár nap múlva bizonytalanság környékezik: lehet, hogy nem a megfelelő helyre tettem? Kihúzzom a fiókot, kiveszem a valamit, leülök vele a szőnyegre, és nézegetem. Aztán sorra kihúzgálom valamennyi fiókot, kiszedegetem az összes valamit és elkezdem átpakolni. Végül belefáradok és félbehagyom. Mikor fölébredek, már nem emlékszem, előző este mit hova tettem, és kezdem előlről. És mi van, ha olyasmivel találkozom, aminek nincsen fiókja?

Ekkor kezdte el apám másodszor is magyarázni.

– Ha van fiókja, belerakod. Ha nincs, kidobod, mert értelmezhetetlen. Ha kérdést tesznek fel, megnézed a fiókjaidat, van-e bennük válasz. Ha nincs válasz, elveted a kérdést. Nem változtathatod a kategóriáidat úgy, ahogy a szél fúj. Van az embernek egy szerkezete, egy váza, ami megóvjá attól, hogy összeroppanjon, történjék bármi. Ami akkor is mozdulatlan és érintetlen marad, ha körülötte minden megváltozik. Ez adja a stabilitását, ez menti meg az összeomlástól. Betonból, vasbetonból van. Érted?

– És mi van akkor – vetettem ellent másodszor is –, ha a vasbetonvázamat jó mély alapokkal beásta valahová, és kiderül, hogy pár lépéssel odébb kellett volna? De hiába erőlködök és izzadok, moccanni sem bírok. Pedig lehet, hogy csak hajlanom kellene, mint a fának a szélben, de nem tudok hajlani, csak törni?

Elhallgattam, és ő is hallgatott kevéssé. Nem azért, mintha önmagában kételkedett volna, mert nem az a fajta volt, aki kételkedik önmagában. Azért szerették és azért gyűlölték, azért irigyelték, és azért rettegtek tőle, mert soha nem látszott kételkedni. Ha próbára tették, a próbákat kivétel nélkül megállta. Akik próbára tet-

ték, ilyenkor megnyugodtak. Apám tehát nem azért hallgatott el, mert latra vetette szavaimat, és választ keresett rájuk, hanem azért, mert eltűnődött egy pillanatig, elérkezett-e az idő.

Az idő elérkezett, apám kimondta: a kérdés rossz.

Néha arról álmodom, hogy ülök apámmal egy mezőn. Cseresznyefák fehér virágai hullanak ránk. Alattunk kockás pléd, a háttérben a vízmosáshoz vezető földúton áll az autó. Első kereke alatt kő, hogy le ne guruljon. Előttünk a pokrócon kicsiny, lakozott biedermeier komód. Ülök apám ölében. Kihúzza, betolja a fiókokat. Mutatom, melyiket húzza ki, mutatom, melyiket tolja be. Mindegyikben az van, amit beletettünk, csak az, semmi más. Magam is megpróbálom nyitni és csukni a fiókokat, és ha sikerül, gyöngyözően kacagok, és ha nem sikerül, gyöngyözően kacagok. Aztán a kacagás halkul, és apám kopasz homlokához szorítja szívemet.

Fiatal koromban sok mindennel megpróbálkoztam. Eleinte konzekvens voltam, mert ezt tanultam három félévig heti kétszer két órában, no meg azért is, mert olvastam egy felmérést miszerint nyolcvan százalék nem ismeri a szót, de hetven százalék mélységesen tiszteli. De a konzekvensék túl sok konzekvenciát vontak le, nekem meg ehhez nem fűlt a fogam, így hát váltottam, és dinamikus lettem.

A dinamikusok minden reggel belemosolyognak a tükörbe. Aztán simára borotválják az arcukat, vasalt inget húznak, nyakkendőt kötnek, és ismét belemosolyognak a tükörbe. De a dinamikusok tükre csak mosolygó dinamikusokat mutat, én pedig az Isten képmását szerettem volna látni.

A nagybőjti időt és a húsvétot az észak-itáliai Szent Hév kolostorban töltöttem, szerzetesek között. A kápolnában örökké égett a tűz. Vágyakozva néztem a vörös, imbolygó lángot, és a sok száz gyertya visszaverődő fényét. Katolikus akartam lenni. De a katolikusok bezárták Krisztus testét, és csak az kaphatott belőle, aki elvégezte a hihetetlenül bonyolult műveleteket. Az nem ment, hogy magammal vigyem és otthon a tenyeremre kitegyem, nézegessem, eltöprengjek – ez volna az Isten –, és kortyoljak egy kis bort hozzá, és ízlelgessem. Amikor szóvá tettem, készen voltak a válaszzal, hogy ez így mért helyes. Kétezer évük volt rá, hogy kellően bonyolult és érvekel teli választ készítsenek.

Egyre jobban szorongtam, mert nem azt gondoltam, amit gondoltam, hanem azt, amit gondolni akartam. Nem azt gondoltam, hogy hinni akarok, hanem azt, hogy hiszek is, mert így akartam. Mert az a fontos, amit akarok, és nem az, ami van. Aztán mégis egyre több nonszokrális gondolatom támadt, de az is bűn, és már nem is gondoltam gondolatokat, csak hasogatott meg zsibbadt, és egyre alaposabban gyóntam, de mégsem, és aztán -

A vasárnapi szentmisét a rókaképző előjáró celebrálta. A rákövetkező lakomán – olasz szokás szerint – rengeteg kuglófot adtak föl, a legtöbbje bárányt formázott. Az olaszok értik a módját, a kuglófok omlósak és puhák voltak, sok porcukorral. A novíciusok pedig – csupa pirospozsgás vidám fiú – késekkel ütötték le a bárányok fejét, és harsogva kacagtak hozzá.

Már nem akartam katolikus lenni.

Abban az időben nem használtam az akaratomat. A köröttem levő személyek akaratainak hálójába bőségesen elegendő tevékenységet biztosított. Van az a tétel fizikából, hogy ha egy test súlypontja a testen kívülre kerül, akkor a test felborul. Az én súlypontom kívül volt, felborulás ellen részben ballasztokkal, részben pedig imbolygással védekeztem. Ízelgettem is a gondolatot, hogy kifejlesztem a menekülősportot, meg is vetettem az alapjait néhány társammal, akik közül némelyiknek egyáltalán nem volt súlypontja, és azt kereste, ugyancsak imbolygás útján, másnak meg volt ugyan súlypontja, belül is, súlyos is, de ez meg örökké rettegett, hogy beszakad alatta a föld.

Gyakran szégyelltem magam, amikor a koránkelők megbotránkoztak rajtam, és elhátároztam, hogy én is koránkelő leszek, holott egyszerűen csak nem kellett volna szégyenkezni. Megkísértem beilleszkedni a társadalomba, de nem ment. A szabad ég hiányzott a fejem fölül. Valahányszor felnéztem, és megpillantottam az eget, láttam, hogy nem szabad, és újra lehajtottam a fejem.

Akkor már csak kettesben szerettem volna maradni, de ez sem sikerült. Magamra maradtam. ■ ■ ■

András László (1966) író, költő, Piliscsabán él. Könyvei a Kalligramnál: *A vörös korona* (regény, 2021), *Hajótörés szélcsendben* (versek, Babiczky Tiborral közösen, 2022), *Vad vidék* (versek, 2023), *Egy medvekutató feljegyzései* (regény, 2024).

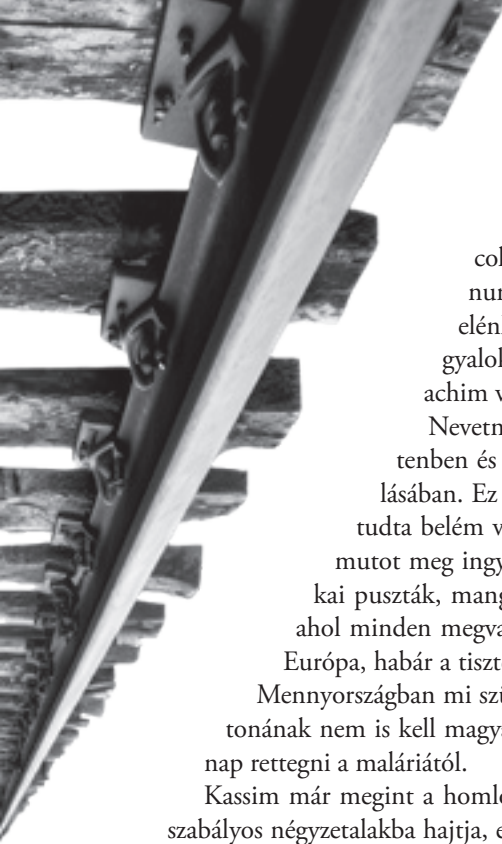

Az Uganda-vasút felé

Kassim zászlós úgy tesz, mint aki leharapta a saját nyelvét, csak kézzel és fejjel beszél. Négy nap gyaloglás után bárkinek elmenne a kedve a beszédétől, a normális ember ilyenkor csak arra figyel, hogy minden egyes kis izzadságcseppet a testében tartson, minél kevesebb izmot igyekszik mozgatni: a karok lógnak, legföljebb a szél fújja őket, lépés közben a comb mozdul, a térd pihen, egyedül a has mozog még, a gyomor öntudatlanul kordul újra meg újra, a szív is elaludna fölötte, ha a bóbiskolásból nem verné fel mindig a korgás.

De nem, Kassimnál nem erről van szó, csak tetteti a fáradtságot. Elég a lépéseit figyelni, olyan lendülettel lódítja a lábát, hogy kétszer akkorát lépne, mint én vagy Joachim, de félúton megállítja a combját, innentől csak zuhan a lábfej le a perjébe. Kassim zászlós túl dühös ahhoz, hogy a szervezete megengedje magának a fáradtságot, azért játssza el ezt a lomha mozgást, és az istenverte homloktörlést újra meg újra, hogy büntudatot keltsen. Ironikus, hogy éppen a dühé miatt nem tud annyira kifáradni, hogy meg is sajnáljam. Nem, ő még izzadni sem izzad, az akácok közé is beszűrődik annyi fény, hogy lássam: sose csillan meg a fekete homloka.

Vajon inkább Joachimra dühös, vagy rám? Vagy magára, amiért nem tudott Hammersteinékkal menni. Pedig mire Hammersteinék elhagytak minket, már Kassim sem hitt abban, hogy Joachim tudja a helyes irányt a vasút felé. Joachim vezetésében én sem hiszek, de valamilyen elv mentén mégiscsak mennünk kell valamerre, akármerre. Jobbat nem tudok kitalálni.

Joachim a jobb fülét a tenyerével fedi, mint ha közvetlenül a sínek mellett sípolna rá a vonat. Mostanra lehet, hogy ő is csak tettet, mint Kassim. Fenn akarja tartani a reményt, hogy a sűrű akácok közt mindjárt sínekre, vagy egy vasúti hídra bukkanunk. Én is már csak abban bízom, hogy egyszer lehull eléink az égből az Uganda-vasútvonal, de ha a vasutas angyalok ezt nem serénykednek lehozni eléink, akkor vagy Joachim vesz hülyére minket, vagy őt veszi hülyére a saját füle. Nevetnék, de spórolni akarok a mozgással: lassan már az Istenben és az angyalokban is jobban hiszek, mint Joachim halásában. Ez nagy szó, az Isten-félelmet Basil atya még azzal sem tudta belém verni, hogy a hívő emberek a Mennyben ingyen vermutot meg ingyen kinint kapnak, és lerázzák magukról a kelet-afrikai puszták, mangrove mocsarak minden gyötrelmét. Olyan hely ez, ahol minden megvan, amire egy fehér embernek szüksége van, tisztára Európa, habár a tisztelendő azt sosem magyarázta meg, hogy egy európai Mennysorszámban mi szükségünk lenne még kininre. Jóllehet, sok német katonának nem is kell magyarázat, elég annyi, hogy odafönt nem kell nap mint nap rettegni a maláriától.

Kassim már megint a homlokát törli. Megáll, felsőzsebéből veszi elő a rongyot, szabályos négyzetalakba hajtja, egy mozdulattal húzza végig sötét ráncain, a kézmozdulata szabályos négyzetet ír le, a düh nem csak a testét, a figyelmét is éberen tartja. Jól van, törölje. Igyekszem sajnálkozva nézni rá, de nem túlzottan, a számat például nem húzom lefelé, nehogy bátorítsam, éppen csak annyira akarok együttérzést mutatni, hogy lássa, hátha abbahagyja.

Szidhatná magát is, senki nem kényszerítette, hogy erre az expedícióra jöjjön. Jött, mert két tiszt is vezette a csoportot: én és Hammerstein, Kassim zászlós tisztnek akarta érezni magát. Vagy azért jött, mert ő tényleg egy fekete német hazafi, márpedig aki hazafi széles e Tanganyikában, az mostanában brit vasutat robbant, leginkább az Uganda-vonalon. Kassimnál nehéz megmondani, komolyan gondolja-e a bennszülött németiségét, vagy nekünk akar megfelelni.

Mindenesetre mikor elindultunk, nem tiltakozott az ellen, hogy Joachim hallását kövessük. Joachim ugyanis állította, hallott egy jó hídról az Uganda-vasút egyik mellékvonalán. „Friss építés, ha lehet hinni a brit pletykáknak, nem is igazán hídról van szó – mondta – inkább egy tízméteres átkötés egy kiszáradt folyómeder két oldala között. A töltéssel együtt a sínek alig három méterrel vannak magasabban a mederaljnál, nem az a célpont, amit bárki őrizne. És ami a legfontosabb, mindig szól ott a vonatsíp, mert alig nyolcszáz méterrel később csatlakozás jön Mombasa felől.” Hihetőnek hangzott, a háború eleje óta megnőtt a forgalom az Uganda-vasúton, a britek új mellékvonalakat építenek, minden irányból viszik Nairobi felé a vasat és a rezet. „Ha a fülem nem csal – mondta Joachim – a vonatsíp hangja elvezet odáig.” Mi nem hallottunk semmilyen sípot, de Joachim hallásában ekkor még hittem, jobban, mint a vermuttal és kininnel folyó Kánaánban. Ő nem csak a kelet-afrikai hangokat hallotta, az alvezredes úr is mindig őt kérdezte, ha a legfrissebb hírekre volt kíváncsi az európai hadszíntérről: Joachim füle valahogy a Reuters-szerkesztőségért.

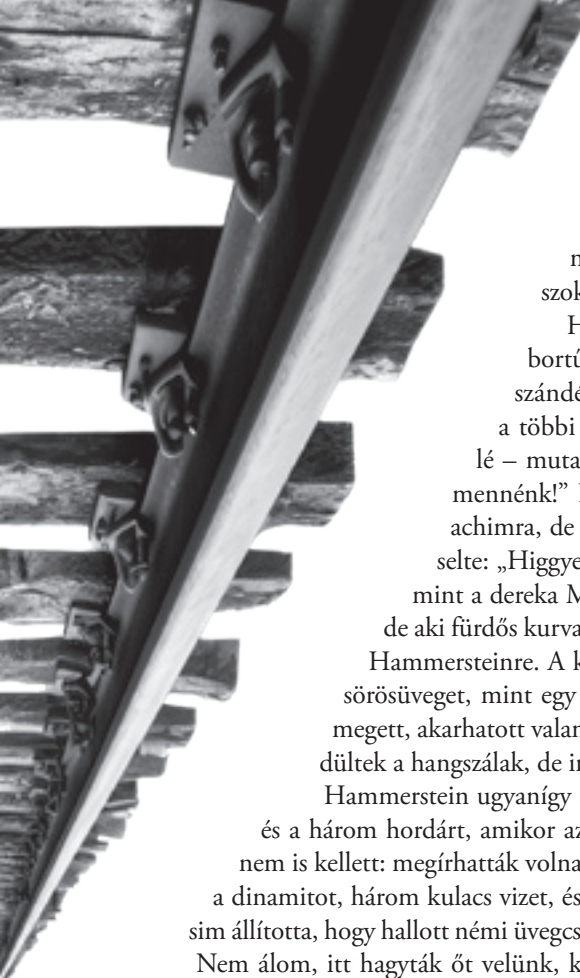
Tizenhárman indultunk a kilimandzsároi táborból. Nyugatnak tartottunk: három német katona, hét aszkari légiós és három bennszülött hordár, két napi gyalogútra vitünk élelmet, egy robbantásra dinamitot. Hammerstein kapitány pusztán azzal meg-ráncigálta az idegeimet, hogy velünk jött. De nem lehetett neki nemet mondani, ami-óta ő lett a tangai csata hőse, az alezredes úr is nehezen parancsol neki.

Hammerstein az első tiszt, akit piálásért léptettek elő. Tangánál, a városhatáron úgy terelte vissza az aszkari légiósokat a lövészárkokba, hogy a kiürült söröszüvegeivel dobál-ta a fejüket. Az aszkarik ettől jobban megrettentek, mint bármilyen tölténnytől, amit a britek lőttek rájuk: elvégre egy golyótól jó esetben rögtön szörnyet halnak, de a sör-ösüveg csak újra és újra fáj, valahányszor Hammerstein kiiszik egyet. Márpedig a kapi-tányt, aki Tangánál még csak hadnagy volt, nem kellett félteni, gyorsabban itta a sörö-ket, mint ahogy egy géppuska darálja a tölténytárat. Ha nem lett volna Hammerstein, a britek kisöpörnek minket a tangai partvidékről, hiszen ekkoriban sörből is több volt nálunk, mint lőszerből.

Kassim biztosan a kapitányra gondol, amikor megtörli homlokát. Ha Hammerstein nem jött volna velünk, most nem lenne min megsértődnie. Talán nem is ránk ha-ragszik Joachimmal, hanem a kapitányra, hogy itt hagyta őt velünk. Szó se ró-la: Hammerstein rögtön azután, hogy elhagytuk a tábor, panaszkodni kez-dett: „Lehet, hogy Joachim síphangokat hall, de nekem a derekam besa-jogja, hogy rossz irányba tartunk!” A dereka a helyes irányt nem érezte, csak azt, hogy rossz felé megyünk. Kerülhettük az akácokat jobbról, balról, rohanhattunk előre, foroghatott a kapitány kétszer is a sa-ját tengelye körül, hiába: „Nincs semerre sín, nincs semerre vas-út!” – visongta szarás, sétálás, sőt, alvás közben is.

Joachim nem figyelt Hammersteinre, ekkor még úgy vi-selkedett, mint aki bízik a hallásában. Nem szorította fül-höz a kezét, mint most, hanem antennaként nyújtotta ki a jobb mutatoujját, és ment legelől, nem nézett se rám, se másra. Most hiába fordítja előre a fejét, látom, hogy a pupillája egészen a szemgödre sarkába szo-rul, egyik oldalról Kassimot figyeli, másik oldal-ról engem. Az arcunkról akarja leolvasni a saját hitét, akkor bízik a fülében, ha mi is hiszünk neki.

Joachim nézése Kassiméval ellentétben, en-gem is elszomorít, akkorát sóhajtok, hogy az egész testem megremeg, ez biztos sok energiát vitt el, nem baj, majd spórolok az agyammal, mostantól igyekszem ke-vesebb dologra gondolni. Ezzel együtt is eszembe jut, amit Hammerstein mondott nekem tegnap este: „Ez a Jo-achim gyerek úgy vezet minket, mintha véletlenszerűen talál-ná ki, éppen merre men-jünk!” Nem tudtam vitat-kozni. Az első két napon

a bozótosra fogtam Joachim bolyongását. Az akácokban az ember sem ismeri ki magát, lehet, hogy a vonatsíp hangja ugyanígy össze-visszakószál benne, mielőtt megtalálná Joachim fülét. Harmadik nap megszokásból követtem Joachimot.

Hammerstein kapitány csak dűnnyögött a tábornúznél: ő fájós derékka nem hajlandó többet szándékosan rossz irányba menni, akkor sem, ha a többi irányba is fáj a dereka: „Lehet, hogy arrafele – mutatott, szerintem, délnek – jobb rossz irányba mennénk!” Kassim ekkor szintén ideges lehetett már Joachimra, de a kapitányt három nap után még kevésbé viselte: „Higgye el, a Maga nyafogása jobban fáj a fülemnek, mint a dereka Magának! Nem tudjuk, merre megyünk, igen, de aki fürdős kurva, az baszni menjen, ne katonának!” – ordított Hammersteinre. A kapitány nem szólt semmit, felemelte az üres sörösuveget, mint egy marsallbotot, Kassim zászlós bajusza megremegett, akarhatott valamit mondani, mert a torkában halkán megrezdültek a hangszálak, de inkább leült.

Hammerstein ugyanígy az üveggel vezényelhette a hét aszkari légióst, és a három hordárt, amikor az éjszaka leléptek. Búcsúlevelet nem hagytak, nem is kellett: megírhatták volna, merre mentek, de valószínűleg ők se tudták, a dinamitot, három kulacs vizet, és három adag kétszersültet ránk hagytak. Kassim állította, hogy hallott némi üvegcsörömpölést az éjjel, de azt hitte, csak álmodik.

Nem álom, itt hagyták őt velünk, két oldalt megyünk Joachim után, mennénk, amíg a véletlen vezet minket, amíg neadjisten Kassimban is elkezd fáradni a düh, engedi a testét fáradni, izzadni, de Joachim hirtelen megáll, két lépést tesz hátra, majd jobb lábát újra meglendíti. Egy kis pattanást hallok, Joachim egyet rúg előre, megint ugyanaz a hang: kőpattanás, biztos vagyok benne, hogy kő, zúzottkő. Rohanunk Joachim felé, de ő is megindul.

Egy szűk sávban kivágott tisztásra érkezünk, két oldalról bozót szegélyezi, tíz méterrel balra pedig látni egy vékony sugárban folydogáló patakot. Joachim egy harmadik követ is elrúg, leveszi füléről a kezét, zsebre teszi, a kő beleütkezik a tisztáson összehordott zúzottkőrakásba. A kőrakáson egyméternyi sánt se látni. „Elbontották – suttogja Joachim, bólogat, egyszerre akarja magát és minket meggyőzni – A bozótos olyan sűrű, hogy a síphang eltévedt benne.”

Kassim hátrafordul, mély levegőt vesz, ma először ad ki a hangot, ahogy hosszan füttyül a bozót felé. Mire utoléri Hammersteinéket, a kőrakást is elhordják a régi sínek alól.

Sarnyai Benedek (Máté) 1998-ban született Szegeden, habár Budapesten él, továbbra is szülővárosát tartja az otthonának. Foglalkozása szerint junior kutató a Századvégnél, alkalmilag cikkíró a Magyar Krónikánál. Nehezen tudja eldönteni, használja-e a harmadik nevét, de mostanában nem szokta.

Vis maior

Gondolatban sem léteztél még,
amikor öreganyáink
kenyérhéjat csipegettek dohos cselédszobákban.
(Ni csak, a szegényke cinkék.)
Míg gazdáiknak libamáj, szűzpecsenye
vagy épp kaviár dukált.
Ezek már pezsgőzés közben
vizslatták a cselédek pendelyét.
A kártyapartikon meg be-benyúltak az alsószoknyák alá is.
Hogy úgymond jobban ragadjon ujjukhoz a tromf.

Voltak más öreganyák,
akik valahol az üveghegyen túl
bontották volna le, ami mögöttük volt.
(A madáretetőt.)
Ahogy még a remény hajóinak gyomrában
a jövővel tették.
Öntudatlanul.
Aztán egy új világban fogyott el minden,
ami újukba került.
(Holott nem cinkék akartak lenni ott,
vagy mi a szősz!)

Mire megérkeztek,
föl sem foghatták,
úgy testesül bennük gyógyíthatatlanná a múlt,
kancsal álommá a jövő,
mint az olcsó kéjt fialó kocsis whiskey
a zsugások vérében.

Enyészet

Nincs meg apád kerti cipője.
Így döbbsz rá,
beköltöztek hozzád.
Lófaszt hozzád,
a házba!
A házba,
ami apád,
de leginkább anyád halála óta
ÁRVA.
Mint te magad.
Szíve,
mármint a házé,
azóta nem működik.
Nincs is már neki.
Bútorzata is halott,
így hát egy élettelen árváról beszélünk.
Mert hogyan is élne,
aminek nincsen már szíve,
nem pumpálhat semmit sehová,
elhalt testének mindene,
mint a múmiáké.
Múmia hát maga a ház is!
Hiába nyitogattad
havonta,
kéthavonta
legalább egyszer rozsdás ajtaját.
Amíg a hívatlanok
ki nem feszítették azt az ajtót.
Hogy eltüntessék apád kerti lábbelijét?
Nem tudhatta a barom,
csakis kegyeletből lépsz már bele
havonta,
kéthavonta.

Ahogy a kegyeleti szertartás eszköze
a rozoga fogásra kiterített törölköző is.
Anyád mosta ki utoljára,
évtizedekkel ezelőtt.
Anyád illata helyett azóta
csak a te izzadságszagodat,
déenesedet őrzi.
Ahogy borostyán az időt,
ahogy te a felmenőid illatát.
Mint gazdái hűlt helyét
a kétszer háromméteres helyiség.
Csak a betörők pillanatnyi hiánya
játszik bújócskát.
Meg a saját hiányod,
amikor nem vagy ott.
Csak a tiltott magazinokból kilopott
meztelen bulák fotói sejtetik
az állandóság illúzióját.
Amíg szét nem mállik
a házzal együtt
minden képkeret,
akár a tegnapok.
A bulák fotói egytől-egyig.
Nem mindegy?

Egyáltalán nem mindegy most már,
amit a betolakodók tettek veled:
nincs meg apád cipője!
Amit aligha pótolhat anyád törölközője.
Ezért írod meg a jövevényeknek,
ami a kötelességük lenne.
Ha már suttyomban beköltöztek
egy múmiába,
ne szarjon senki szívének hűlt helyébe,
takarítson maga után,
mielőtt lelépne onnét hajnalonta!
Mert nehézfiúk vágják majd le
mint egy disznót!
Ha főzni támad kedve,
mintha otthon lenne,
mosogasson el maga után!

Ne verje ki a sezlon pokrócára,
ha férfi!
Ha párja van,
ne üzekedjenek idegen lepedőn!
Nehogy megfogadjon valami ott,
az enyészet kellős közepén!
Mert ha testet is öltene az a valami,
csak akkor válhatna belőle ember,
ha hajlandó lenne valaki megfogni a kezét,
és képes lenne megtanítani vele legalább
annyit,

hogyan kell átmenni az úton,
és elmondaná neki,
milyen érzés tehetetlenül túrni,
hogy elenyésznek az emlékek
mint a hámló vakolat,
mit üzen a tűztövis,
amikor a szemed láttára zabálja fel
a ház mögötti szőlőtőkék vert seregét,
mint a kiéhezett láva
az eleve pusztulásra ítélt tündöklő lagúnákat.
Akárhány pár cipőt!

Világmegváltás

Hommage à Charles Bukowski

Nyilvánvaló tévedés
a világmegváltás szándékával
élni.
Földhözragadt perspektívából
olyan állapot,
mint egy dilettáns álma
a Nobel-díjról.
Vagy a csúnya lányé
Brad Pitt-ről.
Mégis, ki vette volna a bátorságot,
hogy kiröhögje istent,
amikor homokozójában
eszébe jutott a teremtés aktusa?
De hát ki vett volna efféle
bátorságot,
ha isten előtt nem is létezett
a gyarló ember,
mint alany?

Ám még a játékos féle sem,
aki eljátszhatott volna
ilyen vakmerő gondolattal.
Hiszen nem létezhetett még
maga a játék intézménye sem.
Mégis mond valamit a féktelen zseni,
amikor azt üzeni,
ő maga az egyike azoknak
a különös,
varázslatos
embereknek,
akikkel élete során találkozott.
Vajon mi ez,
ha nem
a világmegváltás metaforája?
A birtokba vétel!

Barak László (1953, Muzsla) költő, publicista, szerkesztő. A Paraméter hírportál társtulajdonosa. Dunaszerdahelyen él. Legutóbbi kötetei a Vida Gergelyjel közösen írt *Feedback* (Books & Goods, 2021), amelynek dráma változata az Eurodram pályázat dobogós helyén végzett, illetve a Madách Imre-nívódíjjal kitüntetett *Arccal a falnak* (Kalligram, 2022).

Fotó: Kovács Bogor Máté

Szedd már össze magad

gephyrophobia

A hídfőnél ül a lépcsőn. Idegesen topog a lábával, a kezében remeg az olvadó tölcseres fagyi. Újból megszörren a telefonja. Nem veszi fel. Nem arról van szó, hogy nem akar. Ha megembereli magát, akkor sem tud átmenni. Persze, biztos vannak bevált módszerek, a hagyományostól eltérő megközelítések, ami segíthetne. De nem képes rá. Két órája toporog a hídfőnél, hipnotizálva bámulja a vizet. Csendre lenne szüksége, hogy ne pánikoljon. De zajos a város, nem lehet lehalkítani a forgalmat. A férje négyszer hívta az utóbbi fél órában. *Át kell menned, nem érted?! Meg kell oldanod!*, mondta eleinte csak feszülten, majd üvöltve a telefonba, ahogy szokta. A férje sem hisz benne. Pedig az elején elkísérte a folyóparti metróhoz, hogy a víz alatt menjenek át a túlpartra. Az első randevún ez még nem tűnt olyan kínosnak a hidak városában. Inkább sétáljunk, ez a szebbik oldal. Hamar kiderült, hogy a férfi türelme sem végtelen. *Mit szerencsétlenkedsz?! Hogy lehetsz ennyire életképtelen?* Költői kérdések, pedig sokáig kereste magában a válaszokat. Gyerekkora óta kavarnak benne, céltalanul vergődnek a fejében, mint halak az üres kádban. Már az oviban is hagyta, hogy elvegyék tőle a kék kislapátot, nem harcolt a becsukódó szemű babáért. Egyszer a hajára borítottak egy vödör homokot. Túrte, megrázta magát, leporolta a ruháját, és szó nélkül odébb ment. A szüleinek mindenről határozott elképzelései voltak, így neki elképzelnie sem kellett semmit. *Kislányom, te ezt úgysem érted.* Könnyű volt vele, szófogadó, csendes, problémamentes gyerek volt. Akkor még csak a szüleitől félt, aztán valahol elromlott benne valami. Egy nyaraláson dugóba kerültek egy hosszú völgyhídon. Órákig álltak a híd közepén a magasban. Nem lehetett kiszállni. Csak a tehetetlen várakozásra emlékszik. A süvítő szél és a dudáló autók hangja monoton zúgássá állt össze, becsukta a szemét.

Jó lenne átlebegni a víz felett. Vagy ha kettéválna a folyó, mint Mózes előtt a tenger. De nem, ez is csak hárítás. Sokkal jobb lenne egy lenni a millió emberből, aki nap mint nap egyszerűen átkel a hídon. Ők mind nem félnek. *Csak te vagy ilyen nyomorult!* Tudja, hogy a férje soha nem fogja megérteni, nem is akarja. Azt sem képes elfogad-

ni, hogy a felesége nem vezet. Hogy lehet a városban autó nélkül élni? Mekkora macera a gyerekeket nagy kerülővel keresztülvonszolni a fél városon, villamossal, busszal, metróval. *Hogy lehetsz ennyire gyerekes? Anya, de mitől félsz?*

El kell hozni a gyereket az úszásról.

Középkori kínzókamra az agya: a forgalom zaja és az ismétlődő kérdések pingpongoznak a fejében. Mióta harsogja körülötte mindenki, hogy életképtelen? A legegyszerűbb döntésen is órákig gondolkodik, a fagyit sem tudja kiválasztani, a gyerekei kérnek helyette. Belefáradt. Mindig feketében jár, hogy ne kelljen válogatnia a ruhák között. *Látszik, hogy elhagytad magad. Egyébként ez is rosszul áll.* Már mindegy, nem kell szépnnek lennie. Túl van azon a koron, amikor a külső lehetett volna a legvonzóbb tulajdonsága. Pedig valójában sosem volt csinos. Egy nyaraláson a bátyja undorral vegyes felháborodással fedezte fel, hogy a húgát megnézik a férfiak. Mintha rajtakapná. Tizenhat éves volt, egész nyáron kapucnis pulcsiban szégyellte magát. Jó lenne azt hinni, hogy a humora vagy az intelligenciája viszont értékes benne. De be kellett látnia, az agya sem szép. Évtizedek óta keresi magában azt az egyetlen dolgot, ami miatt szerethető lenne. Eddig sikertelenül. Eljött a bűvös negyven, és nem találta meg. Nincs benne semmi különleges. A félelmei rajzolkák ki a személyiségét. Átlagos dolgoktól fél: a tűztől, a magastól, a barlangoktól, a szarvasoktól, a villámlástól, az üzenetrögzítőre mondott üzenet meghallgatásától, a nyilvános beszédétől, a macskáktól és persze a hidaktól. Maga sem tudja, valójában mitől retteg. Megmondják úgys helyette a nála okosabbak: a döntéstől, a határátlépéstől, a visszautasíthatatlan dolgok szédületétől. A lehetséges magyarázatok közül néhány egész találó, de egyik sem az igazi. Pedig az anyja, a bátyja, a főnöke, a férje, a felső szomszéd és a lánya furulyatanára is megpróbálta már megfektetni. Persze, lehetne rosszabb is. Ha a B betűs dolgoktól félne, nem tudna bocsánatot kérni. Vannak szélsőséges főbiák, neki egész hétköznapiak jutottak. Ebben sem tűnik ki.

El kell hozni a gyereket az úszásról.

Még csak nem is kell végigmenni a hídon! *A szigeten van az uszoda, te szerencsétlen! Háromig tart az edzés, el ne késs!* Persze, tudja, ma ment először a fia, még sosem kellett elhozni. Érthető okokból nem is támogatta volna az úszást, de nem kérdezte senki.

Kínjában már az is eszébe jutott, hogy átúszik. Szinte hihetetlen, de a víztől sosem félt. Mit szólnának a szülők, ha megjelenne csuromvizesen az uszoda előtt? Maga sem hiszi, hogy képes lenne rá. Pedig nem olyan széles ez a folyó. De átúszni azért teljesítmény. Talán felnéznének rá. Valószínűbb, hogy kinevetnék. Amikor a múltkor elkéstek a furulyaóráról, még a lánya is megvetéssel nézett az anyjára. *Megbízhatatlan vagy, anya!* A troli a dugóban állt, amikor a túlparton már elkezdődött az óra. Akkor ismét örökre megfogadta, hogy nem csinál még egyszer hülyét magából a gyerekei előtt. Hányszor tett ígéretet magának? Hányszor bukott el? *Ha másért nem, a gyerekeidért erőfeszítést tehetnél.* Hiába nézegeti az órát, az idő csak telik. Ha most nem indul el, menthetetlenül elkésik. A fia ott fog téblábolni az uszoda előtt, már mindenkiért jöttek, dühösen lóbálja majd az edzőcuccát. Bűnbánóan odakulloghat, szinte elnézést kér majd a jelenlétéért. Ahogy szokta. És csak remélheti, hogy nem hívta fel az apját, amíg rá várt.

Nem lehet mindig jól csinálni. De nem lehet mindig elfogadni a kudarcot sem. Legalább megpróbálhatná, az is valami. *Szedd már össze magad.*

A nő lassan kilép a cipőjéből. Maga mellé teszi a lépcsőre. A nyári ruháját is összehajtogatja. Bugyiban indul el a víz felé. Mögötte csörög a telefonja. ■ ■ ■

A nők dolga

Anyám átszellemült arca ragyog a mesterséges fényben. Ilyenkor szépnek találom, letisztult róla a sok szorongás, szégyenérzet és harag. Olyan meleg szeretettel pakolgatja az ablakpárkányon a kaktuszokat, amelyet irántam sosem érzett. Vagy nem tudta éreztetni. Vagy már mindketten elfelejtettük, milyen anya volt. Még van egy fél óra a tízóraiaiig. Úgy étkezünk, mint az óvodások. Naponta öt alkalommal friss zöldség és gyümölcs, a köztes órákban változatos folyadékfogyasztás. Szűrt víz, gyögyteák, gyümölcslevek és gyógyszeres szörpök ideális arányban. Jót tesz, azt mondják. Az agyi vérellátás idős korban jelentősen csökken, ehhez hozzájárul, hogy az idősök gyakran elfelejtenek inni. Ha beléjük diktálnak napi húsz deci folyadékot, az javítja az agy általános állapotát. A prospektus szerint. A gyümölcslevést is szigorúan szabályozzák, naponta egy alma kötelező, ezenkívül minden második órában kínálnak bogyós gyümölcsöket, banánt és kompótokat. Mi, hozzátartozók velük eszünk, ugyanazt, ugyanakkor. Az elképzelés szerint ez is segít, mintha mind egy nagy család lennénk, ki-ki a saját legközelebbi hozzátartozójával szimbiózisban él itt a közösség tagjaként.

Egyik éjszaka, amikor a kapszula levegőjét cserélték, valahogy berepült a szellőztetőnyíláson egy száraz falevél. Nem tudom elképzelni, honnan került ide a semmi közepére. Anyám napokig dugdosta a pongyolája zsebében a kincset. Babusgatta, etette a levélfoszlányt, aztán egy fürdetés alkalmával a levél szétporladt a vízben. A kudarc után visszatereltem anyám figyelmét a kaktuszokra. *Nevet adhat nekik, de öntözni nem szabad őket.* Énekelve ébreszti őket reggelente, este rám panaszkodik nekik. Ez a három szárazságtűrő növény lett a három legjobb barátnője, akikkel pletykálhat.

Nézem anyámat, ahogy tüsténkedik, sűrög-forog a kaktuszok körül, mesél nekik, dúdolgat. Boldognak látszik. Amióta a kapszulában lakunk, nyugodtabb, jobban reagál a gyógyszerekre. A valóság részleteinek csak bizonyos árnyalatai jutnak el hozzá. A beköltözés óta nem volt agresszív rohama sem, pedig attól nagyon féltém. Mit csinálnának itt vele? És én mit csinálnék vele? Itt, a Gondozási Központban javasolták a növényeket is. A gondoskodás jót fog tenni neki, bekapcsolja azokat az agyi területeket, amelyekkel elveszítette a kapcsolatot. Anyám persze rögtön almafát meg horrenziabokrot akart. Azt még mindig nem felejtette el, hogy merjen nagyot álmodni, és parancsoljon másoknak. De itt csak kaktuszt lehet nevelni, *ez nem egy botanikus kert, asszonyom.* Egy órán át csalódott volt, szidta a „kórházi ellátást”, de hamar elfelejtette, mi miatt. A kaktuszok hálásak a törődésért, és nem tesznek fel bonyolult kérdéseket. Nem hiszem, hogy anyám érti, miért vagyunk itt, de tetszik neki, hogy foglalkoznak vele és kíváncsiak rá. A kapszulában megteremtett nosztalgia felébreszti benne a gyerekkorát, számomra teljesen új történeteket mesél el most. Eddig sosem hallottam, milyen volt neki hatodik lánygyerekként felnőni a gyártelepen. Hogyan cserél-

gették a ruháikat a testvéreivel, cipőfűzőt kötöttek a hajukba, hullott vadalmát ettek, és a rádióban hallott külföldi dalokat halandzsá nyelven énekelték. Mesél egy hatalmas fehér kutyáról, ami a gyártelep szélén futó vonatsínekre feküdt. A gyerekek megpróbálták elzavarni, de a süket kutya nem mozdult. Félték, hogy elüti a vonat, de végül elment felette a szerelvény. Anyám kuncog, látszik az arcán, hogy belső mozit néz, amit nekem nem tud megmutatni.

Eleinte nem hittem benne, de úgy tűnik, tényleg segít az agynak, hogy munkát kap a kéz. Gyöngyfűzés, bab és borsó szétválogatása, vasalás, tésztagyúrás: ezekbe mind bevonják az ápoltakat. A tevékenységek céltalansága csak engem zavar. A napirend a legfontosabb, ezt súlykolják itt is. *A megszokott dolgok ismétlődése, megszokott környezetben, a megszokott módon.* Nekem kiborító ez a kényszeres monotonía, de a demencia másképp működik, mint egy egészséges ember agya. Bár ki tudja, én meddig leszek még egészséges. Azt mondják, öröklődik a hajlam. Fel kellene készülnöm rá, már nincs olyan messze. Vajon én előbb jutok ide, mint a nővérem?

Amikor kiderült, hogy itt a program része, hogy egy családtagnak be kell az ápolttal együtt költöznie a kapszulába, nem volt kérdés, ki lesz a szerencsés. Apám nyilván nem vállalna ilyesmit. Ő ugyan nem költözik be az *aszalóba*. Az összes hozzátartozó nő, az anyjukat, testvérüket kísérik az emlékezés elvesztésének útján. Vannak itt negyvenes-ötvenes ápoltak is, a húgaik költöznek be velük. A férj sosem. Kívülről nézve mintha egy női kommuna valósulna meg itt, ahol rokon elvek és értékek alapján összesodródott nők osztják meg egymással az életüket. Kedélyesen együtt reggeliznek, tízóraiznak, ebédelnek, uzsonnáznak és vacsoráznak. Az étkezések között agyfényesítő játékokat játszanak, memóriakártya, malom, dominó, néha a sakk is előkerül. Minden héten van énekkar és körtánc, művészetterápiás foglalkozásnak nevezett óvodai kézművesszakkör, szombatonként karaoke. Azt mondják, ez is frissen tartja az agyat. *Azoknak, akiknek nem okoz gondot az olvasás, és örömet lelik a régi dalok hallgatásában, néhányan még a színpadra is kiállnak.* Olvasom a prospektusban. Minden kapszulában ott van az ágy mellett, mint régen a motelekben a Biblia.

Néha csak a ruha alapján lehet megkülönböztetni az ápoltakat a kísérő családtagoktól. Az étkezőben velem korú nők is ülnek az idióta pöttyös pongyolában, mint valami inverz rabruhában. Nem tudom, kinek jutott eszébe ez a pöttyös minta. Ahogy egymásra néznek, minden reggel ugyanazzal az őszinte rácsodálkozással: *de csinos vagy!* Mintha önmagukon nevetnének.

A folyamat lassú, de visszafordíthatatlan. Célunk az érintett életkörülményeinek javítása, meghitt családi légkörben. Mondja az orvos, amikor rábeszél minket az élethosszig tartó bentlakási csomagra. A demensek először apránként a személyiségük töredékeit veszítik el, azután fokozatosan leépülnek szellemileg. Az agy számunkra szokatlan logikát követ. A legszükségesebb létfunkciók maradnak a végére, a légzés, az emésztés, de a kognitív funkciókat hamarabb elengedi a központi idegrendszer. Az agyunk uralkodik rajtunk, és nem tehetünk ellene semmit.

Furcsamód az eddigi eredmények alapján csak nőket érinti a gyors elbutulás, ennek okát még kutatják. A női betegségek kutatására még mindig kevesebb pénz jut, hiába beszélnek róla az aktivisták. Falra hányt borsó. A természet megbosszulja az emancipációt – röhög apám, aki soha nem volt elkötelezett nőjogi harcos.

Az egyszintes épület úgy terül szét a sivatag szélén, mint egy szögletes tócsa. Emeletekre, kertre, teraszra nincs szükség, a minimumra törekedtek a tervezésnél. A kapszu-

latelep egy jól megtervezett méhkaptár, felépítésében és gazdaságosságában esztétikus. Önfenntartó, energiahatékony, belül szolid pasztellszínekben játszik, mert az otthonos a *hölgyeknek*. Elképzelem, milyen lehetett az építészeti tervpályázat kiírása. *Gyorsan idősödő nők nosztalgiaaterápiás központja, zöldmezős beruházás.* Ez a demenciaközpont még emberségesnek számít. Más vidékeken nem lehetnek ott az érintett családtagokkal. Vannak városok, ahol búcsúeseményt rendeznek, mielőtt beköltözik a mama az „otthonba”, aztán soha többet nem látják. Ez olyan női összetartás dolog, fiam, mondta apám, amikor a nappalos idősgondozó felmondott, és megoldást kellett találni anyámrára. Nem maradhatott többet egyedül, a magasabb színvonalú, bentlakó idősgondozót nem tudtuk megfizetni az egészségügyi bónuszpontjainkból. Pedig évtizedek óta nem költünk semmire, a lehetőségekhez mérten egészségesen étkezünk, mozgunk mindannyian, káros szenvedélyeink nincsenek. Az utódteremtési bónuszpontoktól persze miattam elestünk. Bonyolult a pontozási rendszer, a mai napig nem teljesen értem, hogy működik. Van, aki pár év alatt összeharácsolja a pontokat nyugdíjas éveire, nálunk meg az egész családnak együtt sem sikerült.

Fel sem merült a kérdés, ki fog anyámról gondoskodni. Amúgy is ez a dolgom, anyám szinte egyedül nevelt fel, itt az ideje, hogy visszaadjam neki. Apám szerint ez mind anyám érdeme, amíg ő mással volt elfoglalva a tízéves kiküldetése alatt. A nővéremet meg sem kérdeztük, a négy gyerek a tanyán épp elég neki egyedül. Nem hiszem, hogy a bónuszpontok miatt szült négyet, bár ki tudja. A nővéremnek se könnyű, de azért évente egy videóüzenetnél többre ragadtathatná magát. Igaz, könnyebb lenne a kommunikáció, ha anyám megismerné. Évek óta lejátszódik ugyanaz a kínos jelenet a karácsonyi hívás alatt. A nővérem telefonál, anyám boldogan ül a gép elé, de azonnal elsápad, amint meglátja a nagyobbik lányát ismeretlen gyerekekkel az ölében. Idegesen rángatja a ruhaujjamat, ki ez a nő?, suttogja ordítva a képernyőre mutogatva. Minden más lenne, ha sikerült volna a beültetés. Nem bántam meg az első kettőt, de a harmadikat már nem volt értelme megpróbálni. Egyedül pláne nem. Senki sem arra készül, hogy negyvenkét évesen az anyját babusgatja a gyereke helyett. Azt sem állítanám, hogy a munkámban kiteljesedtem volna. Az adatelemzés nem képzőművészet, és a társadalom elvárja, hogy nőként tegyünk valamit a családjáért. Így vagy úgy.

Legalább lesz társaságom, igyekezett biztatni apám, amikor biztossá vált, hogy évekre be kell költöznöm anyámmal a Gondozási Központ kétszemélyes kapszulájába. *A demencia romlása lassítható, ha a beteg egy közeli hozzátartozóját látja maga körül a mindennapokban.* A kutatások szerint nem elég egyszer egy héten meglátogatni, mert elfelejti. *Meg kell szoknia, hogy együtt él vele egy ember, akit ismer, ez biztonságossá teszi számára a környezetet.* Magyarázza az orvos. *Főleg, ha ezt az embert ő nevelte fel.* Mosolygok, mert muszáj. Hosszan ecseteli, milyen szerencsénk van, hogy éppen megürült az egyik kapszula. Örömmel tájékoztat, hogy anyám éppen abban a stációban van, amikor még sikeresen kezelhető, vagyis konzerválható az állapota, javulás nem várható. *Ide a demencia középsúlyos, 3-as vagy 4-es stádiumában lévő betegeket vesznek fel, az 5-ös már kockázatosabb, nekik másfajta gondozási struktúra alkalmasabb.* Ez mit jelent? Kérdezek rá gyanakodva. *Kevesebb mobilitás, magasabb gyógyszeradag, de a kényelem ugyanaz.* El tudom képzelni az ágyhoz bilincselte nyomorultakat. Milyen szerencsénk van, valóban. Szinte megkönnyebbülés volt, amikor végre aláírhattuk a papírokat. Anyám a beszélgetés ideje alatt a „kreatív sarokban” fénymászolt virágmanda-

lákat színezt. Nem hiszem, hogy érti a látogatásunk célját. Apám hazaugrott néhányuccért, mi maradtunk.

Kellett egy kis idő, mire megértettem a rendszer működésének lényegét. Valójában az kapszulatelep közepes színvonalú üdülő, ahol a hozzátartozók gondozzák a demens beteget, némi orvosi iránymutatás mellett. A milióból árad a pasztellszínű törődés, a gondoskodó női energia hatja át a teret. *Mi nők erre születtünk*, kacsint a nővér, ahogy kiosztja a gyógykakaót. Milyen távolinak tűnik most, amikor évtizedekkel ezelőtt gondoskodási válságról beszélt mindenki. Ma örülsz neki, ha fizethetsz azért, hogy ápolhasd az anyádat egy gömbölyű panellakótelepen. Idilli fordított gyerekkor. Nézhetem, ahogy az anyám gyermekien rácsodálkozik a körömrészelőre, a hajpánt-ra vagy a tévére. Mire való?, kérdezi napjában százszor, mit csinálsz? Hova mész? És mindennap örülhetek, hogy engem még megismer. De ebben munka van, hogy rögzítsem magam az agyában.

Rizs és répa a köret mindennap, mustáros csirke szerdán, csütörtökön tonhal ropogós bundában, pénteken tejszínhabos palacsinta és gyógyszeres almalé. Hímzett virágos abrosz az asztalon. Az otthonosság illúziójába ringatjuk az anyánkat, aki egész életében próbálta számunkra megteremteni ugyanezt. Csak itt nem ő mos, főz, tereget, hanem a selyemtunikába öltözött személyzet. Bábelőadás is szokott lenni, azt élvezi anyám a legjobban. Meghatódik az egymástól elszakított szerelmesek fájdalmán, őszinte örömmel tapsol a végén, amikor újra egymáséi lesznek. Happy end.

Attól félek, én is belekerülök a spirálba. Rettegek, hogy elszakadok a valóságtól, és nem találok majd vissza. Már nincs időérzésem, naponta felírom a dátumot, és hogy hány oldalt olvastam este. Strigulázom a napokat, mint egy hajótörött vagy rab. Életfogytiglani büntetés, anyám életének elfogytáig. Legtöbbször észre sem veszi, hogy itt vagyok. Megszokott, mint egy díszpárnát. A központ prospektusában olvastam, hogy külön programokat kínálnak a gondozási időszak utánra. Amikor a demens meghal, és az elsődleges gondozónak nevezett családtag kiszabadul a kapszulából, újraindul az élete. Nincs tervem arra az időre.

Csak a rettegéstől ne kattanjak be addigra. Lehet, nekem is babot kellene válogatnom. Holnap megnézem az udvaron a hátsó kijáratot. Hátha nyitva felejtették. ■ ■ ■

Szirmai Panni 1988-ban született Budapesten, az ELTE-n szerzett doktori fokozatot kísérleti költészeti témában. Novellákat ír, és műfordítással is foglalkozik, a FISZ Akadálymentesített Jelenlét Műhely tagja. Jelenleg első prózakötetén dolgozik.

Éjszaka Krakkóban

Egy sör még belefér. Bár ez már a harmadik esténk Krakkóban, szóval a harmadik napja isszuk le magunkat, nem fogunk éjfélkor visszamenni a szállásra, valahogy nem lenne kerek ez a hétvége, ha nem innánk meg még egy sört valahol. És ezzel Vlad is egyetért. Az óváros egy mellékutcájában sétálunk, és bár én még egész jól vagyok, Vlad már nem képes egyenesen járni – nem is az, hogy dülöngél, hanem szinte cikcakkban halad. Mondjuk, logikus, vagy húsz kilóval könnyebb nálam, alacsony, szálkás srác, de nincs Napóleon-komplexusa, valószínűleg amúgy azért, mert jóképű, így kedvére csajozhat. Inni viszont ő sem iszik mostanában sokat, komoly tervei vannak, valószínűleg átváltana profiba. Egy közeli faluban ismerkedtünk meg, egy edzőtáborban, és mikor kiderült, hogy egyikünknek sincs meg még a hazaútra szóló jegye, ráadásul mehetünk közös járattal is – ő Pozsonyba, én Budapestre –, elhatároztuk, hogy ha már itt vagyunk, maradunk néhány napot Krakkóban, elvégre nyár van, és egyikünknek sincs semmi különösebb dolga. Pedig én sem ezért jöttem, mostanában kicsit megtoltam az edzést, nyár végén lesz is egy meccsem, bár még nem tudom, kivel, de tinédzserkorom óta ez lesz az első, ráadásul egészen más szabályrendszerben. De eltervezni a nem bulizást és nem bulizni két különböző dolog. Búzasörök literes korsóban, feles vodkák előre fagyasztott poharakban és több doboz cigi, mindez reggeltől estig, harmadik napja – nem csoda, ha már fáradtak vagyunk. A kajálásról nem is beszélve, lényegében alig ettünk mást, mint kolbászt sültkrumplival vagy fehér kenyérrel, talán a savanyúság volt az egyetlen egészséges, amit egész hétvégén fogyasztottunk. Szívem szerint már mennék vissza aludni, holnapra a korábbi buszt néztük ki, de egy utolsó sör még tényleg kell, ebben megállapodtunk. A kocsmák szinte sorakoznak egymás után, de sehol sincs szabad hely, még csak mások asztalához sem tudnánk leülni. Mászkálunk egy darabig, itt-ott bepróbálkozunk, de nem járunk sikerrel. Már ott tartanék, hogy akkor keres-

sünk egy Biedronkát, vegyük meg ott a sörünket, és ülünk ki valamelyik térre, mikor egy fiatal, csinos lány lép oda hozzánk. Velünk egyidős lehet, de a tekintetéből látszik, hogy akár egy hadsereget is képes lenne el irányítani, és ennek megfelelően határozottan is szólít meg minket, egyből angolul, annak ellenére, hogy mi Vladdal nem beszéltünk a hallótávolságán belül. Valahogy mégis tudja, hogy külföldiek vagyunk. Természetesen egy klubba akar behívni minket, fejpénzt kap a becsalogatott turistákért. Okosabbnak tűnik a lány annál a manipulatív monológnál, mint amit előad, és ez rosszul esik, úgy érzem, hogy ennyire tart minket – két ostoba, részeg külföldinek, akikért fölösleges megerőltetnie magát –, de valami olyasmit magyaráz, hogy ez a legjobb klub Krakóban, és semmiképp sem fogjuk megbánni, és amúgy jó drága a belépő, de ő ingyen bevisz minket. Vladnak megtetszik a lány – bár még nem ismerem régóta, már észrevettem, hogy minden szép csaj társaságában egy jámbor kölyökkutyává változik át –, csillogó szemmel néz, meg sem szólal, és szerintem akkor sem emelné le róla a tekintetét, ha valaki baltával verné hátba. Bár nincs hozzá kedvem, jobb híján követjük a lányt a klub bejáratához, legalábbis azt hinném, hogy a közeli kapu, amin belépünk a négy hatalmas, kopasz, bombardzsekis kidobó mellett, már a klub bejárata, de nem, egy folyosó nyílik belőle, a végén egy hangulatosnak tűnő terasszal, kocsmával, és mondom is, hogy egész normális hely, de a lány csuklóból rávágja, hogy ott ilyenkor lehetetlen szabad asztalt találni – bezzeg Krakó legjobb klubjában. A folyosó oldalában viszont van egy ajtó, ezt egy másik kopasz nyitja ki, miközben a lány karszalagot tesz a csuklónkra – ez az a bizonyos ingyenes belépő, amit *csak nekünk* és *csak most*. Bólogatok, belemegyek a játékba, adom a lazát. Benézek az ajtón, neonnal megvilágított lépcső, sötét, szűk lejárát.

Meglepően mélyre megyünk, és amint belépünk a klubba, az italtöltő mellől egy kövér, harmincas éveiben járó pultosnő lép oda hozzánk, mire a csinos lány szó nélkül eltűnik. A kis termet mindössze egy asztallal látták el, itt viszont megint csak kidobó küllemű alakok ülnek, de ezeknek valahogy elegánsabb a ruhájuk, és a karórájukról látszik is, hogy valószínűleg más társadalmi osztályt képviselnek. Szótlanul néznek minket, csak a kövér csaj magyaráz valamit Vladnak, aki kikér két sört. Szerencsére ez csak egy előszobaszerű valami, a szomszéd teremben több a hely. Tompa basszus hallatszik ki, egész kellemes tech-house, nem valami mainstream nyavalygás. Nem látok be, csak kékes-vöröses neonok világítják meg a helyet, idekint viszont erősebben, és nincs is időm alaposabban körbenézni, a kövér csaj megfogja a vállunkat, és berángat minket a terembe, ahol az ajtó mellett egyből van egy üres kanapé – oda ültet le minket. Ez a terem sem túl nagy, de a lépcsőzetesen kialakított tér tele van más kanapékkal is – a szemben lévő oldalakon több tucat férfi ül kettesével-hármasával, közepén pedig mi más lenne, mint egy rúd, egy egészen kis színpaddal, a rúdon pedig természetesen egy lány táncol, vagy inkább vonaglik, olyan csipkés, vörös alsóneműben, amit a pornóüzletek kirakataiban lehet látni. Egyből kellemetlenül érzem magam, taszít ez a közeg, és ahogy ránézek Vladra, már rajta sem azt a kiskutyaszerű tekintetet látom. Összenézünk, ki sem kell mondanunk, a legjobb az lesz, ha lelépünk. Már épp állnánk fel, mikor a kövér csaj kihozza a két üveg sört, tálcan, két meggyes vodkával. Kérdezem is Vladot, hogy rendelt-e rövidet, és ha igen, miért meggyeset, de a csaj már mondja is, hogy a ház ajándéka. Igyuk meg a sört, aztán lépünk le, mondom Vladnak, miközben ő az utolsó zlotyijaival fizet. Helyeslően bólint, majd

beleiszik a sörbe, 6,5-ös Okocim. Követem a példáját, közepes sör, ennél csak jobbat ittam a lengyeleknél. Mikor a zene begyorsul, a táncoslány egyszer csak fejjel lefelé fordul, széttárja a karját, majd a combjával valahogy mégis felfelé mászik a rúdon, sőt pörög is közben, és erre a látványra azért leesik az állunk – Vlad még meg is jegyzi, hogy a csaj valószínűleg sosem hagyta ki a lábnapot. Ezen jót nevetünk, ami kicsit oldja a feszültséget, majd egyszer csak egy magas, szőke csaj jelenik meg Vlad mellett, megböki a vállát, és megkérdi, hogy szabad-e a hely. Ez a lány is pornóruhában van, ápolónősből, hányadék giccs, de mit lehet tenni, Vlad odébb csúszik egy kicsit, a lány pedig leül. Miközben bemutatkoznak, engem is megszólít egy sztrípper, alacsonyabb, barna, szexitakarítónő-szettben, amitől egy pillanatra még el is nevetem magam, de csak annyira, hogy még úgy tűnjön, mintha a lány társaságának örültem volna meg. Megkér, hogy üljek beljebb, hogy neki is legyen helye, és bár rohadtul nincs kedvem ehhez az egészhez, beljebb ülök, és megkezdjük a small talkot, honnan jöttünk, miért vagyunk itt, ő kicsoda. A Gabriela nevet hazudja, elvileg félig Puerto Rico-i, félig lengyel. Ránézek Vladra, feszülten magyaráz valamit a csajnak, és mikor ő is rám néz, odanyúl a vodkáért, majd koccintásra emeli a poharát. Ez a koccintó mozdulat nem egy diadalra készülő férfi tekintete, hanem azé, aki kiutat keres egy kellemetlen helyzetből, és erre a feles lehúzása kitűnő alkalom – legalább tíz másodpercig nem kell folytatnia az unalmas, fölösleges beszélgetést. Akkor ez van, ez egy ilyen este, mondom magamnak, majd én is megfogom a vodkát, koccintunk, lehúzzuk. Borzalmasan szirupos, de még így is érzem, hogy erős. Gabriela ekkor azt mondja, hogy nagyon szomjas, nem hívom-e meg valamire, én meg mondom, hogy ne haragudj, Gabriela, rendes lánynak tűnsz, de nekem ehhez most nincs kedvem, csak meginnám a söromet csendben, és ekkor passzív-agresszív támadásba kezd, mi a baj, ugye nem bántott-e meg valamivel. Nem, mondom, majd bedobom, hogy van barátnóm, és amúgy is fáradt vagyok, mire megjelenik a pultos csaj – aki amúgy meglepően igénytelenül néz ki: kopott farmer kinyúlt felsővel, a zsíros haja összefogva, és az arcáról néhány ragya veri vissza a villódzó neonfényeket. Gabriela csinos, de nem az esetem, az a fajta lány, akit csak akkor veszek észre, ha már szóba állt velem. A pultos Vladot kezdi el győzködni, hogy hívja meg a szőke ápolónőt egy italra, mire ő lemondó tekintettel veszi elő a tárcáját, majd miután belenéz, megkérdi tőlem, hogy maradt-e kápém. Nem, vágom rá, és tényleg nem, végig kártyával fizettem, nem volt gond sem a táborban, sem a városban, itt viszont valahogy marhára nincs kedvem elővenni a kártyám, és mondom is Gabriélának, hogy ha nem haragszik, most ehhez tényleg nincs kedvem, mire a pultos is elkezd győzködni, hogy úgy illik, hogy meghívjuk a lányokat. Körbenézek, és a többi fotelban ülő férfin látom, hogy élvezik a sztrípperek társaságát, és ettől egy pillanatra kellemetlenül érzem magam – talán velem van a baj? Többen is dohányoznak, én is rágyújtok. Egyetlen fotel van – egy nagyobb –, ahol nem ülnek pornóruhás csajok, itt négy marcona alak foglal helyet, nem akkorák, mint a kidobók, de ránézésre látszik, hogy alvilági alakot, az egyiknek, egy bevert orrú, tömzsi srácnak akkora aranylánc lóg a mellkasán, hogy azzal kamiont lehetne vontatni. Egyenesen a szemembe néz, szigorúan, mintha üzeni akarna valamit, de nem tudom, mit. A pultos csaj még mindig magyaráz – na, csak egy koktéllra hívjuk meg a lányokat –, én meg mondom, hogy tényleg nem, mire Gabriela hozzám bújik, és megkérdi, mivel bántott meg. Ekkor a korábban hátul ülő kopaszok közül kettő megjelenik a pultos mellett, megkérdik, mi a probléma, legalábbis gondolom, hogy vala-

mi ilyesmit kérdeznek, mert lengyelül beszélnek, de a pultos mosolyogva elküldi őket. Meghúzom a söröm, felállok, és odaszólok Vladnak, hogy lépjünk, de gyengének érzem a lábam, nagyon gyengének, mintha az izmok egy része szimplán nem működne – valószínűleg túl sokat ittam. Gabriela megfogja a kezem, kérlek, még maradjak, mire jobb híján leülök, és közben észreveszem, hogy a kopaszok becsukták a terem ajtaját, beálltak elé, és az egyikük, az aranyláncos, folyamatosan engem bámul. A pultos meg nem adja fel, még mindig a *naaa, csak egy koktél*jával jön, én meg egyre gyengébbnek érzem magam. Ránézek Vladra, a pultos most őt győzködni. Lemondóan bólint egyet, majd meghúzza a sörét, és én is intek a csajnak, oké, hozza azokat a kibaszott koktélok, csak hagyjon már minket békén, mire eltűnik – a kopasz úgy nyitja ki neki az ajtót, hogy oda sem néz. Gabriela arról kezd el kérdegetni, hogy mi a véleményem Krakkóról, én meg úgy vagyok vele, hogy akkor már legalább megpróbálok egy értékelhető dialógust összehozni – miután elmondom a közhelyeket, a munkájáról kérdezem, és meglepően őszintén válaszol: nem kurva ő, hozzá sem kell érnie senkihez, beszélget, néha táncol, és hülyére keresi magát, miközben egyetemre jár, nem értem, milyen szakra, valami üzleti cucc, heti három estét dolgozik, és most arra gyűjt, hogy meglátogassa a családját Puerto Ricóban, mert még sosem járt ott, már itt született, majd egyszer csak megérkeznek a koktélok, a pultos leteszi őket az asztalra. A lányok oda se néznek, de megköszönik az italt, nekünk, a pultos pedig mutatja a bankkártyaterminált, és kérdezi, hogy kártyával vagy kávéval fizetünk-e. Vlad mondja, hogy nincs káépénk, mire a pultos megnyom valamit a terminálon, majd Vlad felé nyújtja, akinek elkerekedik a szeme, mikor meglátja az összeget, de lehúzza a kártyáját, majd gyorsan visszateszi a tárcájába. Nem volt véletlen az az elkerekedett szem, mikor a pultos felém nyújtja a terminált, látom, hogy hetvenkilenc zlotyit kérnek a koktélért, ami gyors fejszámolással is van vagy hét-nyolc sör ára egy normális kocsmában. Sőhajtok egy nagyot, oldalra nézek, az aranyláncos kopasz még mindig engem bámul, Gabriela csak hallgat, a pultos meg mondja, hogy elég, ha odaérintem, oda ni, még mutatja is, én meg előveszem a kártyám, és fizetek. Gabriela másodjára is megköszöni a koktél, majd hirtelen témát vált, az én munkámról kérdez. Valamit válaszolok, bólogat, majd feláll, és közli, hogy ő jön. A vörös pornószerkós lány helyett már rég egy másik sztripper táncolt, ostorral, valami femme fatale feelinget árasztó alsóneműben, és Gabriélával egymásra sem néznek, valahogy csak tudják, ki jön ki után és mikor. Végre egyedül maradok, a femme fatale egy másik társasághoz ül be, ahol a sakálrészeg férfiak már régi ismerősként üdvözlök. Vlad valamennyire ellazult, a szőkével beszélget, én meg kiélvezem a nyugalmat, megiszom az utolsó korty sört, és közben észreveszem, hogy két pár – turisták pornóruhás sztipperekkel – elindul a terem végébe, ahol egy másik ajtó is van, nyomukban pedig, mint egy ragadozó, a pultosnő szinte rohan, tálcáján felesekkel és sörökkel. Gabriela közel sem táncol annyira atletikusan, mint a vörös csipkés csaj, a rúdra sem mászik fel, csak belekapaszkodik, majd leül, vonaglik – bár most tényleg lassabb szám megy –, és közben végig szemkontaktust akar felvenni velem, szexin, ahogy a tükör előtt begyakorolta. Próbálok a lehető legsemlegesebb arccal nézni – ha nem nézném, az olyan lenne, mintha zavarban lennék, ha meg túlságosan nézném, olyan lenne, mintha kanos lennék –, pedig ebben a helyben nincs semmi vonzó vagy erotikus. Nem akarom előadni a hímfeministát, de őszintén mondom, hogy lealacsonyítóan találom ezt a helyet, és nem csak a nők iránt, irántunk is, ennyi pornógiccsre csak egy igénytelen férfinak

áll fel – kilógó, kidolgozott seggek, csupasz combok és felpolcolt mellek ide vagy oda. És ha mégis erre indulnék be, a folyamatos, teljesen egyértelmű manipulálás így is lelombozna, elvégre most vágtak meg nyolcvan zlotyival, ami bár nem egy vagyon, a semmiért sok, nekem meg pláne, egy kényelmes ebédet is elfogyaszthattam volna belőle literes sörrel, bécsiszelettel, talán még desszerttel is, de ha ez van, akkor ez van, legalább megpróbálom kiélvezni, keresem a fogódzkodót, kapaszkodni próbálok, hát ha találok valami élvezhető, elvégre még sosem voltam sztriptízbárban, legalább lesz egy jó sztorim – igen, akkor ez lesz, ebbe állok bele. De közben meg fáradok. Már fel sem kell állnom, hogy érezzem, egyre több izmom gyengül el, és mikor ránézek Vladra, látom, hogy az amúgy karakteres, éles arca mintha elengedett volna, az ajka lóg, a szemei táskásak. Jól vagy, haver?, kérdem, mire azt mondja, hogy igen, de lassan lépünk le, mert holnap korán kelünk. Bólintok, visszanéznék Gabrielára, de beáll a képbe a pultos csaj, letesz elénk még két sört, és bár nem tudom, ez mennyibe kerül, gondolom, a sör sem olcsó, mondom is, hogy nem kértünk újabb kört, de a pultos azt válaszolja, hogy ez is a ház ajándéka, én meg tudom, hogy olyan nincs, egy ilyen helyen semmit sem adnak ingyen, de csak bólintok, mire a csaj lelép. Nem kívánom már az alkoholt, de ekkor észreveszem, hogy ki vagyok száradva, úgyhogy mégis meghúzom a sört. Vlad ránéz a sajátjára, de ő nem iszik belőle, viszont a csajjal dumál, de már nem olyan fesztelenül, mint az előbb, csak annyit hallok, hogy nooo, nooo, a csaj meg csak gyözködi valamiről. Kíváncsiságból odaszólnék, de Gabriela már vissza is ül mellém, és megkérdezi, hogy tetszett-e nekem a tánca, persze, nagyon, majd ő is elkezd gyözködni – mi másról, mint arról, hogy vonuljunk el egy szobába –, de mondom, hogy nincs kedvem, mire ő meg hogy csak táncolna nekem, biztos akarom. Zavaromban nagyot húzok a sörből, ezt le kell állítanom, nincs az az Isten, hogy én szobára menjek ezzel a lánnyal, akármilyen is, úgyhogy elhatározom, hogy a szemébe nézek, és megmondom neki, hogy nem, és tartsa ezt tiszteletben, mert kellemetlen nekem, így is teszek, de olyan bizonytalanul, gyengén és artikulátlanul beszélek, ahogy sosem szoktam, részegen sem – egy ideje már nem rúgok be az alkoholtól, nem beszélek összevissza hülyeségeket, csak elfáradok, de most nagyon berúgtam, a végtagjaim nehezek, még gondolkodni is alig tudok. Odahajolok Vladhoz, mondom, hogy menjünk, mire ő csak bámul az arcomba – ő is szarul van, és még így is, hogy nem néz a lányra, az csak gyözködi, hogy menjenek szobára. Valaki megfogja a vállam, azt hiszem, hogy Gabriela az, de odanézek, és a bevert orrú, aranylácos csávót látom, mosolyog – azzal a fajta mosollyal, ami mögött egyértelműen látod a rossz szándékot –, a hátsó ajtóra mutat, és valami olyasmit magyaráz, hogy ott lehet elvonulni egy kicsit a lányokkal. Mondom, hogy köszönöm, de nem, vagy legalábbis mondanám, de csak artikulátlanul habogok, majd megpróbálok felállni, mire az ápolónő kérlelni kezd minket, hogy egy sörre még maradjunk, én meg szinte eldőlök, de Gabriela mellett terem, belekapaszkodik a vállamba, vagy inkább megtart, és ketten kísérik át a hátsó ajtó felé. Annak ellenére, hogy ez különösen nehéznek tűnik, egy pillanatra hátranézek – Vladot is kísérik, őt is erre, az ajtó kinyílik, mögötte zöld neonfények világítanak be egy helyiséget, de annyira összemosódik minden, hogy azt se tudom, folyosót vagy egy újabb termet látok-e. Beszélnek hozzám, Gabriela is, meg a kopasz is, minden oké, kicsit elfáradtam, nyugodtan leülhetek, mielőtt távozok, de még mindig kaphatok táncot is, ha inkább ahhoz lenne kedvem. Aztán hirtelen minden elhallgat és elsötétül.

Gabriela hangja. Nem értem, mit mond, nem hozzám szól, és ezt nem csak abból tudom, hogy lengyelül beszél.

Erős lökések a testemen, mintha odébb tennének, igazgatnának.

A pultosnő harsány nevetése a távolból.

Villódzó neonfények a homályban.

Furcsa, zavaros álom: az általános iskolámban vagyok, és ott van a szőke sztripper is, még mindig ápolónőnek öltözve, valamit magyarul magyaráz. Azt mondom neki, hogy a nővéremre emlékeztet.

Egy üres érzés, valaminek a hiánya.

Mikor magamhoz térek, a zöld neonfény még mindig villog körülöttem, és ez nem könnyíti meg az ébredést. Kintről tompa basszus hallatszik be, már lazább zenét játszanak. Megmasszírozom a homlokom, a csuklómon valami nedveset érzek. Ránézek a pólómra, a köldökömig lehányva. Szerencsére a kardigánomon alig látszik, nem húztam be rajta a cipzárt. Körbenézek, egy szűk helyiségben vagyok, a falakon tükrök, minden irányban magam látom végtelenítve a villódzó neonfényben, ahogy egy kanapén ülök, sápadt tekintettel. Hirtelen észbe kapok, a zsebembe nyúlok. A cigim megvan, itt a tárcám, a telefonom és a szállodai szobánk kulcsa is. Ránézek a telefonra, 24%-on van, és Vlad hívott már többször is. Kinyitom a tárcám, és ahogy előre gondoltam, az a kevés készpénz – forint és euró –, ami nálam volt, mind eltűnt. De a kártyám megvan. A kártyám megvan, szerencsére. Nem kezdek el telefonálni, le kell lépjek innen. De így? Hányásosan? Lekapom a pólóm, a sarokba dobom, majd visszaveszem a kardigánom, és a nyakamig húzom a cipzárt. Kinyitom az ajtót, a folyosón ugyanolyan zöld neonfény világít, mint a szobában. Ember sehol, csak néhány másik ajtót látok, meg egy, a sarokból nyíló újabb folyosót. Elindulok az irányába, és mikor odaérek, mintha természetes fényt látnék, ott lehet a kijárat. Ahogy közeledek, négy kidobót látok meg, de annyira egyformák, hogy nem tudom, ugyanazok-e, akik kint álltak a bejáratnál, mikor megérkeztünk. Hárman háttal állnak nekem, dohányoznak, de az egyik fél szemmel engem néz. Nem foglalkoznak velem, mintha azt üzenné a testtartásuk, hogy a legjobban azzal járok, ha hozzájuk sem szólok, csak lelépek. Így is teszek. Egy mellékkutcba érek, próbálom belőni, hol lehetek, de semmi. Benyomom a telefonomon a mobilnetet, jön néhány nem túl érdekes üzenet, a barátnőm még nem kelt fel, hogy is kelhetett volna, reggel hat van, még azt sem olvastam el, hogy tizenegy körül jóéjt kívántam neki. Nyilván Vlad is írt: hol vagyok, egyből hívjam fel, amint tudom. Így teszek. A szálloda előtt vár, olyan állapotban van, hogy még nem volt képes ledumálni a recepcióssal a szitut, miszerint a haverja eltűnt az éjszakában, a szobakulccsal együtt.

Szerencsére nincs messze, negyedóra alatt odagyalogolok, de közben nagyon kiszáradok, és mikor meglátok egy éjjelnappali kisboltot, bemegyek valami innivalóért. A hűtőben megragadom az első páráról gyöngyöző oldalú ásványvizes palackot, majd azonnal in-

dulok fizetni. Odanyújtom a kártyám, sípoló hang, a kasszás lengyelül magyaráz – fiatal, korombeli srác. Sóhajtok egyet, jelzem, hogy külföldi vagyok, megpróbáljuk újra, ugyanaz. Egyből eltelt a mélyről jövő szorongás. Leteszem a vizet, megfogom a kártyám, és mennék is, de a kasszás odaszól angolul, hogy nyugodtan vigyem el a vizet. A ház ajándéka?, kérdek vissza kínosan mosolyogva, mire a srác csak biccent. Mikor kilépek az utcára, egy húzásra megiszom a víz felét. Bár a többi is lemenne, ki tudja, Vlad tudott-e szerezni magának.

Nem tudott. Egy padon ül, a homlokát támasztja. Megbököm a flakonnal, köszönés nélkül veszi el és húzza le egyből a maradékot, majd hirtelen hadarni kezd. Nagyjából ugyanazt meséli el, mint amit én éltem át, de ő már megjárta a rendőrséget is, ahol kinevették, elzavarták, hiába mondta nekik, hogy bedrogozták a piánkat. És most mi lesz, ha tesztelik a doppingosok? Semmi, vágom rá, valahol olvastam, hogy a GHB tizenkét óra alatt kiürül a szervezetből. Akkor jó, mondja, majd megkérdi, tőlem mennyit nyúltak le. A mélyről jövő szorongás ismét támad. Ha képben lennék, valószínűleg egyből leesett volna, hogy ezért nem sikerült fizetnem – elértem a napi limitet. Az eurókártyám van nálam, szerencsére a másikat otthon hagytam, ezzel szoktam utazni, ezen pedig hétszáz euró a limit – ennyire állítottam, mikor külföldről rendeltem laptopot néhány éve, hatszázért. Vlad, miközben szinte elsírja magát, megmutatja a telefonja kijelzőjét:

LUCKY BOY: -86.44 €

LUCKY BOY: -43.02 €

LUCKY BOY: -49.43 €

LUCKY BOY: -67.34 €

LUCKY BOY: -21.02 €

LUCKY BOY: -82.00 €

Csak LUCKY BOY-t látni egy darabig, ehhez hasonló összegekkel, néhány perceként indítva a tranzakciókat, míg szinte le nem nullázták a számláját – nem volt limitje, vagy nagyon magas volt, nem értem a hadarástól. Ez volt minden megtakarítása, otthon jó, ha pár száz eurója van káépában. Le kell mondania a nyárra tervezett többi edzőtábort, és még a számláira is kölcsön kell majd kérnie. Közben bejelentkezem én is a netbankomba, nálam is hasonló sor, LUCKY BOY-ok egymás alatt, már az első sem nyolcvan zlotyi volt, hanem vagy háromszáz, de nálam megáll hétszáz euró környékén – bár még így is elment a félretett pénzem nagy része. Leülök Vlad mellé a padra. Azt a fajta hirtelen támadó kiüresedett szomorúságot érzem, aminek jobb egyből átengednem magamat, különben felőröl.

Hideg van. Összekuporodom, majd remegő kézzel gyújtok rá, és most Vlad is elfogad egy szálát, pedig ő egész hétvégén nem dohányzott. ■ ■ ■

„Az elveszett emlékek bizonyos mértékig újraírhatók”

Szűcs Teri kiváló, érzékeny irodalomtörténész és kritikus. 2011-ben könyve is megjelent a Kalligramnál *A felejtés története. A Holokauszttanúsága irodalmi művekben* címmel. Új könyv egészen más jellegű, egy családi tragédiát mond el: édesanyja nyolc év depresszió után a 2010-es esztendőök vége óta demenciával él, a férje és a lánya pedig ápolják. Ennek az ápolásnak a története a könyv, de sokkal több is annál. Szól az emlékek elvesztéséről és újraíródásáról, a kapcsolatok átalakulásáról, az emberi méltóság megőrizhetőségéről és megőrzéséről. A szerző és a kötet 2024-ben Déry Tibor-díjban részesült.

■ Vidékre költöztetek, de most Budapesten beszélgetünk. Hol szállsz meg ilyenkor?

Barátoknál. Nem élek már itt, csak akkor jövök, ha valami dolgom van a városban.

■ Megviselt, hogy el kellett menned?

Igazából ez egy kaland. Meg persze kényszer is volt: a pesti lakás és a vidéki ház árának különbsége szükséges az otthonápoláshoz. De szerintem mindenkinek jót tehet, ha egy időre legalább máshová helyezi át a székhelyét vagy a székhelyeit – azért használok a többes számot, mert például nekem is több székhelyem van. Szlovénia a másik, ahol az

élettársam lakik. És tulajdonképp Budapest is székhely, csak újabban itt kevesebbet vagyok, máshol pedig többet. Azonban nem lehet innen simán lelépni... Azt azonban csak javasolni tudom mindenkinek, hogy egy kicsit éljen máshol, tényleg hasznos. Belenézni a másholba nagyon izgalmas.

■ Nyilván sok ismerősöd, barátod van Budapesten. Kötődsz helyekhez is?

Persze. Amikor elköltöztünk, nem is gondoltam, hogy majd vágyódni fogok Budapest után. Mondjuk kinézek ennek a Pozsonyi úti cukrászdának az ablakán, látom a Jásza-

gozni a legkülönbözőbb helyekről, bár ez teljes mértékben létező kortárs életforma.

■ **Igen, de én már nem fogom megszokni, hogy huszoneves ismerőseim azon töprengenek Münchenben, hogy Brémába, Dubajba vagy Helsinkibe menjenek-e tovább...**

Olyan új találkozásokra, pontosabban kapcsolatokra gondolok, amiket csak idővel lehet kialakítani. Szlovéniában már annyit jártam, hogy abból a komplexitásból, ami egy nyelv, egy történelem, egy kultúra, egy táj elegye, már kezdem látni, érzékelni az egyes összetevőket. A megismerés olyan folyamat, amiben én szeretek benne lenni. Azok a munkáim voltak igazán kedvesek számomra, amelyek során egy megismerési folyamatban vehettem részt. Legyen ez kritika, amikor egy új szöveggel találkozol, vagy valamilyen témának a kutatása.

■ **Leningrádhoz mi a viszonyod?**

Rejtélyes hely számomra. Keveset voltunk ott anyámmal, abból fakadóan, hogy 1975-ben, a születésem évében, meghozta, nem könnyen, a döntést, elhagyja a Szovjetuniót, átköltözik Magyarországra és a nyolcvanasok elején azt is elhatározta, hogy többé nem megy vissza oda. Ez sok szempontból fájdalommal is járt. Majdnem húsz évig nem tette be a lábát egykori hazájába. És ez a húsz év egybeesik az én életem egy fontos szakaszával. Rejtélyes hely számomra Leningrád, igen, izgatott, érdekelt, volt közöm hozzá...

■ **Múlt időt használsz.**

Mert Leningrád már nincs, Szentpétervár van, ahogy korábban is. Mondanom sem kell, jobban tudok kapcsolódni Dosztojevszkij városához, mint Putyinéhoz. Földrajzilag nagyon távol vagyok az országtól és a mostani viszonyaitól, de mégis van valamilyen kapcsolódásom hozzá. Azon el kellett gondolkodnom, hogy az Ukrajna lerohanásával kezdődő új világtörténelmi szakaszban mi a viszonyom a nyelvhez, az országhoz. Ami még

it, a Dunát, ez jó. Szeretem ezt a környéket. Látnod, áll itt előttünk egy akácfa is... Úgy képezem, hogy amikor elköltöztem, porosak voltak a levelei, aztán egy eső lemosta róluk a port és most ragyogó zöld színben virítanak. Nagyon érdekes egyébként az is, ahogy elkezdtem más helyekhez, új kötődni. Például Szlovéniához. Figyelem, miket mutat nekem.

■ **Feltételezem, a kötődéseid ellenére nem tartod magad igazi pestinek, hisz Leningrádban születted.**

Nem nagyon tudom igazán, mit jelent az, hogy „igazi pesti”.

■ **Itt születted, itt nőtt fel...**

Én tényleg nem itt születtem és nem is itt nőttem fel. De tudom a barátaim életéből, hogy amikor valakinek teljes egészében Budapesten bomlik ki az élete, hogyan kapnak benne jelentőséget a város különböző helyszínei, terei, utcái, épületei... Én szeretek más helyeket is látni. Ami nem azt jelenti, hogy világutazóvá akarok válni, online dol-

a háború előtt történt Szentpétervárral, hogy ismét cári fővárost csináltak belőle, turistalátványosságot, ahhoz nincs közöm.

■ Nem biztos, hogy Szentpétervár Putyiné. A nyavalya tudja.

Az enyém sosem volt. Leningrádban születtem, egy ma már nem létező városban. De akadtak dolgok, amiket az ottléteim során fel tudtam ismerni, és ezek mindig nagyon mélyen érintettek. A terek, a szagok, az égbolt, a hangsúlyok. Egy nagyon távoli városba becsöppentem nagyon kevészer, és teljes biztonsággal tudtam érezni, hogy ezekhez a kicsi részletekhez nagyon mély közöm van. Vagy volt.

■ Melyik város a tiéd?

Budapest. De az sem az enyém, hisz csak nagyon kevés részét ismerem igazán mélyen. Ám az érzés, amivel mozgok benne, az otthonosság érzése.

■ Az édesanyád demenciája több mint hat éve, 2018 májusában kezdődött, előtte nyolc esztendeig volt depressziós. Két nagyon súlyos betegség. Aligha lehetett egyszerű a közeliükben lenned, együtt élned velük, főleg az utóbbi fél évtizedben.

Fáradtabb vagyok, mint azelőtt. A könyvben próbálok is írni a fáradtságról. A fáradtság, a folyamatos fáradtság rétegződő, rétegzett létállapot, ami nagyon sok ember életében jelenhet meg a legkülönbözőbb módokon. Kialakulhat azért, mert valakit a nap huszonnégy órájában gondozni kell, de azért is, mert egzisztenciális gondokkal küzd valaki, vagy egy kisgyereket nevel egyedül, vagy különböző kezeléseket kap, amelyek fájdalmakat okoznak és legyengítik a szervezetet...

■ Írsz azokról, akik hosszú időn át nagyon keveset tudnak csak aludni.

Nagyon sok emberben gyűlik fel folyamatosan a fáradtság – engem foglalkoztat, miképp lehet erről beszélni. Hogy a személyi-

ségemen mit változtatott anyám demenciája és a gondozása, vagy a korábbi depressziója, arról fogalmam sincs. Hogy megvolt-e bennem mindig is az a szemlélet, az az odafordulás, ami működteti a gondozást, azt sem tudom. De a mások gondozása mindig érdekelt, és egy időben egész furcsa dolgot is műveltem, elmentem szociális munkásnak. Amit anyámmal kapcsolatban változásként tudtam detektálni, az az, hogy a nőiséghez mint társadalmi szerephez való viszonyom más lett, azáltal, hogy egy olyan szerepben találtam magam, amit a társadalom alapvetően nőknek oszt ki. Ami azért lehet nekem érdekes, mert nem bináris genderviszonyokban gondolkodom. Nem merev kétosztatúságot feltételezek – a férfiaknak ez a dolguk, a nőknek az –, hanem egy sokkal mozgalmasabb és részletgazdagabb struktúrát. Szembesültem azzal a nagyon erős szerepelőírással, hogy a családon belüli gondozás területén a társadalmi elvárások szerint mindent egy nőnek kell csinálnia. Közben nagyon sok férfi is végzi ezt a munkát.

■ Mint az édesapád, akiről szintén nagy szeretettel írsz a könyvedben.

Nézem az apámat és bámulom, gyönyörködöm abban a finomságban és bölcsességben, amivel teszi a dolgát. Próbálok megérteni, mit jelenthet, ha egy férfi kerül ebbe a szerepbe és nemcsak helytáll benne, hanem szépségesen csinálja, amit csinál. Szeretet van mindenben, amit tesz, elköteleződés, érzékenység... Ezt is sokféleképp lehet végezni. De szinte belebújni a másik bőrébe, hogy lehessen értelmezni az igényeit, az önmagában is nagy feladat, olyankor főleg, amikor a másik csak töredékesen tudja kifejezni magát. Mindeközben az édesapám rendkívül maszkulin férfi.

■ Sem az édesapádban, sem benned nem merült fel egy pillanatra sem, hogy mást is lehetne tenni, mint amit tesztet. Pedig senki nem szeret betegségekkel, halálközelben lenni, sőt igyekszik ezt az egészet eltolni magától. Igaz, te viszont azt tapasztalod, hogy

sokan vállalják magától értetődően a gondozást.

Persze. Nagyon sokféle stratégia alakul ki. Teljesen meg vagyok győződve arról, hogy szinte nincs olyan család, amelyik ne lenne érintett. És hozzátehetjük, nemcsak a demencia, az Alzheimer-kór jelent kihívást. Egy mozgáskorlátozottat is gondozni kell. Nagyon sokan választanak az otthonápolást, ha meg tudnák valósítani. Rendkívül szomorúak azok a történetek, amik arról szólnak, hogy intézetbe kényszerülnek adni valakit, mert megoldhatatlan az otthoni gondozása, ami lelkiismeret-furdalást is okoz. A közelség helyett a távolságot kell választani. Ugyanakkor rengetegen hozzák ezt a döntést, mert éppen ez szolgálja a betegséggel élő érdekét, az őt gondozó család érdekét. Ami fontos: bármilyen döntés születik, azt jó lelkiismerettel és jó körülmények közt kellene meghozni.

■ Tehát nem kényszerdöntésként.

A körülmények megteremtésében a mindenkori államnak, kormánynak jelentős mértékben részt kellene vennie és minden eszközzel segítenie. Nálunk az történt, hogy nagyon meglepődtünk, amikor anyám demenciája elkezdődött, mert váratlanul ért minket. Még az is időbe került, hogy erre reagáljunk valahogy, például megszerezze a diagnózist. Ezek nem egyértelmű és nem könnyű lépések. Az is időbe telt, amíg megtanultuk, miként kell egyáltalán egy demenciával élővel együtt lenni, egy térben létezni. A könyv középso része szól arról, hogy végre kisüt a Nap és a szervezésnek köszönhetően beáll egyfajta nyugalmi állapot. Rájöttünk arra is, hogy ezzel a betegséggel együtt lehet élni, sőt nagyon jó élmények érhetik az embert. Anyámtól nagyon sok szeretetet lehet kapni, amit persze a maga eszközeivel fejez ki. Sőt nagyon sok vidám pillanatot lehet megélni. Rengeteg jó és izgalmas történik. A közkeletű vélekedéssel szemben az élet mehet tovább és sok jót is hozhat a nagy nehézségek mellett.

■ Van a könyvednek egy teljesen gyakorlati vonulata, még a hasonló helyzetben lévők számára is adsz tanácsokat, ötleteket, de a hazai egészségügy bugyirairól és a bennük robotolókról is érzékletes képet festesz. A magyar egészségügy és a magyar állam egyszerűen leráz magáról feladatokat, épp a legrászorultabbakat veti ki magából a hozzátartozóikkal együtt, akik nem tudnak mit tenni, példáulnak okáért azért, mert nincs egy fillérjük sem.

Ezzel teljesen egyetértek. Sok minden van a háttérben, például egy globális hangoltság is, ami tehát nem magyar jellegzetesség: a súlyos, rosszabbodó betegségekkel, amik időskorban jelentkeznek, tehát akik ebben szenvednek, már nem termelnek, nem muszáj annyira törődni. Ez a szemlélet végtelenül kegyetlen és nagyon sok szenvedést okoz azoknak, akiket betegként vagy hozzátartozóként érint. Mert ha a betegeket körül is veszi egy család, szerető emberek közössége, amelyik nem akarja őket magukra hagyni, ha az egészségügy széttárja a kezét, akkor ezek az emberek nem tudnak sokat tenni, ha az szükséges lenne. Az úgynevezett előregedő társadalmakban egyre szélesebb az a réteg, amelyik fél a jövőtől, a szegénységtől, a kiszolgáltatottságtól. Különösen az idősek, akik nem kapnak megfelelő segítséget. Van, ahol már tapasztalni egy erős szemléleti változást, például Ausztráliában vagy Nagy-Britanniában – ezekről tudok. Akadnak olyan államok, amelyek ténylegesen figyelnek a polgáraikra.

■ Igazán megrendítővé az teszi a könyved, hogy részletesen írsz mindarról, amit tapasztaltunk, amiről nem beszélünk. Például a test dolgait. Már a legelején írsz arról, hogy a beteg körül folyamatosan gyűlő piszok, a különböző váladékok, végtermékek egyenesen feldühítenek. Találunk egy furcsa című, ám nagyon is lírai és megható verset is: *Széklek, az ismerős anyag*. És van egy végtelenül gyengéd fejezet a fürdetésről.

A saját testünk kapcsán is tudjuk, hogy a komfort- és diszkomfortérzésünk mennyi-

re függ az ürítés zavartalanságától. A kisgyerekes anyák egyik feladata figyelni, hogy az ürítés időben megtörténik-e. Mert ha nem a megfelelő ritmusban zajlik, az akár súlyos problémát is jelezhet. aki beteget ápol, annak az egyik legnehezebb feladata az alapfunkciók működésének a fenntartása, a testi tisztaság biztosítása. Már az is zavaró, ha zsíros a hajunk, ha hosszú a körmünk. Fürdetéskor óhatatlanul meg kell sérteni a testhatárokat, ez elkerülhetetlen, ha azt akarjuk, hogy tisztának érezze magát. De ez történhet tapintattal és gyengédséggel is. Amiket nagyon egyéni tapasztalatként mondok el, az igazából sokunk tapasztalata, hisz nagyon sokan fürdetünk valaki mást. Vigyázni kell a másik méltóságára. Olyan ez, mint egy tánc, amiben a partnerek hol közelednek egymáshoz, hol eltávolodnak.

■ És elmondod az édesanyád egyéni, sőt a kettőtök közös történetét. Többször is használod azt a kifejezést, hogy „a betegség ajándéka”, írsz arról, hogy a betegség révén kerültetek újra közel egymáshoz, hisz nem volt egyszerű a kapcsolatok.

Ezzel egyáltalán nem vagyok egyedül, nagyon sok hasonló történetet hallok, amiben az addig problematikus szülő–gyerek kapcsolat leegyszerűsödik, sokkal közvetlenebbül nyilvánul meg benne az összetartozás és a szeretet, mint addig. Tehát a veszteséget jelentő betegségben, aminek megvan a maga neurológiai háttere, másfajta reakciók foglalják el a régiék helyét, ami viszont lehet nyereség. A változások a miénknél sokkal radikálisabban átrendezhetik a viszonyrendszert. A demens beteg a jelenben él. Ezt meg lehet tanulni tőle. Azt veszem adottnak, ami van, abban vagyok, ami épp történik velünk, olyannak fogadom el anyámat és a helyzetet, amilyen. És a jelenben való létezés sok örömteli szituációt hoz magával.

■ A betegség ajándékának mondod a felejtést is.

Azért ez a kifejezés vicc is! Nem szoktak ilyet mondani, ezért vicces. De nem tudok nem tudomást venni arról, hogy történtek valóban meghökkentő dolgok.

■ Miért volt fontos, hogy a nagyapád sírját megtaláld?

Mert tudtam, hogy a nagybátyámnak ez fontos volt, egy időben nagyon kutatott utána, még a balti államokba is elutazott, csak aztán feladta. A Baltikumban '44 és '53 között szovjetellenes nemzeti fegyveres ellenállás működött, a nagyapámat oda vezényelték. Tudtam azt is, hogy a családban zavaros történetek keringenek erről. Tapasztaltam, hogy az elveszett emlékek közös emlékezéssel, közös történetmondással bizonyos mértékig újraírhatók. Az egyik fő célja a könyvnek, hogy ezt az újraíródsági folyamatot megmutassam, ami az én újraíródságom is. Amikor anyámmal arról beszélgettünk, honnan jött, úgy éreztem, ott tátong egy lyuk. Mert mindenkinek van apukája. Azt tudtuk, hogy anyám pár hónap volt, amikor az apukáját megölték, de en-

nél többet nemigen. Azt akartam, hogy több történetet mesélhessek anyámnak és ő több emlékből szöhesse a sajátjait. Valahogy tudomást szereztem arról, hogy azokat az aktákat, amiket régebben elzártak a nyilvánosság elől, kinyitották; 2007-ben digitalizálták az anyagot. És én 2019-ben a facebookon elkezdtem nézegetni a hozzáférhetővé tett archívumokat, ahogy rengeteg család is az egykori Szovjetunió területén. Az is közel jött hozzám, hogy én Magyarországon benne vagyok a magyar emlékezeti térben, ugyanakkor, úgy látszik, benne vagyok egy másikban is, a posztszovjet emlékezeti térben, ami egészen más. Az utóbbiban az én generációm nagyszüleinek a sorsa egyszerűen ismeretlen. A háború után a családom kapott egy hivatalos értesítést a nagyapám haláláról. Hogy hol és hogyan halt meg s miért a háború végeztével értesítik őket, arról nem írtak semmit. Az archívumokból ki lehetett deríteni, mi történt, egy litvániai katonai temetőben a sírját megtaláltam. Immár tudjuk, hol nyugszik. Anyám megszíratta. És nagyon sokszor ismételte, mennyire sajnálja, milyen fiatalon halt meg. Ez egy kreatív demenciával élő ember nagyon jellegzetes reakciója.

■ Kreatív demencia?

A demensek nagyon kreatívak, hisz ki kell dolgozniuk az önkifejezés módozatait. Anyám gyakran énekel és néhány dal közben az apjára emlékszik. A zene nagyon felértékelődik ebben a betegségben. A zenehallgatás, a közös éneklés...

■ Nem véletlen szerepel annyi dal a könyvben, a szovjet esztrád szanzonjai, Alisza Frejndlih, Alla Pugacsova, Valentyna Tolkunova számai, a filmek – Eldar Rjazanov filmjeinek – betétdalai... Nem tagadván meg irodalomtörténeti éned, szokatlanul hosszú elemzést is írtál róluk.

Anyám mindig is szeretett énekelni, kettesben is sokat énekelünk, sokat hallgatjuk a régi szovjet dalokat. Azt is tudtam róla, hogy nagyon fontos volt számára a szovjet

popkultúra. Arra gondoltam, hogy annak a mélyebb megértésével vele kapcsolatban is megérthetek valamit. Főképp ennek a popkultúrának a nőképre voltam kíváncsi. De a végén leginkább magamra tudtam rálátni.

■ Az egyik „ajándék”, hogy az édesanyádnak bizonyos szempontból eltűntek a rossz emlékei – talán még azt is mondhatjuk, szabadabb lett. Nem emlékszik sem a szovjet, sem a magyar antiszemitizmusra, ami miatt, ahogy írod, „cenzúrázta az identitását”, úgy döntött, nem lesz többet zsidó és nem lesz te sem – amivel te dacoltál. Aztán a betegség egy napján kijelentette, zsidónak lenni jó, mert ő az.

Érdekes valami a felejtés. Sokat foglalkoztam a holokausztirodalommal, beleértve a visszaemlékezéseket is. Amikben a felejtés sokféleképp jelenik meg, mint elhallgatás, mint hazugság, mint védekezés... Úgy is, hogy egy emlék már nem elérhető, valóban elfelejtődött. A felejtést általában rossznak tartjuk, de nem mindig az. Egy szorongással teli múlt elfelejtése jó is lehet. Én is elfelejtettem, milyen volt, amikor anyám a depresszióval küzdött, ma csak azt tudom, hogy ez az időszakot nagyon nehezen éltük meg.

■ Tulajdonképpen hogyan kezdett érdekelni a felejtés? Már 2011-es könyvednek is ez a címe: *A felejtés története*, az alcíme pedig: *A Holokauszt tanúsága irodalmi művekben*.

A felejtés csak másodlagosan érdekelt, az elsődleges feladat a holokauszton való gondolkodás volt, és annak vizsgálata, hogy az irodalom meg a művészetek hogyan viszonyulnak hozzá. Itt jött be a tanúság fogalma, ami nagyon fontos lett számomra. Az a kérdés foglalkoztatott, hogy egy múltbeli eseményről, amely kihat jelenre-jövőre, miképpen tanúskodik, és ezzel az emlékezeti kiállással mit mond el róla a művészet.

■ Az jutott eszembe, hogy neked csupa olyan identitásod van, amelyek közül Ma-

gyarországon egy sem problémátlan. Van-e sebed?

Írok zsidó identitásról, írok leszbikus identitásról... Egyik sem élhető meg sérülések nélkül.

■ **Én még az orosz identitásra is gondoltam. Sőt a magyarra, mert Magyarországon azaz is lehet baj...**

Nehéz ezekről beszélnem, mert nem látom elég tisztán, ki is vagyok voltaképp. Nem tudom, hogy van-e orosz identitásom. azt tudom, hogy az ilyesfajta identitásaim nem zártak, hisz nem nemzetállami szintéren képződtek meg. Egyébként középkorú nőnek lenni sem egy nagyon vidám pozíció. Azzal tisztában vagyok, hogy középkorú leszbikusnak lenni Magyarországon azt jelenti, hogy felnőtt és fiatal éveim alatt nem kaptam meg azt a társadalmi, az egyszerűbb esetekben nem is tematizált jóváhagyást, ami egy élet kibontakoztatásához kell. Minden nehezebb.

■ **Jóváhagyáson az elfogadást érted?**

Azt, igen. Nézd meg, üzeni a társadalom, van mobilitás, van életút, van családmódel, ez mind a tiéd lehet. De akadnak megjelölt identitások, amiket a többségi társadalom kisebbségi identitásnak tart, és ezek az identitások limitálják ezeket az opciókat, van, ami jobban, van, ami kevésbé. Az LMBTQ-identitások speciális módon. És mondjuk egy romaként megjelölt ember számára ez a pozíció brutális erővel korlátozza a lehetőségeket.

■ **A könyv vége felé van egy játékos című fejezet: *Ötven új Ulickaja-regény*. Arról írsz benne, hogy édesanyádnak történeteket, regényeket mesélsz, aztán váratlanul megjegyzed: „anyám szerint az irodalomra szükség van.” Mintha ebben is lenne ironia. Mert úgyis folytatható, hogy „szerintem meg már nincs”, amit aligha gondolhatsz így.**

Van benne ironia, természetesen. Ezen a részen még sokat kellene dolgozni. Benne van, hogy anyám művészetigénye most erő-

sebb, mint az enyém. Én mostanában alig olvasok, ő viszont minden este hallani akar egy „regény”-t. De a fenti mondat egy irodalmi szövegben szerepel, egy olyan szövegben, ami az irodalomnak egy újabb, hallatlanul fontos funkciót tulajdonít: az emlékezet újraírása, fenntartása mégiscsak irodalmi munka. Egyébként szakemberként nagyon foglalkoztat, megváltozik-e az irodalom pozíciója a világban például ahhoz képest, amiben mi felnőttünk. Régebben szentségnek tűnt az irodalom, a művészet. Hát ma nem az. De ha megkérdeznéd, hiszek-e még benne...

■ **Hiszel még az irodalomban?**

Persze. Hiszek. Ám valami érezhetően törtenik a világban és ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül.

■ **Tavasszal jelent meg a könyv, március közepén mutattátok be. Lassan itt a tél. Okoztak-e meglepetéseket a kritikák?**

Nagyon szépnek és boldogítónak érzem a recepcióját. És még tart. Mindig meglep.

■ **2024. október vége van, az utolsó blogbejegyzésed július 23-ról származik: „Sokan megkérdeznak, hogyan reagált anyám a könyv hírére. Ezt mondta: tudd meg, még sok titkom van, amit nem mondtam el, és nem is fogok. Ennél jobban mondta, oroszul. Anyám büszke.” Folytatod majd a blogírást? És ami a legfontosabb: mi történt veletek azóta? Azaz hogy vagytok?**

Nem tudtam elmozdulni ahhoz képest, ahogy a könyv véget ér. Még mind megvagyunk, az idő pedig telik... ■ ■ ■

D. Magyar Imre (1955) tanár, újságíró. A hetvenes évek óta készített interjúkat. Több könyve jelent meg. Hamarosan napvilágot lát a *Miért jó nekünk, ha színházban megnézzük, hogy másoknak rossz* II. című kötete. Készülő munkája *A magyarországi cigányság irodalma*.

Egy magyar krimi történet megírásának kihívásai

2024 januárjában a Debreceni Egyetemen workshopot tartottunk:¹ azt a kérdést tettük fel magunknak és egymásnak, hogyan lehet megírni a **magyar krimi történetét**? Nagy munkával és összefogással, ennyi biztos – mert azzal a tévhitel már ideje leszámolni, hogy a magyar krimi nem létezik. Amíg egymás közt voltunk, krimikutatók, krimi íránt érdeklődő kritikusok, krimiírók, nem is mentegetőztünk, ahogy azt sem bizonygattuk, hogy ez nem értelmes, nem kutatói feladat: különösen, hogy voltak köztünk, akik olyan nyelvterület irodalmával foglalkoznak (pl. angol, amerikai, cseh, francia), amelynél már fel sem merülhet, hogy krimiből ne lehetne disszertációt, szaktanulmányt írni. Azért tisztában voltunk vele, hogy az apológia mennyire jellemző, milyen gyorsan elkezdünk mentegetőzni, ha a magyar krimi egyáltalán szóba kerül. De sok időt megspóroltunk azzal, hogy nem győzködtük egymást, így hamar eljutottunk oda, hogy ami nincs, az sokkal inkább a megfelelő előzetes kutatás.² Nincs tehát adatbázisunk a megjelent kötetekről, különösen nincs a lapokban, folytatásokban megjelent bűnügyi regényekről, amelyek a két világháború közötti korszakra voltak jellemzőek, de nincs hiánytalan áttekintésünk a Kádár-

korszak népszerű sorozatairól sem (Albatrosz Könyvek, Fekete Könyvek). Még kevésbé ismerjük azokat a sorozatokat, amelyek nem kerültek kereskedelmi forgalomba: ilyen volt a Rendőrség kiskönyvtára, a Belügyminisztérium kiskönyvtára vagy a Határőrség kiskönyvtára. És nincs a krimiértelmezésekről sem listánk: ráadásul a mai krimi recepciója részben különböző olvasói blogokon zajlik, ezeket is fel kellene térképezni. Persze, vannak listák az interneten, léteznek rajongói bibliográfiák, Grób László *A magyar detektívregény fénykora (1930-1948)* című kötetében³ a két háború közötti korszak magyar krimiíróinak ered a nyomába, legutóbb pedig Török Lajos *Detektívtörténet és szocializmus* című kötetében⁴ jelent meg egy csaknem teljes bibliográfia a Kádár-korszakban megjelent krimikről. Még elérhető (bár jó ideje nem frissül) a műveket és kritikákat is gyűjtő Magyar Krimiszemle oldal (ez jelenleg 62 szerző és 124 könyv adatait tartalmazza): mindezeket az előzetes kezdeményezéseket kellene összefogni, és kiindulópontként előállítani a krimi történetet megírók – és, persze, az érdeklődő olvasók – számára elérhető, bővíthető **adatbázist**.

A kötet címeik összegyűjtése ugyanakkor csak az első lépés: hiszen az egyes művek mö-

gött álló **alkotókról** is szükséges lenne egy további adatokkal (pl. egyéb műveikkel) kiegészített lista. Ezt a feladatot árnyalja, hogy álnevesszerzők a jelenben is, a múltban is vannak a krimiírók között: a ma legtöbbször emlegetett és személyazonosságát még fel nem fedő Kondor Vilmos mellett ott van Jud Meyrin, aki a honlapján azonnal feltárja, hogy ő Megyeri Judit, de ott volt a krimiket Nat Roid álnéven író Tandori Dezső, a Jeanne-Marie Joëlként krimiket jegyző Zsámboki Mária. Az, hogy ki áll a francia álnév mögött, a moly.hu-ról is könnyen kideríthető: az viszont már nem, hogy az Albatrosz Könyvek sorozatban megjelent, *Az utolsó vacsora* című kötet mögött, amelynek a szerzője a borító szerint Lux Péter, részben szintén Zsámboki Mária áll, a szerzőtársa pedig a történész Lackó Mihály volt.⁵ De, mielőtt azt kezdenénk el boncolgatni, mit is lehetne egy magyar krimiörténetben a szerzőkkel kezdeni (akarunk-e velük kezdeni valamit egyáltalán), még felvázolnánk néhány olyan problémát, amit az adatbázis-építés előtt végig kell gondolni.

A krimik jellemzően **sorozatokban** léteznek: akár úgy, hogy egy szerző (vagy szerzőpáros, ahogy a mai skandináv szerzőknél gyakran látjuk) épít fel egy sorozatot, leggyakrabban egy nyomozó vagy rendőrcsapat köré szervezve a történeteket, akár úgy, hogy egy kiadó rendez köteteket egy-egy sorozatba, egységes dizájnnal, borítóval, címmel, a saját szériájával mellett tartva az olvasókat. Napjainkban ilyen az Animus Kiadó Skandináv krimik sorozata, de ilyen volt az Albatrosz-sorozat is: a magyar krimiörténet szempontjából az utóbbi feltárása elengedhetetlen, ugyanakkor ez a széria vegyesen adott közre magyar és külföldi szerzőket (illetve, miként Jeanne-Marie Joël esetében látjuk, magyar írókat külföldi álnéven). Az itt megjelent krimiknek tehát az egyik kontextusát a magyar krimi mint olyan jelenti, a másikat pedig maga a sorozat: nyilván nem lehet teljesen szétválasztani a magyar és a külföldi, ugyanabban a szériában megjelent köteteket. Az adatbázisban, természetesen, szétvá-

laszthatóak lesznek, de az értelmezésben már semmiképp, hiszen a magyarul elérhető külföldi krimik az olvasók elvárásait is formálták. Egy átfogó magyar krimiörténetnek **fordítás- és hatástörténetet** is kellene tartalmazni, hiszen, bármennyire számolunk a különféle idegen nyelveken olvasó magyar krimiolvasókkal és -szerzőkkel, nyilvánvalóan formálta a műfaj magyarországi történetét, hogy éppen milyen művek voltak magyar fordításban elérhetőek.⁶ Ahogy az is a krimihez való viszonyt jelzi egy-egy korszakban, hogy miként írtak a magyar lapokban, folyóiratokban a külföldi krimiszerzőkről: igen jellemző, például, Schöpflin Aladár a *Nyugatban*, 1930-ban megjelent írása, amely Arthur Conan Doyle halálára született,⁷ vagy a T. Gy. monogrammal szignált, erősen lekezelő írás 1976-ban, az *Ágota néni halálára*, amellyel az *Élet és Irodalomban* búcsúztatták Agatha Christie-t.⁸

Bár kétségtelenül igaz, hogy a kiadói sorozatokban számos szerzői sorozat rejtőzik, a szériát mint olyat mégsem szabad abszolutizálni: vannak olyan szerzők, akik **egyetlen** művel írták bele magukat a magyar krimi még meg nem íródott történetébe. Hogy két nagyon különböző példát említsünk: Móricz Zsigmond egyetlen alkalommal, a *Forró mezők* megírásakor kirándult a műfajba (és a regényét nem zárólag krimiként lehet olvasni, legalább ennyire jogosult dzsentriregényként megközelíteni), a rejtélyes Horváth Juditnak, aki után nemrég Cserhádi Éva nyomozott az *Albatrosz-rejtély* (2024, General Press) című krimije kapcsán, ugyancsak egyetlen krimijét ismerjük, de ezen, mármint a *Pince* című művén kívül nem tudunk róla szinte semmit. Nemcsak sorozatokon belüli köteteket kell tehát listáznunk: talán ennél is nehezebb kérdés, hogy mit kezdjünk a **kriminovellákkal**, amelyek megjelenhettek lapokban is, de a szerző kötetébe is rendezhette őket. Ilyen Kondor Vilmos 2012-es kötete, a *Magda, a bestiális Népszínház utcai mindenes*, de Baráth Katalin *A fekete zongorájának* az Agave Kiadónál megjelent kiadásában is követi a regényt néhány kriminovella, Csa-

bai László Szindbád-sorozatának nyitódarabja, a 2010-es *Szindbád, a detektív* pedig volta-képpen kriminovellaciklus, hiszen önállóan is olvasható történetekből áll. N. Nagy Zoltán szintén publikált a regénytrilógiájához kötődő rövid történeteket, sőt a honlapján megtörtént bűneseteket feldolgozó írásai is megjelentek.

Az, hogy a sorozaton kívüli krimiket vagy a kriminovellákból álló köteteket beleírjuk-e a magyar krimi történetébe, könnyebben eldönthető, mint az a dilemma, amit már Móricz Zsigmond vagy Csabai László neve jelez. Hiszen Móricz is, Csabai is olyan szerzők, akiket az ún. magasirodalom szerzőiként tartunk számon: de ha pontosan meg kellene határozni, hogy a *Forró mezők* és a *Szindbád, a detektív* (és itt még lehetne folytatni a sort, hiszen Csabainak több Szindbád-kötete is megjelent) a „magasirodalomhoz” vagy a krimihez tartozik-e, már bajban lennénk. És bajban lennénk akkor is, ha a kriminek – vagy a krimi számtalan alműfajának – pontos **műfaji kritériumait** kellene felsorolni: már azt el kellene döntünk, esztétikai szempontokat keressünk-e, vagy a kiadói pozicionálást tekintsük-e meghatározónak. Könnyen belátható, hogy például, Csabai kötetait éppen a kiadójuk emeli ki leginkább a krimik közül: bár, miközben ma a Magvetőt a „magasirodalom” egyik legfontosabb magyarországi kiadójaként tartjuk számon, korábban az Albatrosz is az ő sorozatuk volt. És lehetne még sorolni azokat a műveket, amelyek a krimiről szóló diskurzusban gyakran előkerülnek, és amelyek esetében egyenként kellene megvizsgálni, vajon a magyar krimitörténet részei-e: nem is pusztán a kiadói pozicionálásuk miatt, vagy azért, mert a szerzőjük önmagát krimíróként határozta meg, de akár amiatt, mert a krimiről való gondolkodásra Magyarországon komoly hatást gyakoroltak. Ilyen Lengyel Péter *Macskakő* című regénye, vagy Tar Sándor *Szürke galambja* (saját műfaji meghatározása szerint: bűnregény), de ilyen egy ritkábban emlegetett, 2006-os kötet is, András Sándortól a *Gyilkosság Alaszkában avagy Sherlock Holmes*

a *tingitek földjén*, aminek a fülszövegében azt olvassuk, hogy „valódi krimi és filozofikus kalandregény”. Nemrég pedig Jolsvai András *Két őszi nap Ujpesten* című könyve kapcsán merült fel a kérdés, vajon a krimik közé sorolhatjuk-e: a szerző ugyan eltolja magától ezt a műfajt (és itt egy újabb kérdés: mennyire számít, mit akar a szerző?), de egy valódi bűntényt írt regénnyé, amelyben gyilkosság ugyan nem történik, csak fegyveres bankrablás (Magyarországon az első), és rejtélyt és nyomozást is határozottan azonosíthatunk. E két utóbbi kötetet a Kalligram Kiadó adta ki, amely ugyancsak nem a krimikre szakosodott. Hogy a kiadók mennyire vezetik az olvasókat és a kritikásokat is, azt jól jelzi, amit Cserhádi Éva állapított meg a debreceni találkozó során: a nem krimikiadók által kiadott köteteket a könyvesboltokban is máshová teszik. Az a döntés, amit a könyvesbolti eladók hoznak meg, meglehetősen egyszerűnek tűnik: nincs semmilyen műbelső kritérium, esztétikai szempont, egyszerűen az számít, hogy egy könyvet az Animus vagy a General Press adott-e ki, esetleg a Magvető vagy a Kalligram. A magyar krimi történetének megírásakor már nem lesz annyira egyszerű dönteni, mint a könyvesboltban. Ha pedig a kiadók ilyen erősen alakítják a magyar krimi sorsát, az is elengedhetetlennek tűnik, hogy a különböző korszakok **kiadói gyakorlatainak** megkíséreljünk utánajárni: feltehetőleg mindennél nehezebb nyomozói feladat lesz kideríteni azt, milyenek voltak a kiadói gyakorlatok, hogyan születtek döntések egy sorozatba befogadásról vagy elutasításról. Érdemes lenne interjúkat is csinálni még elérhető, az irodalmi életnek a krimik szerkesztésében, gondozásában résztvevő szereplőivel, illetve a külföldi krimiket magyarra áültető fordítókkal, és a kiadói gyakorlatok kapcsán érdemes lenne a szövegeket kísérő szerzői és kiadói **paratextusokat** (cím, előszó, utószó, formátum, borító, illusztrációk, fülszöveg...) is vizsgálni.

Ugyanígy fel kellene térképezni a **krimi körüli intézményrendszer** egyéb szegmen-

seit a jelenben és a múltban: még ha éppen ennek az elégtelenségére panaszkodunk is rendszeresen, nem szabad megelégedni az-
zal, hogy ilyen intézményrendszer egyszerűen nem létezik. Vagyis fel kell tárni, voltak és vannak-e krimiírókat elismerő díjak, krimiket előhívó pályázatok, tehetséggondozó műhelyek, formális és informális társaságok. A jelenben, még ha kezdeti stádiumban is, mindeképp vannak: már kétszer megrendezték a Krímifesztivált, ahol egy alkalommal életműdíjat is kiadtak (Kellei György kapta), a Prae.hu 2020-ban meghirdetett krimipályázatára több, mint kétszáz pályázat érkezett, a magyar krimiírók egy része igyekszik egymással kommunikálva, egymást segítve tevékenykedni, van külön Facebook-csoportjuk is. És egy ilyen feltárásnak nem pusztá felsorolásnak kell lenni, adathalmaznak egy adatbázisban, hiszen egy értelmező azt is beemelheti, ami nincs: például azt, hogy a Libri-díj (a korábbi verziójában, amikor még nem pusztán az eladott példányszám döntött a győztesről) praxisa, legalábbis az első terv szerint, a hosszú listáról kizárta a jelenben játszódó krimiket, a történelmieket viszont ott hagyta, mint ha ezzel az egyszerű kritériummal elhatárolható lenne, mi íródott szépirodalmi igénnyel és mi anélkül.

És még mindig nem érdemes túllépni azon a bizonyos, egyelőre csak elképzelt, de a magyar krimittörténet megírásához nélkülözhetetlen adatbázison: arról sem kellene lemondanunk, hogy az **adaptációk**, vagy a rögtön filmre, televízióra készült krimik listáját összegyűjtsük. A Kádár-korszakban egészen biztosan formálta a krimiértést, amit a moziban vagy a tévében láttunk: nem véletlen, hogy a szocialista krimi sajátosságainak elemzéséhez gyakran a Linda-sorozat,⁹ az Ötvös Csöpi-filmek vagy Kántor kutya kalandjai felől indulunk el. De a rendszerváltás utáni időszakban is érdekes lehet, hogyan adaptálódott filmre a *Budapest Noir*, vagy milyen megtörtént bűnesetekből forgattak filmet (eszünkbe juthat itt pl. Sopsits Árpád *Martfűi rém* című

filmje vagy a Szász Attila rendezte, Mágnás Elza esetéből készült *Félvilág*). És a filmként, tévésorozatként nézhető krimiknek, különösen a Kádár-korszakban, volt egy speciális, akkor virágkorát élő változata: a gyerekeknek, kamaszoknak készült krimik, amilyen a *Keménykálap és krumpliorr* volt 1973-ban vagy a *Hecseki és a gyerekrablók* 1983-ban.

Persze, **gyerekkrimi**, **ifjúsági krimi** könyvként is létezik és létezett, Magyarországon pedig az 1970-es, 1980-as években annyira jelentős alfaját képezte mind az ifjúsági regényeknek, mind a krimiknek, hogy ezeknek a műveknek már az adatbázisban is helyet kell kapniuk.¹⁰ És itt jól látszik, hogy az adatbázis építése nem megelőzi az értelmezést: a két tevékenység csak egymással párbeszédben képzelhető el – hiszen ezekben a történetekben jellemzően nem történik gyilkosság, nincs visszafordíthatatlan bűntény, rejtély és nyomozás viszont mindenképp, és többnyire a felnőttek elleni harc is a nyomozás téje. Meg kell hozni tehát egy olyan értelmezői döntést, hogy így is kriminek tekintjük-e ezeket a műveket. (Ez nem az ifjúsági krimi sajátossága úgy általában: más kultúrában született, fiataloknak szánt krimikben igen gyakran történik gyilkosság.) Az ifjúsági krimik kapcsán pedig nemcsak azokat az előzetes kérdéseket kell feltennünk, hogy ide tartozik-e egy adott mű egyáltalán (elé-e, ha postarablás történik benne? lopás? gyerekrablás? állatrablás?), de ahhoz hasonlóakat is, mint a felnőtteknek szánt krimik kapcsán: vajon mennyire számít a sorozatba tartozás, kell-e számolnunk a magyarra lefordított, külföldi ifjúsági krimikkel, lényeges-e az, hogy maga a kiadó hova pozicionálja, milyen műfajba sorolja az általa kiadott, krimiként is olvasható művet. És itt az ideje visszatérni a korábban elejtett kérdéshez: vajon milyen módon kellene összegyűjteni a magyar krimi (akár felnőtteknek, akár gyerekeknek) író alkotókat?

Már a magyar krimiírók névsorának összeállítása sem könnyű: különösen, ha az álnevek mögé bújt alkotókra, vagy a lapokban meg-

jelent, folytatásokban közölt krimik szerzőire is gondolunk. Akkor pedig különösen nem egyszerű a krimiszerzők „kezelése”, ha nem egy lexikon lebeg a szemünk előtt – a magyar krimi történetének sokkal inkább olyan esettanulmányokat, **pályakép-rekonstrukciókat** kellene tartalmazni, amelyekből kirazolódik egy-egy kép arról, hogyan vált valaki krimiíróvá az egyes korszakokban. Mert, ahogy ezt már említettük is, voltak egykönnyes krimiszerzők, akik a „magasirodalomból” kirándultak át (Móricz Zsigmond), olyan egykönnyesek, akik egyetlen krimit írtak meg (Horváth Judit). Létezik olyan alkotó, aki ír más műfajban is, például, disztópia-szerző, egyébként pedig történészként tevékenykedik (Baráth Katalin). Vizsgálni kellene a rendőrség, a bűnüldözés területéről érkezett szerzőket (korábban Mág Bertalan, ma Szomor Sándor, N. Nagy Zoltán vagy Réti László). Meg kellene nézni, milyen helyük volt az egyes korszakokban a női alkotóknak – míg a Kádár-korszak egyik legnagyobb példányszámú eladott krimiíró-nőjét ma ki kellett emelni a teljes felejtésből (ezt tette Cserhádi Éva Gyürk Saroltával, az *Albatrosz-rejtély* című krimi megírásának „melléktermékeként”), a jelent meghatározni látszanak a női alkotók (Baráth Katalin, Cserhádi Éva, Patkó Ágnes, Szlaviczek Judit, Mészöly Ágnes és a sort még lehetne folytatni). De olyan példát is látunk, hogy valaki egy meghatározott foglalkozás területéről érkezik a krimiíráshoz, és az ott szerzett tapasztalatait emeli a műveibe: ezt tette Kulcsár István, aki rádiósként és külügyi szakemberként dolgozott, aztán az egyik krimije a *Gyilkosság a magyar rádióban*, a másik pedig a *Gyilkosság a magyar követségen* címet kapta. Ha az egyes korszakokból kiemelünk néhány tipikus vagy atipikus krimiírói pályát, azt is pontosan láthatjuk, hogyan működött a korabeli irodalmi intézményrendszer, elképzelhető volt-e, hogy valaki főtevékenységként végezze a krimiírást.

A pályaképek viszont már átvisznek ahhoz a kérdéshez, hogy lesz a **lexikonból narratív-**

va, vagyis az adatbázisra miként épülhet rá a krimittörténet. Ráadásul úgy, hogy ezt nem két, egymástól időben is elkülönülő fázisként kell elképzelni – hiszen ahhoz, hogy az adatok összegyűjtése professzionális lehessen, kutatócsoport kellene, intézményi háttér, ez pedig a jelenlegi magyar helyzetben erős illúzió. De még olyan esetben is, mint a Kosztolányi életművéből készülő kritikai kiadás, ahol több, az OTKA vagy az MTA által finanszírozott kutatócsoport tevékenykedett, időnként párhuzamosan, máskor egymást követően, egyszerre zajlottak a forrásgyűjtő munkálatok és dolgoztak mások a készülő köteteken, vállalva ennek minden veszélyét, hiszen a pályázat feltételei miatt kész könyveket kellett felmutatni, nemcsak adatbázisokat. A magyar krimittörténet megírásakor pedig különösen nem számolhatunk azzal, hogy lesz egy fizetett csapat, amelyik az adatbázist építi, majd, évekkel később, megérkezik ennek felhasználói, a krimittörténet-írók: inkább olyan párhuzamosságot lehet elképzelni, hogy, a kategóriákat kialakítva, a már meglévő, előzetes listákat és bibliográfiákat felhasználva, összesítve elkezd épülni egy adatbázis, amelyet a készülő esettanulmányok, az egyes elemzések, sőt, akár a krimiírók hagyományteremtő tevékenysége is bővít. Hiszen, miközben uralkodó narratívává vált, elsősorban Kondor Vilmos tevékenysége nyomán, hogy a magyar krimiben nincs folytonosság, ma éppen ezzel ellentétes jelenségeket látunk: Zajác D. Zoltán Balaton-sorozata egyszerre kapcsolódik Kristóf Attilához és a Hód-történetekhez, Cserhádi Éva elfelejtett krimiíró-nők után nyomozott az *Albatrosz-rejtély* című kötet megírásához. És az, hogy a magyar krimiről nem tudunk eleget, a mai szerzők önmarketingjére is hat: lehetséges, hogy a regionális krimi vagy a cozy crime (mindkettő Patkó Ágnes regényeire, a *Halálos rozéra* és a *Gyilkos borvidékre* ráragasztott címke) magyarul valóban nem létezett korábban, de az is elképzelhető, hogy voltak korábban is ebbe az almfajba sorolható művek, csak nem ismerjük őket.

A magyar krimiírók esetében tehát azt is megfigyelhetjük, amiről Kulcsár Szabó Ernő *A magyar irodalom története 1945-1991-ig* című kötetében írt: „sohasem az irodalomtörténészek írják újra egy-egy nemzeti irodalom történetét, hanem mindig az az élő irodalmiság, amely folyvást változó viszonyt létesít az őt magát is feltételező hagyománnyal”.¹¹ Ez a viszony leginkább a művek elemzésével mutatható meg, ritkábban érhetjük tetten írói eszszékben vagy interjúkban, a krimi történet esetében pedig azt is el lehetne képzelni, hogy a munkálatokba gyakorló krimiírókat is bekapcsolunk. (Persze, amikor egy mai magyar krimiíró újratírja a hagyományt, akkor egyáltalán nem biztos, hogy magyar krimielőzményre támaszkodik – Patkó Ágnes például nem tudott a *cozy crime*-ban magyar elődre rátálni, így az interjúiban rendszeresen egy kanadai szerzőt emel ki, Louise Pennyt.) De hogyan is lehet elképzelni, hiszen már épp ideje erre az alapkérdésre rátérni, a magyar krimi történetét? Egységes, kronologikus narratívaként, amelyet korszakhatárok tagolnak? Pályaképek és műelemzések egymásutánjaként? Egyes, jelentős, fordulatot hozó évszámokból kiinduló elemzések összességként (amilyen a Szegedy-Maszák Mihály főszerkesztése mellett megjelent *A magyar irodalom története* volt)? Mint ahogy az sem mellékes kérdés, hogy kinek szánjuk: a szakmabeliek vagy/és az érdeklődő közönség számára. Leginkább esettanulmányokból egésze szervezett kötetként – hiszen a magyar realitás mást aligha tesz lehetővé. Mert ahogy Magyarországon nem lehet főállásban krimiírónak lenni, úgy krimi történet-írónak sem.

Szegedy-Maszák Mihály irodalomtörténetének, legalábbis a koncepcióját illetően, külföldi modellje volt – és a krimi történet szerkesztésének kialakításakor is lehet már meglévő mintákat segítségül hívni. Olyanokat, mint *A cseh detektívregény története* című, nemrégiben megjelent, kétszerős munka,¹² amely tartalmaz műfajelméleti, terminológiai bevezetést (nekünk is szembe kell nézni olyan, egy-

előre magyarul nem, vagy csak elég szerencsétlen verzióban létező kategóriák lefordításával, mint a *hard boiled* vagy a *cozy crime*), korszakokra bontott áttekintést a fontosabb szerzőkkel és művekkel, illetve a saját irodalomra különösen jellemző sajátosságok kiemelésével: a cseheknél ilyen a paródiára, ironiára való hajlam. A magyar anyag, például, az ifjúsági krimi megkerülhetetlenségét diktálja: ugyanakkor könnyen lehet, hogy sokkal több esettanulmány, előzetes elemzés kellene ahhoz, hogy pontosabban lássuk, milyen külön elemzést követelő sajátosságai vannak a magyar kriminek.

A magyar krimi történetét semmilyen értelemben nem szabad a világ krimi történetéből kiszakítva nézni: annyiban sem, hogy segítségül lehet hívni hasonló mintákat vagy olyan összefoglalókat, mint a 2020-as *The Routledge Companion to Crime Fiction* vagy a 2022-es *The Cambridge Companion to World Crime Fiction*,¹³ de annyiban sem, hogy a krimi történet alakulásához még akkor is hozzá kell mérni a magyar krimiét, ha el akarjuk kerülni a megkésetttség, a hiány miatti kesergés narratíváját. Ha éppen alakuló vagy nemrég elszült irodalomtörténeti koncepciót keresünk párhuzamként, akkor azt látjuk, hogy *Az angol irodalom története*ben (amely Kállay Géza, majd a halála után Bényei Tamás főszerkesztése mellett jelent meg) magától értetődően tárgyalják a krimi, ahogy a gyerekirodalmat is,¹⁴ ugyanakkor Kappanyos Andrásnak az Irodalomtudományi Intézet kollektívája által évek óta írt irodalomtörténetről szóló koncepciótanulmányában szinte fel sem merül, hogy a krimi a magyar irodalom huszadik századi történetének része lenne. Kappanyos tanulmányában a „tömegirodalom” egészében alig említődik meg, amikor mégis, akkor csak ennyiben: „Az eleve tömegeket célzó irodalmi doktrína utóbb a saját tömegirodalmát (Berkési, Szilvási) és ifjúsági irodalmát is kitermelte.”¹⁵ Az ugyan nem biztos, hogy épp a „tömegirodalom” a megfelelő keret a magyar krimi történet megírásához, viszont, áttételesen, arra figyel-

meztet ez az odavetett megjegyzés, hogy a magyar gyerekirodalom történetéről fellelhető előzetes koncepciók többet segíthetnek, épp a párhuzamos hiányok okán is, mint az ebből a tanulmányból kirajzolódó koncepció.¹⁶ Mindenesetre a magyar ún. populáris irodalom különböző szegmensei kapcsán merült fel az utóbbi időszakban, hogy mennyire feldolgozatlan az anyag, feltáratlan a történet: a gyerekirodalommal, a tudományos-fantasztikus irodalommal, a képregénnyel kapcsolatos feltevések mind segíthetnek a krimi-történet-koncepció kialakításában.

Annyiban mindenképpen érdemes valamiféle párbeszédbe lépni Kappanyos András koncepciójával, hogy végig kell gondolkunk, átvesszük-e az általa javasolt **korszakolást**, vagy más fordulópontokat jelölünk ki: a Kappanyos-féle koncepciótanulmány három „rendszerváltással” számol, ezek 1920, 1948/49 és 1989.¹⁷ Mindhárom az irodalmi intézményrendszer alapvető változását jelenti – tehát feltehetőleg ezek a krimi történetében is lehetnek kijelölt évszámok. Ugyanakkor az még erősen kérdéses, hol is kezdődik a magyar krimi története – vajon ki tudunk-e jelölni olyan kezdőpontot, mint E. A. Poe *Morgue utcai kettős gyilkossága* az „egyetemes” krimi-történetben. Az első fázisnak tehát tekinthetjük az 1948/49-ig tartó időszakot: de hogy a kezdetét hova tesszük – vajon a 19. századig és Nagy Ignác *Magyar titkok* vagy Kuthy Lajos *Hazai rejtelmek* című művéig megyünk-e vissza,¹⁸ vagy egyes tárcaregényekig, füzetes kiadványokig, esetleg van-e olyan jelentős fordítás, amelyet kezdőpontként jelölhetünk meg –, annak eldöntéséhez még további kutatások szükségesek. Ugyanígy kérdéses lehet, ezt Török Lajos kutatásai nyomán bizvást kijelenthetjük, hogy az 1989-es év mennyiben tekinthető korszakhatárnak. Különösen azért, mert egyes alkotói életutak, a jelentős alkotások megjelenése más mintázatot rajzolhatnak ki, mint a történelmi fordulatok által meghatározott évszámok: akár az is felmerülhet, hogy az olyannyira meghatározó Albatrosz-sorozat megszűnése tekint-

hető-e korszakhatárnak, esetleg Mág Bertalan 2001-ben bekövetkezett halála. Mindenesetre az a több évtizedesnek vélt szünet, ami a „szocialista krimi” és Kondor Vilmos *Budapest Noir*-jának megjelenése között tétéleződik, feltehetőleg felülvizsgálatra szorul: ahogy erre Török Lajos felhívta a figyelmet, az utolsó Mág-regény és az első Kondor-krimi megjelenése között mindössze hét év telt el. Ahogy az is kérdés, hogy történelmi évszámként kizárólag azokat tartjuk-e jelentősnek, amelyek az intézményrendszert szerkezetében is befolyásolták (a könyvterjesztésre, az irodalomfinanszírozásra, az olvasók számára, stb. gondolhatunk itt), vagy olyan évszámok is jelentősek lehetnek-e, amikor a történelem alakulásával lépett valamiképp párbeszédbe a krimi, Magyarországon vagy világszerte. Nem szabad ugyanis megfeledkezni arról, hogy a klasszikus krimi virágkorát sokak szerint az első világháború sokkja hozta el; hogy Magyarországon a krimi egyfajta megújulását a történelmi krimi generálta; hogy az utóbbi időszak megkezdhetetlen jelenségét képezik a részben vagy egészben a Kádár-korszakot tematizáló, akkor játszódó regények (például Zajácz D. Zoltán vagy Cserháti Éva munkái).

A workshop során felvetődő és itt összegzett kérdések tehát egyszerre érintik adatgyűjtés és értelmezés viszonyát; a lehetséges módszertanok kombinációját igénylik: a szoros szövegolvasás szükséges, de – mivel nagyszámú adattal és nagy szövegtömegszelvényekkel dolgozunk – ki kell egészítenie ezt a *distant reading* módszerének, illetve olyan társadalomtudományi kutatási módszerekre is támaszkodhatunk, mint az archívumi/levéltári kutatás vagy az *oral history*; az esettanulmányoknak nem csupán a szövegekre vagy a szerzőkre kell koncentrálnia: mint láttuk, reflektálnunk kell a műfaji és a korszakolást érintő kérdésekre, vizsgálnunk kell a fordításokat, a kiadói gyakorlatokat, a transzmedialitás jelenségeit, vagy a meghatározott olvasóközönségnek írt szövegeket (ifjúsági krimi) – a krimi az irodalmi és mediális rendszer egészében kell látnunk.

Mindezeknek megfelelően a krimi történet megírását egy épülő adatbázissal, egy három részre osztott, de az egyes elemzések nyomán folyamatosan felülvizsgálandó korszakelképzéssel, és sok, a koncepciót is formáló esettanulmánnyal lehet megkezdeni. És érdemes átvennünk a következő figyelmeztetést Kappanyos András koncepciótanulmányából: „Nem táplálunk olyan illúziót, hogy az irodalomtörténet-írásnak azt kellene megragadnia, ahogyan a dolgok »valójában« történtek; tudjuk, hogy az általunk megírandó történet is szükségszerűen konstrukció lesz.”¹⁹ De a „magasirodalom” történetének Kappanyos által meghatározott céljaitól egy krimi történet céljai egészen biztosan különböznek: a magyar krimi történetnek mindenképpen célja az, hogy műveket és alkotókat hozzon elő a felejtésből. A mi számunkra nemcsak azok a művek fontosak, amelyek a saját koruk elmúlta után is megőrizték ismertségüket és jelentőségüket – ugyanakkor kiemelten érdekesek azok az alkotások, amelyeket ma íródo krimik tettek újra ismertté a krimiolvasók számára.

A legfontosabb tehát az, hogy esettanulmányok és elemzések szülessenek: akár az is megfontolandó, hogy ennek legyen valamiféle, legalább részben egységes szempontrendszere, ahhoz hasonlóan, ahogy a színdarabokat vizsgálják a Philter-projekt keretében. Olyan szempontok jöhetnek itt szóba, mint a műfaji kérdések (az adott szöveg mely altípusba tartozik), a testképzetek, a bűnügyek szimbolikussága, a társadalom reprezentációja, és így tovább. Annyi biztos, hogy, miként ezt Benyovszky Krisztián megfogalmazta, egyszerre kell szövegközelinek és műfajérzékenynek lenni, illetve hangsúlyosnak tartani a kontextust.

Mivel a jelenlegi tudományfinanszírozási helyzetben a kutatócsoport-alapítás szinte elképzelhetetlen, ugyanakkor alapkutatásokra van szükség, és, bár lehet előzetes eredményekre támaszkodni, nagyon sok az elvégzendő, az elemzések előhívására legalkalmasabbnak egy konferenciasorozat mutatkozik,

előzetesen és pontosan meghatározott témakijelölésekkel, folyamatosan együtt dolgozó, egymással párbeszédet folytató kutatókból álló „alapcsapattal”. A kezdődő munkát úgy kell hosszabb távra tervezni, hogy rövidebb távon is legyenek részeredmények – már csak azért is, hogy a munkálatokhoz kapcsolódó kollégák ne veszítsék el a kedvüket, és időről időre el tudják számolni az egyes publikációikat, konferenciárésztvételüket. Az egyes konferenciák tanulságait pedig minden alkalommal összegezni kell az egyes részeredményeket összefűző fejezetek megírásával.

Lehetséges konferenciatémaként merültek fel:

- egy-egy periódus köré szerveződő előadások kiemelt magyar szerzőkkel
- egy-egy almfaj vizsgálata (pl. történelmi krimi, ifjúsági krimi)
- jelenséggözpontú megközelítés (pl. a krimiparódia vagy a vizualitás és a krimi viszonyának kérdése)
- korjellemző krimi; műfajtipikus művek; az ideológiailag elkötelezett krimi
- adaptációk: a krimi irodalom és a bűnügyi film/televíziós film/sorozat
- egy-egy külföldi szerző Magyarországon: hatástörténet vagy fordítástörténet.

A konferenciasorozatba ugyanakkor érdemes lesz más tudományterületek kutatóit is bevonni, együttműködni társadalomtörténészekkel, populáris kultúra-kutatókkal, médiakutatókkal, sajtótörténészekkel, esetleg jogászokkal. És mindvégig párbeszédben maradni a krimiírókkal (akik közül egyesek krimikutatást is végeznek, mint Cserhádi Éva vagy Szomor Sándor), a készülő krimi történetet pedig nem a krimiolvasók feje fölé pozicionálni, hanem a kezükbe. És, végezetül, nem azon keseregni, hogy mi minden nincs (ha már azt leszögeztük, hogy a magyar krimi hiányán nem kívánunk búslakodni), és mennyire lehetetlen ez a vállalkozás, hanem elkezdni és nem abbahagyni a munkát. Hogy egyszer valóban legyen magyar krimi történet.

- 1 A workshop résztvevői, kettőnkön kívül, a következők voltak: Cserháti Éva, Török Lajos, Bényei Tamás, Zsamba Renáta, Katona Alexandra, Márton-Simon Anna, Horváth Csaba, Benyovszky Krisztián, Havasréti József, Baráth Katalin, Rudisch Ferenc, Lovas Anett Csilla, Körömi Gabriella, Perényi Roland, Kerepeszki Róbert. Előadásai, hozzászólásai, a közös beszélgetések tanulságait beépítettük ebbe az írásba, hálások vagyunk nekik a közös gondolkodásért.
- 2 Érdemes azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a magyar krimi kutatása nem előzmény nélküli: a Debreceni Egyetem Francia Tanszékének egykori tanára, a kiváló komparatista, Hankiss János 1928-ban publikálta a műfaj magyar történetének szentelt könyvét (HANKISS János, *A detektívregény (A „népszerű irodalom” elmélete és története I.)*, Debrecen – Budapest, Csáthy Ferencz Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt.-T.). A könyv azonban a 19. századi magyar irodalommal foglalkozik, vagyis azzal a korszakkal, amikor a 20. században intézményesült műfaj, a krimi még nem létezett.
- 3 GRÖB László, *A magyar detektívregény fénykora (1930–1948)*, Máriabesnyő, Attraktor, 2015.
- 4 TÖRÖK Lajos, *Detektívtörténet és szocializmus (Fejezetek a Kádár-kori bűnügyi irodalom történetéből)*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, 2023.
- 5 Az információért Angyalosi Gergelynek tartozunk köszönettel.
- 6 Az Albatrosz és a Fekete Könyvek sorozatban megjelent fordításokhoz ld. KÁLAI Sándor, *Bűnügyi regények magyar fordításai a szocializmus időszakában*, Szépirodalmi Figyelő, 2020/5, 26–41.
- 7 Ezt írta a *Nyugat* 1930/15–ös számában: „Népszerű lett Sherlock Holmes, termékeny is, mert mindenütt számtalan ivadéka született sikerre pályázó utánzók jóvoltából, – halhatatlan azonban nem lett. A detektív-regény műfaja ellaposította Poe rejtelmek mélységeibe villanó kezdését, Sherlock Holmesben kulminált s aztán az irodalmi kufárok kezére került. Ma már élete utolsó fázisát éli, hacsak valami eljövendő új tehetség új, szerencsés invenciója fel nem támasztja.” SCHÖPFLIN Aladár, *Sir Arthur Conan Doyle halálára*, *Nyugat*, 1930/15, 219.
- 8 Egy részlet a nekrológból, amelyben Agatha Christie a „viktoriánus világkép utóvédjének” nevezetik: „A legfontosabbat azonban mindig elmulasztotta: a modern bűnüldözési metodológia, a szakszerű nyomozási eljárások elsajátítását. Kora tényleges társadalmi viszonyaitól a begyöpösödött világszemlélet, a tényleges technikai eljárásoktól a nagybetűs ötlet fétise távolította el. Így aztán soha nem írt egyebet, mint igen szórakoztató, de még a közepes nyomozókból is elnéző derűt kiváltó képtelenséget.” T. Gy., *Ágota néni halálára*, *Élet és Irodalom*, 1976/3, 6.
- 9 Gondolhatunk itt pl. erre a fontos tanulmányra: ZSÁMBA Renáta, *Szocialista krimi kapitalista díszletekkel. Linda és a nyolcvanas évek*, *Korunk*, 2014/3, 18–26.
- 10 A jelen és a közelmúlt ifjúsági krimijének kutatója, Katona Alexandra is jelen volt a workshopon, egyik alapvető publikációját a témában lásd: KATONA Alexandra, *A nyomozás vége (?) A kriminarratíva dekonstrukciója a kortárs magyar ifjúsági irodalomban*, *Kortárs*, 2021/9, 82–89.
- 11 KULCSÁR SZABÓ Ernő, *A magyar irodalom története 1945–1991*, Budapest, Argumentum, 1994, 23.
- 12 MICHAL JARĚS, PAVEL MANDYS, *Dějiny české detektivky*, Praha, Paseka, 2020.
- 13 JANICE ALLAN, JESPER GULLDAL, STEWART KING, ANDREW PEPPER (szerk.), *The Routledge Companion to Crime Fiction*, London – New York, Routledge, 2020, Jesper GULLDAL, STEWART KING, ALISTAIR ROLLS (szerk.), *The Cambridge Companion to World Crime Fiction*, Cambridge – New York, Cambridge University Press, 2022. Az utóbbi kötet a world crime fiction terminus bevezetésével a bűnügyi regényműfajok kifejezetten komparatív megközelítését szorgalmazza.
- 14 Az 1930-tól napjainkig tartó időszakot tárgyaló két kötet közül az elsőben van pl. *A middlebrow irodalom és a huszadik század közepének irodalmi kultúrája* című fejezet, benne *A detektívtörténet aranykora* című alfejezettel (szerzője Bényei Tamás), a második részben külön fejezetet szentelnek a Harry Potter-sorozatnak, Limpár Ildikó jegyzi ezt a részt. BÉNYEI Tamás, KÁLLAY Géza (főszerk.), *Az angol irodalom története 6.*, Budapest, Kijárát, 2023, 187–206., illetve BÉNYEI Tamás, KÁLLAY Géza (főszerk.), *Az angol irodalom története 7.*, Budapest, Kijárát, 2023, 654–657.
- 15 KAPPANYOS András, *A modernség változatai. Konceptiótanulmány az új magyar irodalomtörténeti kézikönyvhöz*, Irodalomtörténeti Közlemények, 2019/1, 50.
- 16 Lásd, például, ezt a koncepciótanulmányt: HERMANN Zoltán, *Vázlat a magyar gyerekirodalom történetéhez – Mesebeszéd*, szerk. HANCSÁG Ágnes, HERMANN Zoltán, Mészáros Márton, SZÉKESER Nikolett, Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2017, 15–32.
- 17 KAPPANYOS, I. m., 23.
- 18 Lásd erről pl. a workshopon is részt vett Márton-Simon Anna tanulmányát: *The Hungarian Market of 19th Century Urban Mystery Novel*, *Hungarian Studies*, 2019/1, 5–22., vagy Kálai Sándor tanulmányait: « Tout voir et tout savoir de ce qui se passe dans les rues » (*les Secrets hongrois d'Ignác Nagy*) = *Les mystères urbains au XIXe siècle, Circulations, transferts, appropriations*, szerk. Dominique KALIFA és Marie-Ève THERENTY, Médias19, 2015, <http://www.medias19.org/index.php?id=20047> (a tanulmány ugyanezen a linken magyarul is olvasható) és *Médium, műfaj, mediáció (Kuthy Lajos: Hazai rejtelmek)* = „*Szirt a habok közt*” – *Tanulmányok Imre László 70. születésnapjára*, szerk. Bényei Péter, GÖNCSY Monika, S. VARGA Pál, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014, 179–185.
- 19 KAPPANYOS, I. m., 20.

Kálai Sándor a Debreceni Egyetem egyetemi docense, a Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék oktatója. Fő kutatási területei az európai médiakultúra 19. századi története és a populáris irodalom (különösen a krimi) műfajai. A francia krimi történetéről írott könyve 2012-ben jelent meg.

Szilágyi Zsófia a Szegedi Tudományegyetem intézetvezető egyetemi tanára, fő kutatási területe Mórircz Zsigmond életműve. Rendszeresen közöl kritikákat magyar és külföldi krimikről, kurzusokat tart a detektívregényről, eddig öt alkalommal írt szegedi egyetemi hallgatókkal közösen krimit.

ANDROSZ

Mennyi költészet fér egy hajóba?

Kovács András Ferenc *Hazatérés Hellászból, Kavafisz-átiratok* utolsó versei között jelenik meg az *Androsz* című, amely az idős, beteg költő tengeri útján fest meg egy pillanatot, amint Athénból Alexandriába tér vissza. A költemény kettős palimpszesztikus alaphelyzete, melyben a huszadik század eleji Kavafiszra tekintünk, aki egy negyedik századi alexandriai epigrammaköltő, Palladasz soraira gondol, élénk tárja a kötet verseinek ihletkörét és felépítését. A Palladas-idézetre komponált, a hangból-personából hajót formáló vers a jel és jeltelenség határára íródik, ahol életfilozófiai és ars poetikus gesztusok egyszerre vesznek részt. Ha a hely, a táj, az otthon az emlékezet komoly munkájával látható, teremthető meg, akkor lakozni valóban költői állapot, sőt tett. De a *gyors, merész, szép Androsz* a tengeren szalad-lebeg: csak tempója fontos és kapcsolata az elemekkel. Csupán hangtestté válik: egyszerre illanóként és mégis az emlékezet jeleként, ahogy a görög költőt hordozza.

Az *Androsz* szép, férfi hajó, női névvel nem is vihetné Kavafisz; ezen túl pedig személyes költészeti vallomássá is válik: hiszen a név az önmagába távolsgót író KAF-i *Asszandrosz-Androsz* alakmások egymásba sejlő sorára nyit. Az 1983-as *Tengerész Henrik Intelmeiben* megszólított, száműzött-elbujdosott férfi polisz-émlékével terhes gondolatvilága a kisázsiai hellén királyságokba helyezhető. Alakját KAF

először egy fiktív Itáliai reneszánsz szerzőtől idézi át. A persona formatörténeti tanulmány: a dallamokat magában viselő ember külső és belső beszéde, amely a latinítást és görögséget már első indulásában-hazatérésében a saját költői nyelv részévé teszi, jóval azelőtt, hogy ezt a *Hazatérés Hellászból*-kötet bejelentené. Az *Első Athéni Füzetében* tényleges történeti vonatkozást, és itt, a *Második füzetben* metaforikus értelmet kap.

Kavafisz palimpszesztikus költeményei abból az indíttatásból születnek, amellyel az alexandriai diaszpórában élő koramodern költő számot vet saját történelmével, azaz felismerten és vállaltan saját identitásának lehetőségével, mellyel így értelmező, kritikus, ironikus távolságot építhet ki. Bármennyire is tűnik ez a magányos szerző sajátos játékának, valójában olyan gondolati utat jár be, amely nélkül elképzelhetetlen a modern görög költői beszédmód megalkotása. Modernitása megtartja azokat a naiv elemeket, amelyek az antik gondolkozásmód és görög hellenizmus sajátjai. Sem a lokalitás történetformáló erejétől, sem esztétikai meghatározottságtól nem szakad el.

Stephen Spender Kavafisz történetiségét és eroticizmusát mérlegelve azt írja: „Úgy élt, ahogy egy alexandriaihoz illik, a modern és a klasszikus civilizáció szélén (...)”¹ Kavafisz legkorábbi hellén

versei nem annyira történeti, mint filozófiai érdekeltségűek. Majd a tízes évek elején jelennek meg Kavafisz hellén királyságok testvéri és ellenséges politikai viszonyai közé írt versek, a húszas évek verseinek egy csoportja pedig Kavafisztól addig némileg szokatlan figyelmet szentel a hellén történelem nemzeti ellenállásnak nevezhető problémáinak, s azon belül a Kr. e II. századi Spárta Hellászának. Angol esszéírói körében született az a gondolat, amelyet a *Hazatérés Hellászból* című Kavafisz-vers – a kötet címadó darabja – *Hermipposz*² hallgató alakja ihletett. Eszerint 1917. környékére mnemoteknikai költészetének (*memóriaköltészetének*³) segítségével új poétikai érettséget ért el: a *Démartosz*⁴ 1911-es átírása utáni verseiben megtalálja azokat a hangokat, amelyekkel Görögországot megfogalmazni tudja.⁵ A világháború után előtérbe kerülő, majd háborúba torkolló görög-török konfliktusoknak éppúgy közük lehet a tízes-húszas évek történeti verseinek születéséhez, mint a tulajdonképpen részleges egyiptomi függetlenség elismerésének. Annál is inkább fontos kérdés ez, mert, ahogy Seferis idézi, a költő nem görögnek, hanem hellénnek tartotta magát.⁶ Hellenizmusa olyan irányba mutat, amely a nemzeti kérdésen túl a hellén humanizmus lehetőségét nyitja meg a modern irodalom előtt.

A Róma-versek gondolati tere a hellenisztikus filozófia által formált, önmaga hőskorán többszörösen túljutott Egyiptom, és első hőskora után is virágzó Alexandria; a római Kelet. A hellén központ Ptolemaiosz uralkodóinak elvesztésével találta meg saját valódi arcát, miután az udvari kliensként kezelt szofista filozófusok helyett valóban a kor elsőrangú gondolkodói találtak otthonra a tudományos élethez jól kiépített városban. A kereszténység kialakulását is nagymértékben meghatározó bölcseleti felkészültség és filozófiai igény egyedi fontosságúvá tette azt a néhány száz éves időszakot, amikor a krisztusi tanítás mint vallási mozgalom életfilozófiai lehetőséggé, majd hivatalos államvallássá vált.⁷ Másfelől a sivatag és földközi tenger találkozásánál fekvő város érzéki klímájában, a bölcseleti konfliktusokkal teli, sokvallású légkörben kialakult egy olyan politikai helyzet, amelyben a lelkiismeret autonóm erőként működhetett, de amely egyben a távoli császároktól is függött.⁸ Az e törté-

neti korra datált versek változása szembevetendő. A tízes évek közepéig alakuló darabok inkább a nagy császárjellemek kihívását látják meg, s szinte jele-netszerűen festik meg életük egy-egy emblematisz fordulatát, melyen egyrészt jellemük erejét próbálja ki a költő, másrészt azonban a sors mindenhatóságát is vallatja. A későbbi verseket a hely szellemi erején keresztül olvashatjuk.

Bizánc mint a kereszténység és a görögség együttes, saját nemében tökéletes és egyszeri alkotása, képzeletbeli helyszínül szolgálhatott a 19-20. századi görög nemzeti érzületű mozgalmaknak,⁹ de Kavafisz költészetében *Graecia Magna*¹⁰ értéke elválnak Bizánc értékétől és területi mértékétől, s így nem csupán a görögség, hanem önmagában Bizánc gondolata is mint élő – ható és sebezhető – eszme bontakozik ki a megírt történelmi pillanatokból. Így a motívum nem áll elszigetelten Kavafisz kánonjában, hanem bekapcsolódik a költő és a kor hellenizmusához való morális és művészetelméleti viszonyaiba.

Az eleve reflexív helyzet, amelyre a *Hazatérés* darabjai íródnak, tökéletes fogalmi keretet, intonációs alapot nyújt a költői távolodás-közelítés dialogikus dinamikájához. A fiatal Kavafisz a századelő esztétizálásának megfelelően alkotott az európai szentimentális stílusnak megfelelő műveket, melyeket később megtagadott. Vas István és Somlyó György fordításaikban ezekkel nem, csupán az úgynevezett elismert versekkel foglalkoznak. Kovács András Ferencnek viszont kelletek a megtagadott, fiatalkori alkotások, számára nem volt elhanyagolható a folyamat, ahogy a korai modernség költőjének hangja bontakozik. A *Két athéni füzet* azon a ponton kapcsolódik be az időrendi sorrendben alakuló kötet folyamatába, amely korszakából Kavafisz kezdi elismerni verseit, de még fel-felbukkannak megtagadott költemények is. Nem dokumentálni akar, hiszen kész a Somlyó György és Vas István által fordított *Barbárokra Várva*, és párhuzamosan készül a Déri Tibor által szerkesztett *Alexandria Örök*. Ez utóbbitól eltérően a *Hazatérés Hellászból* nem tartalmazza Vas István és Somlyó György fordításait, csupán Kavafisz 1968-ban magyarul meg nem jelent költeményei nagy részének román illetve fran-

cia nyelvből¹¹ készített átiratait. Amikor L. Varga Péter¹² az *Elhallgatott dolgok* – Déri fordításában *Tirkos dolgok* –¹³ párhuzamos elemzése apropóján szétválasztja a kötet alanyi és tematikus kérdéseit, ezzel éppen azt hangsúlyozza, hogy Kavafisz szöveg-anyagisággal kapcsolatos logikája megmarad az átiratokban. A román szövegben a „*de la marturisiri*” (vallomásokból, beismerésekből) is ezt az olvasatot támasztja alá.¹⁴

A *Hazatérés Hellászból* válogatásában tehát az azonosulás és különbség játéka zajlik. Mindez logikájában alapvetően kavafiszi dinamizmus, de a viszony – bár itt alakulhat ki teljesen – nem pusztán a kötet zárt belső terében érvényes. A görög költő alakja jóval a *Hazatérés* előtt megjelenik KAF költészetében. *Kavafisz dicsérete*¹⁵ már az 1988-as *Tűzföld havában* olvasható, melyet KAF saját születési évére datál, s egy fiktív olasz szerző *Armonica dedalica* című kötetébe helyez. A fiktív szerző versének kiinduló állítása éppen a valóság fikcionalítása, azaz Alkibiadész és Kallimakhosz költészetét és személyét egy az egyben a modern alexandriai költő alteregó-találmányaként írja le. Azonban már ez a vers is túlmegy a forma-fikcionalitás tükör a tükörben mutatóján, s játéka nem csupán költészeti, hanem költői, és mint ilyen, Kavafisz alakjára tekintve a személyesség kérdésein túl delokalizál. „*Meddig a vers öregem, s honnan e csend, mely előnt, szólj, honnan a szépség?*” (*Panegirisz Konsztantinosz P. Kavafiszhoz, Másolatok Múzeuma, Tűzföld Hava, 1988.*)

Az első Bizánc-vers, *A költészet határa*¹⁶ a *Salus Hungaricus* című kötetben jelent meg, saját hanggal, kavafiszi attribúcióval és a két név között szentségtörően elveszejtett költővel. Majd az *Aranyos vitézi órák* Kavafisznak tulajdonított verse Kis-Ázsia hódító háborúit és Kavafisz Mithridatész-alakját idézi meg.¹⁷ A 2009-ben a *Sötét tus, néma tinta* kötet *Változatok Kavafiszra* darabjainak utóhangjai és utócsendjei azonban már nem módosítanak a kérdésen. E későbbi versek tere és stílusa az érett modernizmus szellemében alakul. Így maga a 2006-os *Kavafisz-átiratok* befejezett egységként marad meg, melyben Kovács András Ferenc viszonya az alexandriai költőhöz a kötet belső folyamataként bomlik ki. Kavafisz szerzőségének felpróbálása, végigpróbálása bontja ki azokat a reflexiókat, amelyek Kovács And-

rás Ferencéi. A 19 elismert és több megtagadott és hátrahagyott vers továbbfordításával, helyenként átírásával valamint saját palimpszesztusaival egyrészt távolságot tart a magyarul már kiadott kavafiszi szövegkorpusztól, másrészt ezzel dialógusba lépve megmozdítja Kavafisz recepcióját, egyfajta, a hel-lén viszonyokra jellemző lingua franca vagy *koiné* szövegezésével.

Az invokációs diszpozíció Kavafisz és KAF esetében is alapvető versszervező erő. Ugyanakkor KAF hellenizmusa nem értelmezhető sem imitációként, sem pedig Artemis Leontis¹⁸ fogalmai szerint, azaz a közvetlen, görög, lokális természetű hellenizmussal ellentétben az antik Hellász kultúrája iránti nyugati nosztalgiaiként. A KAF-i hellenizmus sajátos viszonyt kínál, mely része lesz a personákon és locusokon átívelő költői önszoksorozásnak, melyben a felvillantott helyek, helyzetek hasonlóságot idegenséget játszanak elénk.

A *Hazatérés Hellászból* helyi kötődései konfliktusba hozzák az erdélyi transzszilvanizmus Heli-kon-hagyományát, amely folyamat egyébként már a *Tengerész Henrik intelmei* magatartásformájában is megjelenik. Ez a hagyomány széttartó identifikációs beszédcselekvésekre alkalmas: egyrészt az ország lelkeségét tájában ragadja meg, másrészt európaiság-igényével önmeghatározó késztetését jelenti ki. A kötetben megjelenik a román-magyar nyelv, prozódia, költészet egymásmelletti életéből fakadó dialógus is. Mindeközben motívumalakításának gesztusaival állandóan visszavonja saját azonosíthatóságát.

Kavafisz életidején Erdélyben a szimbolista, késő romantikus kulturális (és a kelet-európai országokban politikai) áramlatok fokozatosan adták át helyüket kora modern elképzeléseknek. Ez a klíma a románok között éppúgy, ahogy a századelőn a magyar köztudatban, Petőfi alakját tette népszerűvé, majd később Móricz és Madách munkásságát fogadtatta el.¹⁹ Ady Endrét – erdélyi származása, kötődései mellett – forradalminak tartott lelkületével elismerték a román olvasók, s a költő Octavian Gogával²⁰ barátságban is volt. Goga 1909-től kezdve foglalkozott Ady-versek fordításával: 1930-ban Aradon adták ki az első Ady-gyűjteményt *Singe și*

Aur (Vér és Arany) címmel. Ebben az évben jelent meg Babits Mihály cikke, az *Európaiság és regionalizmus*, amely a kisebbségbe szorult magyar értelmiség lehetőségeit fogalmazta meg az *Erdélyi Helikon* felkérésére. Hangsúlyozza az akkor a lap által felvállalt humanizmus alapvető szükségességét, amely program nem élhette végig a huszadik századot. Az Áprily klasszicizmusában kiteljesedő, dalformára, tájra, köznapi tapasztalatra építő lírai nyelvet formálja a latinos műveltségű Dsida Jenő, aki szép számmal fordított Eminescu-t is. Az erdélyi líra legtraumatikusabb töréspontjai azonban már Kavafisz életidején túliak.

Talán az az intonáció, amellyel Szilágyi Domokos nyúl az antik irodalmi-történelmi hagyományhoz fordítva meg az erdélyi poétika reflexeit. Az itt és máshol nála már nem fogalmi probléma, hanem megtapasztalt tudásként elveszíti gyűjtőpontjainak kettősségét. Modernségtapasztalatában szerepet játszik az angol nyelvű költészet klasszikum-felfogása is, és ezen túl is bőven érzékelhetjük nála a klaszszikus modernségen túli magyar és európai szerzők hatását. Ahogy a bartóki zene kihívására szintetizáló képpel felel, úgy formálódik az a tekintet, amely az átpoetizált világmegismerést lebontva a kultúra által meglátott jelenségre fókuszál: „*egy láthatatlan Küklopsz lehunyja szemét a napot / egy láthatatlan Argosz kinyitja száz szemét / ó csillagok.*” (*Még alig alkonyodik, Bartók Amerikában*, 1965.) – Szilágyi maga ír erről az idézett kötetben megjelenő *Hétföldes csizma* című versében. „*Jócskán stilizált világgal: / éles kontúrokkal és / éles fény-árnyékkal kellett / megküzdennem – érdekelték / bölcs kínjai, megismerés! / (...) Külön szem kellett minden színre, / külön fül minden neszre-zajra, / és kellett a Kunst der Fuge, hogy szívemet beiktassa / a világ összefüggéseibe, / (...)*”

Utak című 1969-es versének otthon-fogalma olyan univerzalizmusról tanúskodik, amely, noha általános emberi élmény, a kisebbségi irodalmi tapasztalatban érhető tetten újra és újra: „*aki megigazul, gyötíró vigaszull (...) / tudja fájón: minden tájon / hazajutni akart.*” Erdély - amelyet a század első felének költői gyakorlata éppen hely-voltával: táji mibenlétében, s a zárt táj kozmoszában részben történetileg megvalósult, részben ennek attribúált, önmagán túlmutató egyetemességével határoz meg,

Szilágyi költészetében sehol-helyé válik. Olyan heterotopikus jelenséggé, amely szögesdrót mögött található, amelyet a láger látomásával lehet leírni, tehát nem-hely, mégis megjeleníti a bárhol kialakulható emberi szükségét, kint. Az otthon mint heterotópia fogalmát éppen e szükség, kín pontos ismerete teremti meg.

Deleuze és Guattari 1975-ben adja ki Franz Kafka írásművészetét elemző tanulmányát. Kafka *deteritorizációs*²¹ írástechnikájában a kisebbségi irodalom lehetőségét mint a szimbólumok transzcendenciáját felszámoló gyakorlatot mutatja be, melynek végső kérdése, hogy az író saját újrászegmentált világának gépezetét mennyire képes rugalmasan kezelni és újraprendezni.²² A modern formákon túli tapasztalat azonban kényszerűen bele fog ütközni abba az antikvitásba, amelynek dekonstrukcióját önmagában széttartó jellege miatt lesz nehéz elvégeznie. Így ez az örökség érzékeny jelzőrendszerként léphet majd a posztmodern irodalmi beszédbe.

A kiüresítettség élményével ellentételezett gondolatiság és otthon igénye lüktet Kovács András Ferenc *Anonymus Smyrnaeus*-alakjában. Az *Üdvözlét a vesztesnek* (1983-1993) című kötetben jelenik meg először *Kisázsia* illetve *Szmirna* – jorgosz szeferiszi mottóval, Hermész és a persona Anonymus Smyrnaeus alakja. A kisázsiai fókusz egyszerre beszél a modern-posztmodern hagyományról és idézi meg a hellén világ gondolatát. Hermész alakjával és a hellenitás fogalmával szemben, pedig megszólal a Szmirnai katasztrófából Athénba menekülni kényszerülő Szeferisz, majd a szomszédos versben, a *Senkiföldrajzban* újra kirajzolódik a legyőzött, önérvényt veszített élet posztmodern tapasztalata, amely már Szilágyinál is verssszervező erő. Ugyanakor KAF nem valami hasonló szegmentált megjelenítés útján akar továbbmenni. Ő a kapcsolatot, a megszólaltathatóságot keresi, hogy hallgatás helyett beszédre bírja az elemeket, a költőket.

Az európai reneszánsz hagyománnyal már évtizedek óta játszó Lászlóffy Aladár az 1991-es *Helikon* számba görög költőket fordít. Kavafisztól a *Szalómét*, Koszmasz Aszimakopulosztól *Az utolsó vacsorát* és Georgiosz Szeferisztől a *Dehát mit is keres a lelkiünk?* című verset. A fordítások az „Orbis terrarum” rovatban jelentek meg, Samuel Beckett

esszéje mellett. Kavafiszt és Szeferiszt be is mutatja a fordító, s ezek az ismertetések nyilván a szélesebb közönséghez szólnak, akik figyelmét esetleg elkerülhette a 88-as *Tűzföld Havában* szereplő Kavafisz-móttó, vagy nem értesültek Szeferisz 63-as Nobel-díjáról, vagy nem ismerték a Magyarországon megjelenő fordításokat. Mindenesetre Szeferisz identitásproblémákat megfogalmazó énekkel szólal meg. A vers zárása a jelent a múlthoz kapcsolja: „*Csak tudjátok, hogy boldogok voltok a szigetek, / melyeket a közelben érzünk, / kicsit lennebb, kicsit fennebb, / de egészen közel*”.

Kovács András Ferenc Athénja a *Noctes Atticae* című vers kapcsán jelenik meg „*Egyetlen szót, bár egy vak csillagocskát - / annyit sem írtam én Athén egészére föl*” „*Mert idegen vagyok erre, barbár*”, s „*Szobrászműhely megöszült törmeléke lett az életem*”²³ Kovács András Ferenc történeti personái, és éppen a görög kultúrkörhöz kapcsolható alakok, Asszandrosz-Androsz, Anonymus Smyrnaeus környezetének változékonysága nem jelenti létbe vetettségük alapvető változékonyságát. Mindig máshol felbukkanó mozgásuk ellentételezi a helyek szellemét és kiegészíti az időket összekötő *tenger* fogalmát, amely a zárt erdélyi táj lírájában újra meg újra felbukkanó kép. A *Hazatérés Hellászból* története szerint az Athénba tartó költő majd hangját fogja veszíteni a görög fővárosban. A kötetben kevés, inkább a római fennhatóság alatt játszó athéni vers olvasható. KAF a görögység perifériáin legalább olyan otthonosan mozog, mint a virágkor területein és idejében.

Az ő Konstantinápolya, Athénhoz hasonlóan, saját idején túli város. Minden egyes verse egyedi erővel módosítja a kavafiszi Bizánc-fogalmat: az ének, a kisvilág, a komikum, a torz felé közelíti, míg az európai középkor Alexandriáját abszolút lírai képzetekkel teszi gazdaggá. Mindeközben a város szellemi csúcsa utáni lehetséges személyes hangot²⁴ próbálja megszólaltatni.

A Róma-versek Az első athéni füzet a római pragmatizmus és alexandriai miszticizmus összeférhetlenségeit vizsgálja a két hatalom és kultúra összefonódásának idejéből²⁵, valamint egy 1913-ra datált vers a már Róma fennhatósága alá tartozó Kr. e. második századi macedón közbeszéd perspektívájából eleveníti fel a világalpolmi kötöttségből kitörni

akarás abszolút lehetetlenségét. A *Második athéni füzet* a húszas évek második feléből és a harmincas évekből származó Róma-verseket tartalmaz. Nem a Birodalom hőskoráról számol be, hanem annak a társadalmi és lelki erjedési folyamatnak egy súlyos korszakáról, amely során a pogányság helyét a kereszténység vette át a Földközi tenger körül. A valósi türelmetlenség, amely a 4-5 században a partvidékeken kialakult morális és társadalmi válságtünet is lehet, háttérben pedig a széthulló római birodalom állhatott. A kettéosztatással azonban, úgy tűnik Alexandria számára nem a megkönnyebbülés, hanem a még embertelenebb feszültség kora jött el. Az új állam központja ugyanis nem a legjelentősebb keleti város, hanem az új császári központ, Bizánc lett, amellyel az új vallás alakulása megpecsételődött: s nem annyira tudományos, mint inkább adminisztratív irányban szerveződött tovább.²⁶

A *Két athéni füzet* perspektíva-sokszorozása poétikai teljesítmény. Kavafisz száraz-ironikus beszédét komikus motívumokkal gazdagítja, amelyek az V. századi epigrammaköltők, mint Palladas fordulatait-stílusát illesztik az alexandriaiéhoz hasonló beszédhelyzetekbe. De a kavafiszi hellén világ az, amely a személyesebb megértés, viszonyulás lehetőségét megeremti KAF számára. Az első *athéni füzet* nyitja meg ezt a *Kleitarkosz: Alexandrosz fiatalsága* című (!) verssel, amely a fiktív történetíró és a világhódító aranykorával, életével kapcsolatos nosztalgiát szólaltatná meg. A költemény azonban felszámolja önmagát: a „semmisség”, „pótlás” – a mű befejezetlensége marad csak. Tükörképe: a *Feljegyzés Andreasz Kalvoszról*, akinek bemutatása nem nélkülözi KAF öniróniáját: szabad-e Kavafiszhoz kavafisziatlan utakon közelíteni, mintegy visszafelé, ismerve a hermetikusan tökéletes művet, mégis visszabontva azt? A második athéni füzet hellén versei játékos és komoly ars poetikus gesztusokkal élnek, és egyre beljebb jutnak a személyesség lehetőségeiben az emlékezet cselekvéseit térképezve fel. A sors, az örökség, a költészet belakását apró mozzanatok szolgálják, amelyekben valóban tetten érhető a másik másságával-azonosságával való rákérdező szembenézés.

Ebbe a szembenéző, ellentételező rendszerbe sajátos módon keveredik a nosztalgia – amelyen a lé-

lek, a költészet örökkévalósága megszólalhat – és a nosztalgia lehetetlensége, amely azonban nem jelenti a költészet örökkévalóságának lehetetlenségét. A hellén életérzés, különösképp annak kavafiszi értelmezése kiváló közege a nosztalgikus érzések megfogalmazásának, a múlthoz való viszony kritika és ironia nélküli felépítésének. Az idő – és tér határainak lebontása által születik meg a költő, a költészet valódi otthona, ahogy a *Kalaisz, Alexandria fia* (!) című versben meg is fogalmazódik. „*Neves költőknek mindig több szülőházájuk is van, / nagy költők mindenütt és seholban is születnek*” (*Első Athéni Füzet, 1907. augusztus*) De a *Kalaisz* alakjához fűződő fénylő-derült költői határtalanság több viszonypontról bizonyul pusztá delibábnak. Először is Kavafisz valós alakja-vallomása töri meg a ragyogást, amely szöges ellentéte Kavafisz hátrahagyott *Elhallgatott dolgok* versében megjelenő aktuális magánnyal küszködő hangjával. „*haszontalan, eltékoztolt idő fölfogni vélni most: ki voltam egykor én?*” (1908. április) Az 1914-es kavafiszi versek (*Hazatérés Hellászból, 1914.július; Menekültek 1914. október*) ön- és történelem-értelmezésükkel fogva, melyben a hellén és kora-középkori alexandriai szereplők identitásukkal, sorsukkal szembesülnek, magukban hordják a nosztalgia kritikáját. De ugyanezt a viszszatekintő problémát fogalmazza meg, saját erdélyi, asszandroszi szemszögekből az Első athéni füzet szerzője is a *Kitörni Atlantisz felé* című versben. Az Atlantisz-fogalom többszörözése szünteti meg a bármínemű mitikus-nosztalgikus értelmezést. A külső referencia belső életlélménnyé válva, a mitikus összeomlás, az életlehetőséget meghatározó összeomlások sorává énekelve a költészet határtalanságának nosztalgikus vonását a mindennapi élettapasztalat hétköznapi nehézkedésévé alakítja. „*(...) Sötét habokba süllyedt / Atlantiszok kísérnek – katasztrófákat hordok, vonszolok fölhalmozódott múltakat, rejtett mélységből bármikor / kitörni kész tűzhányókat, fölörvénylő éveket.*” A szó határtalanságának lehetősége tehát éppen nem a nosztalgia, hanem a költészeti viszony nosztalgiájának lehetetlensége felé mutat.

Ezeknek a verseknek terében nyílik lehetőség a gyász megszólaltatására, amely a kötet vége elé az antik és a modern történeti, mind pedig személyes síkon megjelenik. Nem pusztán a nosztalgikus visz-

számlékezekben, mint például a *Kalaisz*-ban, hanem Kavafisz történeti darabjaiban is. Az 1906. június 27-én, délután két órakor (1908. január) a valósi feszültségek korában a keresztények által kivégzett tizenhét éves ifjút sirató édesanya gyászéneke. A tizenhetes szám ismétlődése esztétikai jelentéstartalmat hordoz, mivel a szám a hellén esztétika 16-os tökéletessége fölött diszharmoniót sugallhat.²⁷ Ugyanezt az esztétikai eszközt veszi át a Második athéni füzet, Akhilleusz siratóénekében, ahol azonban homéroszi hagyomány nem találkozhat szervesen a klasszikus-hellén görög motívummal, de időközön átívelő perspektívája az archaikus képet, a hellén számmotívumot e személyes gyász terébe vezeti. Mégis: a szerelmes siratóének kavafiszi referenciái a vers meghatározó elemei maradnak, amelyhez aztán a *Sírkő Paraitonionban* (1929. október) görögös, rilkei hangjai is jól kapcsolódhatnak. Tehát a kötet vége felé megsokasodó gyász az állandóan felfel bukkanó irodalmi-filozófiai-történeti allúziókkal egybekapcsolódva erősen kapcsolódik a költői létezés mint mítosz nosztalgiájához.

Minezzel együtt és ezzel szemben helyezkedik el a versek között a mindig intellektuális ellenállásban látott *Anonymus Smyrnaeus sírja* (1927. március 22-én) című, amely most a magna greciai Metapontionnál, a Via Appián helyezkedik el, s halála elnémulást jelent, „*s névtelenebbül űri önmagamnál előnt a csend, / betölt a végő, teljes névtelenség.*” de a költőt, minket biztat: „*s merj megnevezni mindent boldogan.*”

A kezdetben idézett Androsz nyelvisége a magyar humanizmus hagyományát különös módon szövi a versbe a törődött pihenés Radnóti-mívességű leírásával: „*(...) s nyugágyba süpped ismét: / ringassa tenger élet is ringassa is még, / hadd járja át a fény, a szél, a sós sugár / sötét, magányos tagjait, behunyt szemét.*” Talán éppen Radnóti kell ehhez a szeretetteljes hanghoz, hogy a tenger jeltelensége fölött mégis meghallhassuk az emberi szót. Mit is írt Kavafisz a 17 évig érlelt *Ithakában*?²⁸ „*Neki köszönd a szép utazást / mit nélküle sosem tehetné volna meg / hát mi mást várhatnál még Ithakától?*” (Somlyó György ford.) Talán válasz ez a hátrahagyott fiatalkori versre, az *Egy másik Odüsszeiá-ra*, amely a dantei történetet hívja a kalandorszív segítségül? „*Egy*

másik nagy Odüsszeia, / meglehet, még ama elsőnél is nagyobb. De sajna, / Homérosz nélküli, hexameterek nélküli.” kezdi KAF átirata.

A feledés lehetősége talán Odüsszeusz egyéni tragédiája, de mert legkiválóbb, sorsa önmagán szükségszerűen túlmutat. A „sajna”-ként fordított szó mögött antikos felkiáltás rejtőzhet. Mohay András szócikke szerint az eredeti *φεν* kifejezés *katharevusza* (tisztá görög) szó,²⁹ s pályája elején a költő még ebben a stílusban alkotva írhatta a később az *Ithakában* megválasztott verset. Ez az „ó, jai!”-szerű felkiáltás, *Ithaka halványuló partvidéke, Héraklész oszlopai*, a feledés lehetőségének Európát századokon át érdeklő témája jelen van, csakúgy mint, sok egyéb

között, Radnóti hangja, és kérdezi is: „*Van-e ott haza még, ahol értik e hexametert is?*”³⁰. A megértésen túl pedig újabb sorsok-sorok köszönnek vissza, most Szilágyi Domokostól: „*(...) színevesztett / hexameterjeim inkább korhadt deszkakoporsót, / semmint bölcsőt -- / ó -- „Mégsem tudok írni ma rólad!”*”³¹

Talán ezért a kötetben, a versben a millió csillámon megtörő, jelző, szólaló, éneklő-síró-játszó jeltelenség. Beszéd, párbeszéd, a másik költő világába illeszkedő, és az abba illeszthetetlen, mert annyira más indíttatású hallgatás. Ezt tudja a megidézett tenger, amire, úgy tűnik, mégis nagy szükség van itt: a sós sugárra. „*Csendben kelj át (...)*” ■■■

FORRÁSOK

- Kovács András Ferenc: *Hazatérés Hellászból*, Magvető, Budapest, 2006.
- Kabaphes Konstantinos Petru: *Collected Poems* (Edmund Keeley és Philip Sherrard fordításai és eredeti versek George Savidis gondozásában) szerk. George Savidis, Chatto and Windus, London 1978.
- Constantine Petrou Cavafy – *The official website of the Cavafy Archive* – (Edmund Keeley és Philip Sherrard, John-Constantine Cavafy, James Merrill fordításai), Szerzői jogok az Onassis Alapítványnál és Michaela Iatrou-nál, 2012–2015.
- Konsztantinosz P. Kavafisz: *Alexandria örök* (Vas István, Somlyó György és Déri Balázs fordításai) szerk. Déri Balázs, Kalligramm Kiadó, Pozsony, 2006.
- Konsztantinosz P. Kavafisz: *A barbárokra várva* (Vas István és Somlyó György fordításai) Szerk. Dimitriosz Hadzisz, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1968.
- Kavafis: *Opera Poetica*, szerk. és ford. Elena Lazăr, szöveggondozó: Dimitris Daskapulos, Editura Omonia, Bukarest, 1993.
- Kavafis: *In Casa Sufletului*, ford. Elena Lazăr, Editura Minerva, Bukarest, 1992.
- Kavafisz, Konsztantinosz Petrosz, *A barbárokra várva*. Versek, ford. Somlyó György, Vas István, Vál., jegyz: Dimitriosz Hadzisz, Európa könyvkiadó, Budapest, 1968.
- Mohay András: *Újgörög-magyar kézikönyvtár*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- Transindex, *Román-magyar on-line szótár*. <http://www.szotar.ro/> (2015. 10. 28.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Forster. E. M. *Alexandria: a History and a guide*. Garden City, New York Doubleday, 1961.
- Domonkos Sámuel, *Octavian Goga, a költő és műfordító*, Kriterion, Bukarest 1971.
- Savidis, Notes to C. P. Cavafy, *Collected Poems*. Princeton University Press, 1975.
- Deleuze, G. és Guattari, F. *Kafka: a kisebbségi irodalomért*, magyarul Quadmon, 2009, francia eredeti, 1975.
- Keeley, Edmund: *Cavafy's Alexandria: A study of a myth in progress*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1976.
- Liddell, Robert: *The Mind and Art of Cavafy, Essays on his life and work*. Harvey, Athén, 1983.
- a) Keeley, Edmund: The 'New' Poems of C. P. Cavafy. (a továbbiakban: Keeley, 83/1) 46–59. o.
- b) Seferis, George, Cavafy and Eliot — A Comparison 60–88. o.
- c) Golfing, Francis: The Alexandrian Mind: Notes Toward a Definition 115–126. o.
- d) Spender, Stephen, Cavafy: The Historic and the Erotic 89–93. o.
- e) Diskin, Clay, *The Silence of Hermippos*. Greece in the Poetry of Cavafy.
- Keeley, Edmund: Modern Greek Poetry: Voice and Myth, Princeton, Princeton University Press, 1983. (Keeley, 83/2)
- Kapitánffy István, Caruha Vangelio, Szabó Kálmán, *A Bizánci és az újgörög irodalom története*. Gondolat, Budapest, 1989.
- Kapitánffy István, Caruha Vangelio, Szabó Kálmán, *A Bizánci és az újgörög irodalom története*. Gondolat, Budapest, 1989.
- Kálmán, *A Bizánci és az újgörög irodalom története*. Gondolat, Budapest, 1989.
- Kákosi László: Az alexandriai időisten. (Válogatott tanulmányok 1957–1998) Osiris, Budapest 2001.
- Leontis, Artemis: *Topographies of Hellenism*. Cornell University Press, Ithaca, NY, 1995.
- L. Varga Péter: *Egymásra komponált hangok* (Kovács András Ferenc: Hazatérés Hellászból) In: Alföld, 2006, 11. kötet, 88–93. oldal.
- Eco, Umberto: *A szépség története*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- Makrinos, Anthony, The journey to Ithaca: Cavafy's readings of the human soul, 2015, <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10085608/1/Cavafy%20symbols.pdf> 2024. 06. 30.

- 1 Spender, Stephen, *Cavafy: the Historic and the Erotic*. In: Liddel, Robert: *The Mind and Art of Cavafy, Essays on his life and work*. Harvey, Athén, 1983. pp. 89–93.
- 2 A Hazatérés Hellászból megszólított alakja. Azonos nevű filozófus Kr. e. III. sz. Petz, Hermippos, Kallimakhosz tanítványa
- 3 Golfing, Francis, „By 1917 the world outside, once threatening, has become transformed by memory that it can provide some relief for the poet who was becoming ‘all memory’” In: Liddel, Robert: *The Mind and Art of Cavafy, Essays on his life and work*. Harvey, Athén, 1983. pp. 115–126. Diskin, Clay, *The Silence of Hermippos*. Greece in the Poetry of Cavafy.
- 4 1904. augusztus. Átirva 1911. november. Kiadás: 1921. szeptember. Antik szövegkapcsolata: Hérodotosz VI. VII. könyv – Déri, 305. o.
- 5 Savidis, Notes to C. P. Cavafy, Collected Poems. Princeton University Press, 1975.
- 6 „I am not a Greek. I am a Hellene.” Kavafisz idézi George Seferis, In: Cavafy and Eliot a comparison. Másfelől közelítve Keely tanulmányában Forstert idézve a következőket jegyzi meg: „(…) lojális görög volt, de Görögország számára nem területi kérdés volt.” In: Keeley, 76. 109. o.
- 7 Forster, E. M., *Alexandria: a History and a Guide*, Doubleday ‘61, 314. o.
- 8 Kákossy, korai gyűlekezetek életérzését állandó szembenállás jellemzi az el-lenséges világgal. 315–324. o.
- 9 Kapitányfy et al, A bizánci és az újjörög irodalom története. Gondolat, Budapest, 1989.
- 10 Kavafisznál egy Athénaiosz-idézetre írt versben jelenik meg, az *A posszeidóniaiak*-ban, amely hátrahagyott vers.
- 11 A költő szóbeli közlése, 2011. január 6., Marosvásárhely
- 12 L. Varga Péter: Egymásra komponált hangok. Alföld, 2006.
- 13 1908. április, Lazăr; Edmund Keeley és Philip Sherrard fordításában *Hidden Things* (Rejtett/Elrejtett dolgok) Elena fordításában: *Cele ascunse* (Azok az elrejtettek) Az eredeti cím: κρυμμένα – κρυβω: cselekvő igeiként: (el)rejt, (el)dug, takar, rejteget továbbá: titkol, palástol, leplez; szenvedő igeiként, titkolódik, rejlik. Hasonló alakú a görög κρυπμλσπτο: savanyú, sötét alak: Mohay.
- 14 „De la cele făcute pomind și de la mărturisiri, / nimeni să nu încerce să afle cine-am fost.” Lazăr fordítása, 1993, 334. o. (Amit tenni készültem és a vallomásokból / senki hogy megkísérelje/megkísérelni hogy megtudja/megtudni, ki voltam.) – Transindex, online román-magyar szótár
- 15 Kovács András Ferenc: *Panegirisz Konsztandinosz P. Kavafiszhoz. Másolatok Múzeuma*, Tűzföld Hava, 1988. A fiktív olasz szerző Fabrizio Marsati. A fiktív megjelenés 1959, Milánó.
- 16 Kovács András Ferenc: A költészet határa *Kavafisz-átirat Bogdán Lászlónak*, Saltus Hungaricus, 1999.
- 17 Kovács András Ferenc: *Dicsőítő háláának Médiából (Kavafisz ismeretlen verseiből), Aranyos vitézi órák*, 2001.
- 18 Leontis, Artemis, *Topographies of Hellenism, mapping the homeland*, 1995, Ithaca Ny, Cornell University Press
- 19 Domonkos, Goga érdeklődése Petőfi és Móricz iránt 219., 227. o. Eminescu Madách-értelmezése: 246. o.
- 20 Goga költészetét a huszadik század első felében a következőképp jellemezte Pompiliu Constantinescu: „(…) Vi-haros harmónia, az orgona mély rezonanciájával, egy tősgyökeres román kifejezésekkel és illatos egyházi szavakkal teli nyelv. A dal alaphangja hol bánatos, hol szelíd.” Domonkos 285.
- 21 Deleuze, G. és Guattari, F. Kafka: a ki-sebbségi irodalomért, magyarul Quadmon, 2009, francia eredeti, 1975.
- 22 Deleuze és Guattari, 172. o.
- 23 *Noctes Atticae, És Christophorus énekelt*, ‘95.
- 24 A személyességen itt egy város életének megalkotását értem. L. Varga Péter szavaival: „a megszólalás eleve személyekhez kötött, lehet költő, képzőművész, filozófus, irodalmár vagy egyszerű kisember.”
- 25 *Athéni változatok Kr. E. 33-ban (1901. július), Ocativianus Alexandriában (1911)*
- 26 Forster ‘61.
- 27 Eco, Umberto: A szépség története III. A szépség mint arány és harmónia, 1. Szám és zene, Franchino Gaffurio illusztrációja, (Theoria Musicae, 1492.) p. 32
- 28 Makrinos, Anthony, The journey to Ithaka: Cavafy’s readings of the human soul, <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10085608/1/Cavafy%20symbols.pdf> 2024. 06. 30.
- 29 Noha Mohay nem 100%-ban igazít el a kérdésben: φευ: K (=Katharevusza) 1. jaj 2. sajna! fájdalom! Ógörög–Magyar nagyszótár Tegye–Györkösy–Kapitányfy, ‘90: 1. (fájdalom és harag kifejezésére) 2. (csodálkozás és csodálat kifejezésére)
- 30 Hetedik Ecloga In: Radnóti Miklós összes versei és versfordításai, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 245–246.
- 31 Szilágyi Domokos: Törpe Ecloga In: Világ hava, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1988. 316–317.

Dávid Anna Dóra, Budapest. Középiskolai angoltanár. Az ELTE-n végzett magyar, angol szakon valamint ugyanitt művészettörténetet hallgatott. Rövid írásai olvashatók a Napút folyóiratban, a Kortárs Online-on és a Transzítblogon. Most végzős a KRE műfordító, fordító szakirányú továbbképzésén. Jelen tanulmány alapja a szerző magyar szakdolgozata volt.